

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SİNEMATİK ŞEHİRLER VE KAPADOKYA / ASMALI
KONAK ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir Plancısı Şebnem ÜNAL

Anabilim Dalı: ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA

Program: ŞEHİRCİLİK TASARIM

MAYIS 2003

**SİNEMATİK ŞEHİRLER VE KAPADOKYA / ASMALI
KONAK ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şehir Plancısı Şebnem ÜNAL
502001802**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 5 Mayıs 2003
Tezin Savunulduğu Tarih: 25 Mayıs 2003**

**Tez Danışmanı : Prof. Dr. A. Sema KUBAT
Diğer Jüri Üyeleri Prof. Dr. İsmet KILIÇASLAN
Prof. Dr. Gül den ERKUT**

MAYIS 2003

ÖNSÖZ

‘Sine matik Şehirler’ tezi nın konusunun seçil mesi sürecindeki ve tezin hazırlanış aşamasındaki yardı mlarından dolayı danış manı m Sayı n Prof. Dr. A. Se ma Kubat’a, yardı mlarından dolayı Ü rgüp- Mustafapaşa Belediyesi yetkililerine, Fen İşleri Müdürl üğüne, ‘ As malı Konak’ fil m çeki meki bine, anketlere katılı mlarından dolayı Mustafapaşa sakinlerine ve bana her za man güvenen, destek veren aile me teşekkür ediyorum

Ma yıs, 2003

Şebnem ÜNAL

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	ix
SUMMARY.....	xi

1. SİNEMATİK ŞEHİRLER..... 1

1.1. Giriş..... 1

1.1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı	1
1.1.2. Çalışmanın Hedefi.....	2
1.1.3. Çalışmanın Diğer Bilişsel Çalışmalara Katkısı.....	2
1.1.4. Çalışmanın Yöntemi.....	3

1.2. Sinematik Şehir..... 4

1.2.1. Sinematik Şehrin Tanımı.....	4
1.2.2. Sinema Tarihi nde Şehir.....	6
1.2.3. Sinema- Kent Etkileşimi.....	9
1.2.4. Sinemada Çevre.....	13
1.2.5. Sinema- Mekan İlişkisi.....	16
1.2.5.1. Sinematik Mekan Seçim Kriterleri.....	16
1.2.5.2. Sinematik Mekan Seçim Sorunlusu.....	18
1.2.5.3. Mekan Seçiminde Kent Plancısı ve Mimar Katılımı.....	20
1.2.5.4. Yerel Yönetimin Çevreleri.....	21

1.3. Örnekler 22

1.3.1. Sinemada En Çok Kullanılan Kentlerden Örnekler.....	22
1.3.2. Sinematik Şehirlerin En Çok Kullanıldığı Filmlerden Örnekler.....	26

1.4. Sonuç..... 28

2. SİNEMATİK MEKAN OLARAK KAPADOKYA..... 31

2.1. Kapadokya Bölgesinin Sinematik Mekan Olarak Kullanılması nın Nedenleri 31

2.2. Kapadokya Bölgesinin Özellikleri..... 31

2.2.1. Kapadokya'nın Konumu.....	31
2.2.2. Kapadokya'nın Coğrafi Özellikleri.....	32
2.2.2.1. Volkanların Patlaması ve Jeolojik Durum.....	32
2.2.2.2. Peribacalarının Oluşumu.....	33
2.2.3. Yeraltı Yerleşmeleri.....	34
2.2.4. Kapadokya'nın Tarihi.....	40
2.2.4.1. Prohitit- Assur Ticaret Kolonileri Çağı.....	40

2.2.4.2	Hittitler Dönemi.....	41
2.2.4.3	Geç Hittit Dönemi.....	41
2.2.4.4	Pers ve Kapadokya Krallığı.....	41
2.2.4.5	Roma Dönemi.....	42
2.2.4.6	Bizans Dönemi.....	42
2.2.4.7	Selçuklu Dönemi.....	43
2.2.4.8	Osmanlı Dönemi.....	44
2.2.5	Kapadokya'daki Önemli Tarihi Eserler.....	44
2.2.5.1	Mödr eseler.....	44
2.2.5.2	Türbeler.....	45
2.2.6	Kapadokya'nın Sivil Mimaris i.....	46
2.2.7	Kapadokya Alanı İçinde Önemli Çevre Merkezler.....	47
2.2.7.1	Avanos.....	47
2.2.7.2	Zelve.....	49
2.2.7.3	Göreme.....	49
2.2.7.4	Uçhisar.....	50
2.2.7.5	Ötahisar.....	52
2.2.7.6	Ihlara Vadisi.....	53
2.2.8	Nevşehir.....	54
2.2.8.1	Nevşehir'in Tarihi.....	54
2.2.8.2	Nevşehir'in Konumu ve Ulaşım.....	55
2.2.9	Ürgüp.....	57
2.2.9.1	Ürgüp'ün Konumu.....	57
2.2.9.2	Ürgüp'teki Önemli Tarihi Eserler.....	59
2.2.10	Mistafapaşa.....	60
2.3	Sonuç.....	62
3	SİNEMATİK MEKAN KULLANIMI ÖRNEĞİ OLARAK' ASMALI KONAK	63
3.1	Asmalı Konak- Kimlik ve Seçim Nedeni.....	63
3.2	Asmalı Konak- Kapadokya İlişkisi.....	63
3.3	Kapadokya'nın Sine ma Geç mişi.....	65
3.4	Değerlendir me.....	65
3.4.1	Sine matik Mekan Ol namının Sonuç lar ının ve Böl gedeki Değişikliklerin Değerlendiril mesi.....	65
3.4.2	İmar Planının Değerlendiril mesi.....	68
3.4.3	Görüşmelerin Değerlendiril mesi.....	69
3.4.4	Anketlerin Değerlendiril mesi.....	71
3.4.5	Yerel Yönetim Etkilerinin Değerlendiril mesi.....	85
3.5	Sonuç.....	88
4	GENEL SONUÇ.....	90
	KAYNAKLAR.....	95

EKLER.....	97
ÖZGEÇMİŞ.....	101

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 2.1:	Nüfus Tablosu (2000).....	56
Tablo 2.2:	Bölgelere göre şehir ve köy nüfusu ve yıllık nüfus artış hızı (1990-2000).....	56
Tablo 3.1:	Yaş Aralığı.....	72
Tablo 3.2:	Meslek Grupları	72
Tablo 3.3:	Eğitim Durumu.....	73
Tablo 3.4:	Yaşama Süresi.....	73
Tablo 3.5:	Yaşanan Konutun Özelliği.....	74
Tablo 3.6:	Otomobil Sahipliliği.....	74
Tablo 3.7:	‘Kentte fil mçkil nesi kent için yararlı mıdır?’.....	75
Tablo 3.8:	‘Kentte fil mçkil nesi ekonomik açıdan yararlı mıdır?’.....	76
Tablo 3.9:	‘Kentte fil mçkil nesi turizmaçısından yararlı mıdır?’.....	76
Tablo 3.10:	‘Çekim merkezi olmak kent ve kentli için iyi midir?’.....	77
Tablo 3.11:	‘Sizce belediyenin etkinliği ve faaliyetleri ne derece değişti?’.....	77
Tablo 3.12:	‘Kent in sinematik mekan olarak kullanılması bilimsel araştırmaları ne kadar etkiler?’.....	78
Tablo 3.13:	‘Fil m in etkisinin ne kadar süreceğini düşünüyorsunuz?’.....	79
Tablo 3.14:	‘Satışlarınızda artış var mı?’.....	79
Tablo 3.15:	‘Rekabetin ve fiyatların artması söz konusu mu?’.....	80
Tablo 3.16:	‘Kent in filmseti olarak kullanılması mı tercih eder miydi ni?’.....	80
Tablo 3.17:	‘Film çekimi sırasında orada mıydı ni?’.....	81
Tablo 3.18:	‘Film den sonra kente ve yaşadığınız mekana bakış açınız değişti mi?’.....	81
Tablo 3.19:	‘Konut un çekim yapıldığı konağa mesafesi’.....	82

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.1:	Metropolis Film Afişi	9
Şekil 1.2:	Pisa Kulesi	12
Şekil 1.3:	Bladerunner Film Afişi.....	14
Şekil 1.4:	Los Angeles	15
Şekil 1.5:	Eyfel Kulesi	17
Şekil 1.6:	Forrest Gump Film Afişi.....	19
Şekil 1.7:	New York.....	22
Şekil 1.8:	Paris.....	23
Şekil 1.9 :	Paris ve Eyfel Kulesi.....	24
Şekil 1.10:	İstanbul.....	25
Şekil 1.11:	Metropolis Film Afişi.....	26
Şekil 1.12:	Metropolis Film Afişi.....	27
Şekil 1.13:	Matrix Film Afişi.....	28
Şekil 2.1:	Kapadokya Bölgesi Haritası.....	32
Şekil 2.2:	Kapadokya Genel Görünümü.....	33
Şekil 2.3:	Kapadokya - Peri Bacaları.....	34
Şekil 2.4:	Yeraltı Yerleşmeleri.....	35
Şekil 2.5:	Kapadokya Genel Görünümü.....	36
Şekil 2.6:	Kapadokya - Yeraltı Yerleşmeleri.....	37
Şekil 2.7:	Kapadokya - Ihlara Vadisi.....	38
Şekil 2.8:	Kapadokya Genel Görünümü.....	39
Şekil 2.9:	Kapadokya Genel Görünümü.....	39
Şekil 2.10:	Avanos – Çömlekçilik.....	48
Şekil 2.11:	Göreme.....	50
Şekil 2.12:	Uçhisar Genel Görünümü.....	51
Şekil 2.13:	Ortahisar Genel Görünümü.....	52
Şekil 2.14:	Ihlara Vadisi.....	53
Şekil 2.15:	Ürgüp Genel Görünümü.....	57
Şekil 2.16:	Mustafapaşa Genel Görünümü.....	60
Şekil 2.17:	Mustafapaşa - Yerleşim Merkezi.....	60
Şekil 2.18:	Mustafapaşa - Kaya Evleri.....	61
Şekil 2.19:	Mustafapaşa - Kaya Evleri.....	62
Şekil 2.20:	Aziz Basil Şapeli- Mustafapaşa.....	62
Şekil 3.1:	Asmalı Konak - Ürgüp.....	63
Şekil 3.2:	Asmalı Konak - Mustafapaşa.....	64
Şekil 3.3:	Asmalı Konak İç Mekan - Mustafapaşa.....	64
Şekil 3.4:	Asmalı Konak - Ürgüp.....	65
Şekil 3.5:	Asmalı Konak Çevresi - Turistik Eşyalar - Mustafapaşa.....	66

Şekil 3.6:	As māl Konak - Ügüp.....	67
Şekil 3.7:	As māl Konak Çevresi - As māl Konak Eşar bı - Mustafapaşa ..	67
Şekil 3.8:	As māl Konak Çevresi - Yerel Ötüler - Mustafapaşa	68
Şekil 3.9:	As māl Konak - Ügüp.....	70
Şekil 3.10:	As māl Konak - Fil m Çeki mi - Ügüp.....	70
Şekil 3.11:	Mustafapaşa Ara Sokaklar.....	71
Şekil 3.12:	Beledi yeye At Tari hi Bna - Mustafapaşa.....	85
Şekil 3.13:	Mustafapaşa Yerleşim Merkezi.....	86
Şekil 3.14:	As māl Konak Anıtı - Ügüp Belediye si.....	86
Şekil 3.15:	Şarap Evi - Mustafapaşa.....	87
Şekil 3.16:	Tari hi Konak - Mustafapaşa	87

SİNEMATİK ŞEHİRLER VE KAPADOKYA / ASMALI KONAK ÖRNEĞİ

ÖZET

Sinematik Şehir, kapsamlı ve derin bir tanımlamadır. Kentsel mekânın nasıl kullanıldığının, kullanıcı katılımının, hitap ettiği fiziksel ve sosyal çevrenin niteliklerinin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmada amaç, sinema ve kent arasındaki bağlantının sorgulanmasıyla birlikte; kentin sinemadan, sinemanın kentten ne derece etkilendiğini anlamak, kentsel mekânın oluşumunda, kimlik kazanmasında ya da görsel bir eleman olarak seyirciye sunulmasında sinemanın katkısını incelerken; bu etkileşimden ya da kentsel tasarımda kent öğelerinin sinema sektöründe kullanılmasının kente neler kazandırdığını keşfetmektir. Kentsel mekânların, filmseti olarak kullanılması, sinema ekranından izleyiciye sunulması, kent kullanıcılarının kent hakkında bildiklerini sorgular, yeni fikirler verir, kullanıcıların bakış açılarını değiştirir ve kentlerin algılanan veya empoze edilen imgelerini yaratır. Kent imgelerinin doğru yansıtılması, kent kullanıcılarının içinde yaşadıkları kenti algılamak kapasitelerini etkileyeceğinden, sinema bu konuda üzerine büyük bir sorumluluk almaktadır. Kent, sinematik form tarafından şekillenmiştir. Sinema da doğasının büyük kısmını kentin tarihi gelişiminden almıştır. Sinema ve kent arasındaki en önemli bağlantı kent imajı ve kentsel imgelerdir. Bir film kentin algılanmasına, üzerinde düşünülmesine ve hatırlanmasına sebep olmaktadır. Birbirine derinden bağlı olan sinema ve kentin kilitlendiği ortak nokta, kentsel imaj ve imgelerdir. Filimde, çevre düzenlenmesinde önemli gözetilmesi gereken nokta, çevrenin izleyicide gerçek zamanı ve gerçek mekânı izlediği hissinin verilmesidir. İzleyicide gerçeğin doğru bir şekilde yansıtıldığı, zamanın ve mekânın birebir birbirini karşıladığı hissi uyandırılmalıdır. Kentsel bir mekân, film çekişi için seçildiğinde, geçmişe ait bir senaryo ile mevcut mekân elemanları arasındaki ilişki incelenmelidir. Böyle bir inceleme konusunda, ancak bir sosyolog, sosyal bilimci, şehir plancısı, mimar ve sanat tarihçisi, gerçeği olduğu gibi yansıtabilir. Kentsel bir görüntünün, o mekânın kullanıcılarına ne anımsattığı, ne hissettirdiği en iyi şekilde,

kentin sosyal ve kültürel yapısını değerlendirebilecek olan kent plancısı tarafından yansıtılabilir. Bu açıdan film setinde kent plancısı ve mimar katılım şarttır. Örnekle malâm olarak Kapadokya bölgesini içerdği tüm yerleşmelerin, yerleşmeler arasındaki yeraltı şehirlerinin, peribacalarını içeren vadilerin, İpek Yolu üzerinde inşa edilmiş kervansarayların, farklı dönemlere ait tarihi eserlerin birleşmesiyle dünya üzerinde örneği olmayan bir mekan ortaya çıkmaktadır. Bu özelliği ile Kapadokya, Türk yapımcılar ve Yabancı yapımcılar tarafından sinematik mekan olarak tercih edilmektedir. ‘Asmalı Konak’ filmi nin çekiminin başlamasıyla ve yoğun bir ilgiyle karşılaşmasıyla, harekete geçen yapımcılar, bu mekanda yeni filmlerin çekilmesine sebep olmuştur. ‘Asmalı Konak’ filmi nin çekiminin başlamasından itibaren yerleşimde büyük değişikliklerin olduğu gözlenmektedir. En belirgin değişim bölge sakinlerinin bu film ve çekimlerini benimsenmeleri ve kendi hayatlarına katmalarıdır. Kente gelen ekonomik canlılık, satışlardaki artış, otellerin doluluk oranı, bölgeye gelen göç, sadece ekonominin ve turizmin değil aynı zamanda sosyal hayatın da renklenmesine sebep olmuştur. Bölgede daha önce ikamet eden ancak zaman içinde Nevşehir’e göç eden kesimin de eski evlerine geri döndükleri görülmüştür. Bu noktada, tekrar benimsenen ve canlanan bir yerleşim söz konusudur. Bir alanın sinematik mekan olması sonucunda, bölgenin yerel yönetiminin ya da bağlı olduğu merkezi yönetimin üzerine düşen görevler artmaktadır. Mekanı görme gelen turist sayısının artması ile, çevre düzenlemelerini, meydan ve park tasarımlarının yapılması, potansiyel grubun niteliklerine göre ihtiyaçların belirlenmesi, gerekli değişimlerin ve yeniliklerin yapılması, yerel yönetim kadrolarında kent plancısı ve mimar bulundurulması, yönetimin diğer sorunlu noktaları olmaktadır.

CINEMATIC CITIES, KAPADOKYA – THE FILM‘ AS MALI KONAK’ AS EXAMPLE

SUMMARY

The phrase; ‘Cinematic City’ is a comprehensive and a deep expression. This phrase plays a great role, in defining how the urban space is used, the user participation and in understanding physical and social properties of the environment, it addresses. The aim of this study is to work out what the city gains, by finding out how the city affects cinema and how the cinema is effected by city, and while searching cinema’s assistance in formation of urban space, gathering an identity or being shown as a visual material to the audience; with questioning the relationship between city and cinema. The usage of urban spaces as film sets, showing the movie spectators from the screen questions information the users have, gives new ideas, changes their vision and forms the images of cities that are perceived or assumed. The cinema has the big responsibility for reflecting the city images correctly, effecting the capacity of the users in perceiving the city, they are living in. City is shaped by cinematic form without any denials. Cinema has taken the most of its nature from the city’s historical development. The most important connections between city and cinema are city image and urban images. A film makes users, think and remember a city. The point that must be imagined carefully in organizing the environment in a film is to create the sense of real time and real place, on the spectators. The sense of reflecting the truth, time and place completing each other perfectly, must be given. The relationship between a scenario of past and a present space, must be examined when an urban space is selected for a film set. In that kind of experiment, only an urban planner, an architect and art historian can reflect the truth. What an urban vision reminds the user of the space or what it makes the user feel, can be reflected by an urban planner, that evaluates the city’s social and cultural structure, best. So, the participation of urban planner and architect, in a film set, is a must. Kapadokya, as the example chosen for this study, is seen as a place that have no similarity to anywhere in the world by the historical settlements, the underground cities, fairy chimneys, palaces on the Silk Road and traces of many different cultures. By these

properties, Kapadokya is chosen for cinematic spaces by Turk or Foreign producers. The producers have caused, new movies to be made, after the film 'Asmalı Konak' has started and gained a great interest. Big changes have been examined in the settlement, during the film 'Asmalı Konak'. The most clear change includes the users of the settlement, they have adopted and added the film to their lives. Also the economic development, fullness of the otels, the migration back to the settlement has not just caused a move in economy and tourism but also a move in the social life. It is examined that the old users of the settlement that have been living in Nevşehir, have returned back to their home town. At this point, a new settlement that is coming to life, must be imagined. In result of being a cinematic space, the ones that have responsibility for the settlement's management, play great roles, in making new arrangements, designs of squares or parks, the necessary changes, paying attention to the user's needs and having urban planners or architects inside their staff.

BÖLÜM 1. SİNEMATİK ŞEHİRLER

1.1. Giriş

1.1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı

‘Sinematik Şehirler’ kavramı, son yüzyılın ürünü olarak teknolojinin ve bilimin de etkileriyle sık kullanılmaya başlanmıştır. Sinematik Şehir, kapsamlı ve çok yönlü bir tanıma sahiptir. Kent olgusunun oluşma ve incelenme sürecinde etkindir. Kentsel mekanın nasıl kullanıldığını, kullanıcı katılımının, hitap ettiği fiziksel ve sosyal çevrenin niteliklerinin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Bu araştırma kapsamında ise amaç, sinema ve kent arasındaki bağlantının sorgulanmasıyla birlikte; kentin sinemadan, sinemanın kentten ne derece etkilendiğini anlamak, kentsel mekanın oluşumunda, kimlik kazanmasında ya da görsel bir eleman olarak seyirciye sunulmasında sinemanın katkısını incelerken; bu etkileşimden ya da kentsel tasarım ve kent öğelerinin sinema sektöründe kullanılmasının kente neler kazandırdığını keşfetmektir.

Sinematik mekan, olarak karşımıza çıkan kentsel alanlar; zaman zaman bir meydanla ya da bir caddeyle sınırlanırken, zaman zaman da bütün bir kentin film setine dönüşmesiyle sonuçlanabilmektedir. Bu çeşitlilik, sinematik mekanın seçilmesi, senaryo içindeki önemi, film setinin gerçeği yansıtmaya gerekliliği gibi farklı başlıklara dayanmaktadır.

Sinematik mekan seçimi sorunu, zaman içindeki değişimlerle birlikte bu araştırmada incelenen diğer bir unsurdur. Mekan seçiminde kent plancısının ya da mimarın katılımı ya da gerekliliği sorgulanmaktadır.

Yabancı Sinema başlığı altında toplayabileceğimiz, dünya sinemaları içinde öne çıkan Avrupa ve Amerika Sinemasında yerleşmiş ‘Sinematik Şehir’ kavramı, teknolojinin gelişimi ve bu gelişiminin sinema sektörüne yansımalarıyla büyük farklılıklar göstermiştir. Öyle ki, sinema artık kendisi için mekan yaratmaktadır.

Türk sinemasında ‘Sinematik Şehir’ mantığı geçmişte, çok nüfuslu büyük kentlere ait mekanlarla, parklarla veya görsel açıdan zengin yapılarla sınırlanırken, bugün yeni arayışların da sonucu olarak Anadolu’nun çeşitli yerel yaşantılarını anlatan gelenek, görenek ve ananelerine bağlı kasabalar ya da küçük merkezler üzerine odaklanmıştır. Bu yapımların içinde Nevşehir’in Ürgüp ilçesinde çekimleri devam eden ‘Asmalı Konak’ filmi ‘Sinematik Mekan’ açısından diğerlerinden daha çok öne çıkan bir örnektir. Bu çalışmada; bu yapımların sebepleri ve sonuçlarıyla birlikte örnekle malını olarak incelenmiştir. Filmin bölge nüfusu, ekonomisi, kültürel değişimi ve halk katılımı başlıkları altındaki etkileri yapılan anket ve görüşmelerle belirlenmiştir.

Sonuç olarak, kent ile sinema arasındaki ilişkiyi, kentin film seti olarak kullanılmasının olumlu ya da olumsuz sonuçlarını ve nihayetiyle kullanıcı üzerindeki etkilerini irdeleyen bu çalışma, bu konudaki diğer çalışmalara da rehberlik edecek bir çalışmadır.

1.1.2 Çalışmanın Hedefi

Bu çalışmada, kent ile sinema arasındaki etkileşimin öneminin vurgulanması, bu etkileşimle ortaya çıkan olumlu ve olumsuz sonuçları ışığında, kent kullanıcılarının, yerel yönetimlerin, kent plancıların, mimarların ya da film yapımcılarının elde edebileceği faydaların tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bunun yanında, diğer bir ulaşılacak istenen nokta, film setinde yönetmen ve yapımcının yanında, kent plancısının ve mimarın da katılımının olması gerektiğinin sorgulanmasıdır. Sinematik mekan olarak seçilen ve coğrafyasıyla dünya üzerinde örneği olmayan Kapadokya bölgesinin, sosyal yaşantısına gelen hareketlilikte ve ekonomik gelişiminde sinemanın etkisi gözler önüne serilmektedir.

1.1.3 Çalışmanın Diğer Bilişsel Çalışmalara Katkısı

Son yüzyılın ürünü olarak ortaya çıkan ‘Sinematik Şehir’ kavramının bu çalışmada incelenmesi; sinematik mekan olma kriterlerinin, sonuçlarının ve etkilerinin bilişsel yöntemlerle ispatlanması, bu konuda gelecekte yapılacak çalışmalar için bir klavuz niteliğindedir. Kentlerin sinematik mekan olarak kullanılmasıyla, film setinde görev

alan kent plancıları ve mimarların katılımıyla, kent planıcılığında; sinematik mekan olmanın getirebileceği olumlu sonuçların bilinci ne varlarıyla, yerel yönetimler; sinemasal mekanlarda yaşayan kullanıcıların sosyal ve ekonomik hayatlarındaki gelişimin incelenmesiyle kent bilimcilerin ve sosyologların, kentsel mekanların filmlere başarılı olarak katılmasıyla, yapımların etkililiğinin ve kalitesinin artırılması adına da film yapımlarının çalışmalarında yararlanacağı bir kaynak olacaktır.

1.1.4 Çalışmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında, öncelikle literatür araştırması yapılmıştır. Yararlanılan kaynaklar; kitaplar, süreli yayınlar ve süreli yayınların içerdiği İngilizce ve Türkçe makalelerdir. Literatür araştırmasıyla birlikte internet üzerinden yapılan araştırmalarda; belediye, enstitü gibi kurumsal site adreslerinin yanında, genel arama motorlarından faydalanılmıştır. Araştırmaya destek olarak kullanılan hali hazır haritalar, ulusal koordinatlı olup, tasarımlar ‘Netcad’ program yardımıyla hazırlanmıştır.

İkinci araştırma tekniği ise Kapadokya Bölgesi’nde 30 (otuz) kişi ile yapılan anketlerdir. Anket sonuçları değerlendirilirken ve sonuçlar grafiklere dökülürken, ‘Microsoft Excel’ programı kullanılmıştır. Yararlanılan son araştırma yöntemi, ‘Asmalı Konak’ filminin yönetmeni, sanat yönetmeni ve oyuncularıyla yapılan görüşmelerdir. Bu görüşmelerde, anketlerin değerlendirilmesi sürecinde faydalı olmuştur. Yapılan incelemeler fotoğraflarla desteklenmiştir.

Ürğüp yerleşiminde 30 kişiyle yapılan ankette, bir kentin sinematik mekan olarak kullanılmasının olumlu ve olumsuz etkilerinin incelenmesi, ekonomik ve sosyal verilerdeki değişikliğin gözlemlenmesi ve film setinde kent planıcısı ve mimar katılımının gerekliliğinin sorgulanması amaçlanmıştır.

Anket soruları hazırlanırken; kentin sinema üzerindeki etkilerinin ne olduğu, sinemanın kent üzerindeki etkilerinin ne olduğu, kentin sinemayı hangi yönlerden etkileyebileceği, kentlerin mekan ya da set olarak kullanıldığı filmlerin diğer filmlerden ne farkı olduğu, sinemanın bir mekanın algılanmasında ne kadar etkili olduğu, ekrandaki kent ile gerçek kent arasındaki farkların ne olduğu ve bu farkın kullanıcı ya da izleyici tarafından ne derece algılandığı, sinematik mekan olmanın ne

tür olumsuz yanlarının olabileceği, kentsel i ngelerin öne minin kavranıp kavranmadığı, sine matik mekan ol ma kriterlerinin neler olduğu ve mekanın ki min tarafından seçil miş ol abildi ği gibi sorulara cevap aranmıştır.

Anket hazırlanırken, değişen dengelere ve hizmet sektöründeki geliş melere di kkat çekil miş, ekono mik geliş imve turizmsektöründeki geliş müzerinde dur ulmuş, yerel yöneti me düşen görevler irdelenmiştir. Kentte ihtiyaç duyulan gereklilikler, yeni düzenle neler, etki nlikler ve tasarı mların gerekliliği tartışıl mıştır. Tüm bu başlı kl arın yanında, bu iş le msürecinde kent plancısı nın ve mi marın bu düzenle nelerdeki yeri sorgulanmıştır.

Araştırma nın ilk bölümünde, sine matik şehir tanı mlanmış ve kent ile bağlantısı üzerinde durul muştur. İkinci bölümde ise özel bir alan olan Kapadokya Bölgesi incelenmiştir. Son bölümde, anket alanı Ürgüp'te çekilen 'As malı Konak' fil mi, ilk iki bölümde üzerinde durulan et neler doğrultusunda değ erlendiril miştir.

1.2 Sine matik Şehirler

1.2.1. Sine matik Şehrin Tanı m

1988 yılında haki molan bir düşünceye göre sinema her yerdedir, tüm mekanlarda ve tümşehirde. Kentler film den çı kmış, fırlamış, taş mış gibidir. Bu kavram anla mak için fil mden başlayıp kente ulaş mak ya da kentten başlayıp fil me ulaş mak gereklidir. Kentin bir ekran ve fil mseti d olduğu fikri al gılanmalıdır (Clarke, 1997).

David B Clarke'a göre kent çeşitli fil mlerde merkezi rol oynar. Kentin günlük yaşayış ından esinlenen sinema, kalitesini yükselterek, kendi tarzını belirler. Kent ve sinema arasındaki ilişkisinin ihmal edilemeyeceğini savunan Clarke, bu düşünceyle 'Gne matic Gties', (Sine matik Şehirler) kitabını yayı nladığını söyle mektedir.

Yenilikçi ve düşünce üreten makalelerden oluşan bu kitapta, kent ve sinema birleş i minin sonuçları irdelenmiştir. Clarke, iki ana soruya cevap ara maktadır. Bu sorulardan ilki; sinemanın, kullanıcı ların ve izleyicilerin kente bakış açısını ne şekilde değ iş tirdi ği dir. İkinci soru ise sinemada kent in rolüdür. Ancak öncelikle 'sine matik şehir' tanı mının açıklanması gerek mektedir.

Kentlerin, fark edilebilir şekilde etkiledikleri sinema kalitesine ve birçok filmde kentin nitelikleri yeterli kullanılamamasına rağmen, kentsel alanlar ve sinematik mekanlar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönünde yeterli alaka gösterilmemiştir.

Aslında filmin ve kentin geçmişleri çakışmaktadır ve sinemanın kent olmadan gelişmiş olma ihtimali düşünülemez. Aynı zamanda kent de sinematik form tarafından kontrol dışı olarak şekillenmiştir. Ancak her şekilde film ve kent çalışmaları aralarındaki bağlantıya gerekli hassasiyeti göstermemiştir.

Film teorisi içinde kent bugüne kadar kesinlikle küçümsemiştir. Aslında kent sinemanın merkezidir. Kentin dolaylı yoldan sinema üzerinde sahip olduğu yaygın önem kentin sinema üzerindeki direkt ve açık önemini hafifletmiştir. Bu bir paradokstur (Clarke, 1997).

Yapılan tartışmalar iki konunun birbirinden bağımsız işlenmesi yönünde olmuştur. Film eleştirmenleri ve kent konusunda eleştiriler getirenler, konunun ayrı ayrı işlenmesini, her konunun kendine has incelenmesini gerekli görmüşlerdir.

Kentsel mekanların, film seti olarak kullanılması, sinema ekranından izleyiciye sunulması, kent kullanıcılarının kent hakkında bildiklerini sorgular, yeni fikirler verir kullanıcıların bakış açılarını değiştirir ve kentlerin algılanan veya empoze edilen imgelerini yaratır. Kent imgelerinin doğru yansıtılması, kent kullanıcılarının içinde yaşadıkları kenti algılamak kapasitelerini etkileyeceğinden, sinema bu konuda üzerine büyük bir sorumluluk almaktadır (Barber, 2002).

Ancak kabul edilmesi gerekir ki; kent, sinematik form tarafından şekillenmiştir. Sinema da doğasının büyük kısmını kentin tarihi gelişiminden almıştır. Bu noktada da ‘Sinematik Şehir’ kavramı ortaya çıkmaktadır. Kent içinde yürüyen birinin kendini film setinde hissetmesini açıklaması, kentin sinemanın inkar edilemeyen parçası olmasıdır. Sinema projelendirilen ve belirlenen bir ekranla sınırlandırılmaz (Clarke, 1997).

Sinemanın bu sorumluluğu ne derece gerçekleştirdiği sinema çevreleri ve kent plancıları arasında halen tartışılan bir konudur. Ancak başlangıç noktası bu sorumluluğun kabulüdür.

‘Sine matik kent’ kavramı son yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış bir kavramdır. Bir kentin ya da kentsel mekânın sine matik olmasının bağlı olduğu etmenler, değişkenler ve kriterler takip eden bölümlerde işlenecektir.

1.2.2 Sine ma Tarihi nde Şehir

Sine ma tarihinde kentin yerine bakıldığında, 1920 li yıllardan itibaren kentin sine ma için öneminin anlaşıldığı görül mektedir. 1942 yılında ‘Strand Films’ adlı Londra bazlı bir film şirketi, ‘Kent plancılığı nın film sektöründe gerekliliği’ konulu bel gesel hazırlamıştır. Bu bel gesel de işlenen kent ve sine ma olgusuna göre kentin planlanması film sektörü için denklemin yarısıdır. Bu başlangıçtan sonra bel gesel-film yapı mları planlama süreci ve kentin geleceği için plancının nasıl arabuluculuk yaptığı üzerinde durmuşlardır.

1952 yılındaki İngiliz bel gesellerindeki başarısızlıkla birlikte duraklama sürecine giren konu, kısa sürede tekrar gündeme gel miş; bu bel gesel de kent planlama nın ve profesyonel kent plancılarının sine ma seyircilerine sunuluşundaki çelişkili yönler incelenmiştir. Bu incelemede beş ana bölüm bulunmaktadır. İlk bölümde film sektöründe konu olan kentin doğası ve kentin sorunları incelenmiştir. İkinci bölümde konut yapı mında film yapı mlarının gerekli gördüğü reformlar; üçüncü bölümde film yapı mlarının film konularında planlama hareketlerini tanı maması irdelenmiştir. Dördüncü bölümde ise kent plancısı, film yapı mlarının gözünde değerlendirilmiştir. Film yapı mlarına göre kent plancısı; ileri yi gören, bilgi sahibi, hayal perest bir takımüyesi imajına sahiptir. Bazı çevreler ise kent plancısını, sıradan bir teknisyen tanı mamasına sokmuştur.

Bel geselin son bölümünde, inceleme sonucunda film yapı mlarının kent plancılarının öneminin çok fazla olduğunu algıladıkları ve kabul ettikleri sonucuna varılmıştır. Bununla beraber bu sonuca, film yapı mlarının ve yönet menlerin kent plancısına fikir veren, geniş açığa sahip, rehberlik eden kişilerden oluştuğu eklenmiştir.

Sine matik fil min, metropoliten kent ile çok yönlü ilişkisi olduğu açıktır. Ekonomik faktörlerle birlikte ticari sine ma, zaman içinde nüfusun yoğun olduğu yerlere doğru

kaymıştır. Ve sinema yapıları büyümüştür. Solomon, Wiseman, Sorlin gibi farklı yorumcular sinemanın bir 'kentsel sanat' oluşturduğunu söylemişlerdir.

Sinemanın zaman içindeki gelişimine bakıldığında, zamanla metropoliten kent için zemin oluşturduğu yapımcılar ve yönetmenler tarafından kabul edilmiştir. Büyük film şirketlerinin konumlarıyla bağlantılı olarak Los Angeles, New York, Londra, Paris, Berlin ve Roma gibi büyük kentlerde bu sanat daha hızlı gelişmiştir. Ancak, filmlerin etkin şehir merkezlerini içermelerine rağmen, 1920'li yıllarda katılımcıların, izleyicilerin ve kullanıcıların psikolojilerini ve ruhlarını gerektiği kadar etkileyemediği de herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir (Clarke, 1997).

Ancak 1920'den sonra, kentin filmdeki etkisi artmaya başlamıştır. Böylelikle bundan önce edebiyatta, resimde, tiyatrodan ve diğer insan bilimlerinde kullanılan 'kent' film sektöründe de yer edinmiştir.

Zamanla, film yapımcıları kenti tanımayla, farklı bir bakış açısıyla kenti incelemeye ve kentle ilgili yeni söylemler geliştirmeye başlamışlardır. Kent yaşamının kaosu, karmaşası, kalabalığı ve gerginliği set tasarımcıları tarafından dikkatlice filmde aktarılmıştır. Ancak, sinemanın kent içindeki konumunun ve problemlerinin tam olarak tanımlanması birkaç sene almıştır (Barber, 2002).

Takip eden yıllarda, belgesel filmler ve bilimkurğu filmleri arasında aslında çok fark olmadığı, hatta kesişen birçok noktaları olduğu fikri yaygınlaşmıştır. Yapımcılara göre belgesel niteliğindeki filmlerde mevcut mekan, gerçek dünya şehirleri kullanılırken, bilimkurğu filmlerinde film yapımcısı tarafından yeni bir hikaye ya da mekan oluşturulmaktadır. Ancak aralarındaki en büyük fark yönetmenin film karesini içerdiği görüntüyü kontrol edip edememesidir (Clarke, 1997).

Erken dönem filmlerde, gündelik kent hayatı birçok yapımcı tarafından konu olarak işlenmiştir. Genellikle Avrupa ve Amerikan kentlerinin mekan olarak seçildiği görülmektedir. Bunun gerekçesi de büyük film şirketlerinin, büyük kentlerde konumlanmış olmasıdır (Öztürk, 2002).

Ancak zamanla, kent hayatının filmdeki yansıması ve kentini majı kendi kendini yeni formlar çerçevesinde geliştirmeye başlamıştır. Bazı belediyelerin ve yerel yönetimin kendi tanıtımları için bu fikri benimsedikleri görülmüştür.

Bir kısımyapımcı ise, farklı bir yol seçerek, zor hayat koşulları ve yoksul kent yaşantılarını anlatan filmler çekmişlerdir. Kent hayatına pozitif yaklaşan filmler kadar, bu tarz filmler de sinema-kent ilişkisinin anlaşılmasında etkin olmuştur.

1930'lu yıllarda, yeni arayışların getirisi olarak, film yapımcıları kente ilgi göstermeyi bırakmıştır. Ancak bu dönem kısa sürmüştür. Bu dönem sonunda 'Kamera asla yalan söylemez' söyleminin de yaygınlaşmasıyla, sinemanın mekanı kent tekrar gündeme gelmiştir.

Film yapımcılarının, kent planlılığı üzerindeki araştırmalarına örnek konulardan biri de konut sorunudur. 20 yy. film yapımcıları, etrafta sağlıklı kentler görmüyor, iki boyutlu planları, 3 boyutlu sinema ekranı ile bağdaştıramıyordu.

Bu açıdan film yapımcıları kent planlamasını temsil edecek stratejiler bulmak amacıyla, yeni belgeseller çekmeye girişmişlerdir. Belgesel sinemanın, kent planlılığını irdeleyen süreci içinde, çok yararlı eserler ortaya çıkmıştır.

Alberto Cavalcanti'nin 'The City', (Kent) adlı, kent plancısı ve mimar gözünden Londra'nın sorunlarını anlattığı belgeseli; Londra'nın ulaşım sisteminin incelendiği 'New Towns for Old', (Yaşlılar için Yeni Şehirler) belgeseli; kentsel bölgeleme kriterlerinden, konşuluk ünitelerinden ve yeni yerleşimlerin planlanmasından bahseden 'When We Build Again', (Tekrar İnşa Ettiğimizde) belgeseli ve kent planlılığı hakkında önemli sinematik geçmişi ve söylemleri içeren 'Proud City', (Onurlu Kent) belgeseli önemli örneklerdendir.

Özellikle 'Proud City', (Onurlu Kent), belgeselinde Londra ile ilgili geniş bir araştırma yapılmış, tarihi, coğrafyası, yaşam biçimleri incelenmiş, grafikler oluşturulmuş, imar planları incelenmiş, kentlilerle anketler yapılmıştır. Bu inceleme sonucunda Londra'nın hızlı gelişiminin ve yayılmasının sebeplerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Genel süreç incelendiğinde, filmi sınırlarına yerleşen kent teması ilgi çekicidir. Bu filmlerini içinden örnekler; 'Metropolis' 1926, 'Büyük Şehir Cölgeleri' 1932, 'Scarlet Caddesi' 1945, 'İsmini Ölmeyen Cadde' 1948, 'Şehrin Gılgı' 1948, 'Çiplak Şehir' 1948, 'Nehrin Karşısındaki Şehir' 1949, 'Karanlık Şehir' 1950, 'Gece ve Şehir'

1950, ‘ Yol Sona Er di ğ i nde’ 1950, ‘ Asfalt Q r namı ’ 1950, ‘ Ü ç Karanlı k Cadde’ 1954, ‘ Ç ı plak Cadde’ 1954, ‘ Ş ehir Uyurken’ 1956, ‘ Ne w York’tan Kaç ı ş ’ 1982, ‘ Ne w York 2019’ 1984, ve 90’ lar ın fil mleri nden sayıs ız ö rnekler ş ekinde sı ralanabilir. Bu kull anı msı ne nam ın kentten al dı ğ ı etkileş i m i hi ç kaybetmedi ğ i ni ispatı dır.

Ş ekil 1. 1: Metropolis Film Afış ı

Sine ma- kent etkileş i m i nin bu tarihi süreci ne bakıldı ğ ı nda, varılan son nokt a nı n kent plancılı ğ ı nı n, fil myapı m cı ları tarafından bir ‘ toplumsal ila ç ’ olarak kabul edil mesi ve planlanmada atılan her pozitif adı m ı nı n, toplumun fiziksel ve sosyal sa ğ lı ğ ı nı iyileştirece ğ i ne inanıl ması dır. Fil myapı m cı ları nı n tarihsel süreçteki bu yakla ş ı m ları umut verici ol makla beraber, araşt ı rma sonuç ları ise ö ne mli tarihi kaynakları teşkil et mektedir.

1.2.3 Sine ma- Kent Etkileş i m i

1981 yılında yayınlanan , Alasdair Gray’ ın ‘ Lanark’ adlı romanında ; ‘ Glasgow görkemli bir kent, Floransa, Paris, Londra ya da New York’ u düşünün. Ki m se bu kentleri bir yabancı gibi ilk kez ziyaret et miyor. Çünkü önceden tabl olarda, romanlarda, tarih kitaplarında ya da fil mlerde ziyaret ettiler. Ancak kent sanatçı tarafından yorumlanmadıkça, kentte yaşayan insanlar bile yaratıcı olamazlar.’ den mektedir. Gray’ ın haklı ol du ğ u konu; sanatın bir mekân ı n al glanması nda anahtar rol ü oynadı ğ ı dır. Ancak bunu sadece sanatç ı larla kısı tlanması yanlı ş tır.

Sine ma ve modern ü rbaniz m aynı zamanda geliş miş tir. Dolayısıyla aynı zamana rastlayan bu süreç boyunca kentin sine mada nı , sine ma nı n da kentten etkilenmiş ol du ğ u yads ı nılmaz (Clarke, 1997).

Kültürel, özel olarak da sinematografik bir üretim alanı olarak kentler, çeşitli sanatsal -edebi, mimari, resimsel, filmel- eserlerin odağı olmuştur. Kentin bu kültürel kapasitesi antik dönemden Ortaçağ ve Rönesans'a ve oradan modern kentlere kadar süregelmiştir. Birbirine eklenerek ve değişerek oluşan kültürel olguların bu karakteri de kentsel filmler üzerinden ortaya çıkarılmıştır.

Şehir yönetimleri bilhassa Ortaçağ'da şehrin genel görünümünün güzelleşmesi ve sanatsal üretimin gelişmesi için teşvik edici idi. Modern çağın kentlerinin güzelleşmesi ve gündelik hayata katılması için de çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Son olarak birleşen Berlin'in Postdamer Alanı'nda adeta bir 'sine-site' nin kurulması günümüzde yapılan bu çalışmaların en ilgi çekici olanlarından biridir. İstanbul'da da kent merkezlerinden ziyade, plazalardaki yeni sinema salonları kentsel gündelik hayata eşlik etmektedir. Yalnız günümüzde sinemaya ilişkin bir değişim söz konusudur; bu sinemanın 'sokak kültürü'yle olan ilişkisinin hem kamusal hem de artistik yönden zayıflamış olmasıdır. Sinemanın 'sokak kültürü'yle olan etkileşimi Türkiye'de sadece İstiklal Caddesi'nde gözükmemektedir.

Ancak artistik ve bilimsel boyutları olan ürbanizmın da sinemanın da, ticari boyuta yönlenmiş, 'güzel kent' ve 'güzel film' çoğunlukla karideolojisi ne bağlanmış olması söz konusudur. Oysa filmi'n ve kentin her zaman yeni tasarımı ve fiikirlere ihtiyacı vardır (Ötörk, 2002).

Bütün bir dünya coğrafyasında kentsel mekanlar, diğer mekanlara oranla daha gelişmiş, daha zevkli ve neşeli, daha zarif, daha özgür yaşam alanları olmuş ve sanatsal ilgi ve üretimin temel dinamikleri olmuştur. Ama aynı zamanda kentler yırtıcı, mücadelecı, kaotik gibi özellikleri de şiddetle içlerinde barındırmıştır. Seçilen örnek filmlerde de bu özelliklerin hepsini görmek mümkündür. Günlük hayata güzellik ve sanat katılması, sakinleştirilmesi ya da şiddetlendirilmesi sinemanın etkisi büyüktür. Kentin zaman içinde değişikliğe uğraması gibi, materyallerini özellikle kentlerden alan sinema formunda da süregelen bir değişim olmaktadır. Modern kentsel hayatın estetik bir gündeliği olarak sinema, kentlilerin hayatına canlı, renkli bir boyut, hem de realist ve düşsel-algısal boyutlar katmıştır. Sinema, kentsel bir müzik ve şiirdir. Ayrıca, sinemanın kent ekonomisine getirdiği canlılık unutulmazıdır (Ötörk, 2002).

Bazı filmlerde kentler olduğu gibi ekrana yansıtılırken, bazılarında yorumlanmış ve eklentiler yapılmıştır. Bazı filmler kentsel kriz ve toplumsal kırılmaları temsil etmiş, klasik olmuş; bir kısmı ihtilalleri, isyanları, geçmişte yaşamış halk kahramanlarını canlandırmış, bugünkü teknik ve uyarlanmayla ekrana taşımış, kentlinin ilgisini çekmiştir. Dev bir ekranda yaşadığı şehrin seneler önceki ya da sonraki halini görmek, kullanıcının çevresini daha ilgili ve meraklı gözlerle incelemesini sağlamış, çevresine duyarlılığını arttırmıştır. Sinema bu şekilde metropol içinde yerini almıştır ve kentlinin kent ile kurduğu görsel ilişkiyi kuvvetlendirmiş, kimi zaman da baştan yaratmıştır. Kentin gözden kaybolmasını, görsel anlamını ve görsel olanaklarını kaybetmesini engellemiştir.

Dünya nüfusunun büyük kısmının kentli olduğu göze alındığında, sinemanın ve bütün görsel formların kentle olan ilişkisinin değişik biçimlerde devam etmesi beklenmelidir. Buna paralel olarak, sinema tarihine bakıldığında, filmlerin %80'inin kentsel alanları temsil ettiği görülmektedir. Sinema her zaman kentlerin ve kentlinin doğal ve düşsel boyutlarını temsil etmiştir (Öztürk, 2002).

Stephen Barber, 'Projected Cities', (Planlanan Kentler), kitabında, sinema, kent ve kentsel tasarımı arasındaki ilişkiyi incelerken, kentsel öğelerin en çok kullanıldığı Avrupa ve Japon sinemasından örnekler vermiştir. Barber'a göre sinema ve kent arasındaki en önemli bağlantı kent imajı ve kentsel imgelerdir. Araştırmasını kültür, mimarlık ve tarihle birleştiren Barber, sinemanın, kentsel imgeleri nasıl kullandığı üzerinde durmuştur.

Barber'a göre, bir film, kentin algılanmasına, üzerinde düşünülmesine ve hatırlanmasına sebep olmaktadır. Birbirine derinden bağlı olan sinema ve kentin kilitlendiği ortak nokta, kentsel imaj ve imgelerdir. Tokyo'nun gökdelenleri, Eyfel Kulesi, Pisa Kulesi, Özgürlük Anıtı ve diğer kentsel imgeler, kentin adı geçtiğinde ilk akla gelen görüntüleri oluşturur. Bu sinemanın kenti tanııtım biçimidir. Kullanıcılar, izleyiciler bu gösterimden etkilenir, kafalarında her kent için bir imaj oluştururlar. Bu otomatik bir sistemdir. Bir kenti gidip yerinde görmeden dahi, hafızalarına kazınmış görüntüler canlı gibidir. Kullanıcılar kendilerine yansıtılan bilirler ve kabul ederler (Barber, 2002).

Sonuç olarak Barber'a göre bu 'kentsel sinema'dır. Kentsel sinema aynı anda bir kültürel kaybı, ya da kültürel bir umudu teşkil edebilir. Burada sinemanın ve objektifin etkilerinden bir diğeri ortaya çıkmaktadır. Bu etkinin olumlu ya da olumsuz olması film yapıcısına, yönetmene ya da mekan seçen yetkili kişiye bağlıdır. İngelerin doğru yansıtılması, kentsel imajların doğru yönlerle çekilmesi ancak bu konuda bilgili kişiler tarafından yapılmalıdır (Barber, 2002).

Şekil 1.2: Pisa Kulesi

Göktürk, 'Sinematik Şehirler' adlı sempozyum bildirisinde sinemada mekan ve örnek sinematik mekanlar üzerinde durmuştur. Göktürk'e göre, modern hayatın keşfinde sinemanın büyük rolü bulunmaktadır. Kentsel alanda sinema yaparken ve mekan kullanırken sistematik çalışması gerektiğini ve bu işlemin stratejiler belirlenerek ele alınması gerektiğini savunur. Kent hayatının değişimi ve çeşitliliğinin sinemada temsil edilmiş biçimi önemlidir. Ekileşim alanının büyüklüğün konuya hassas yaklaşma gereği doğurmaktadır.

Kültürler arası etkileşim açısından sinematik kentler aynı zamanda birçok yabancı üniversitede ders olarak verilmektedir. Bu dersi veren öğretim görevlilerinden biri olan Andrew Martin, Wisconsin Üniversitesi'nde ders kapsamında David Clarke'ın 'Sinematik Şehirler' kitabını rehber kitap olarak seçmiştir. Ders kapsamında, üzerinde durulan konular; birlikte büyüyen sinema ve kentin birbirlerinin olanaklarını ve problemlerini nasıl arttırdığı ve sinemanın hangi yönlerden kent kültürünü etkilediğidir. Sinematik düşüncede 'uydurma' bir kent kavramının

oluşması, bu kentin kaotik, karışık, yabancılaşan ve çılğın kent olarak tanımlanmasının, yapılaşmış çevredeki etkilerini incelemek üzere, örnek filmler seçilerek bu ders işlenmektedir.

1.2.4. Sinemada Çevre

Çevre, filmin anlattığı öykünün ‘geçtiği mekan’ ve ‘zaman’ anlamına gelmektedir. Joseph M Bogs, ‘The Art of Watching Films’- Filmleri İzleme Sanatı, başlıklı kitabında, görsel işlevi açısından öne taşıdığı için çevrenin güçlü bir sinemasal öğe olarak benimsendiğini belirtir.

Aynı yazara göre, çevre, filmde anlatılanlara bağlı olarak irdelenirken, 4 ana etkiyi göz önünde tutulur.

- 1- Zamanla ilgili (temporal) etkenler: Öykünün geçtiği dönem
- 2- Coğrafik etkenler: Fizik mekan ve fizik mekanın, arazi biçimi, iklim nüfus yoğunluğu – görsel ve psikolojik etkileri- ve öykü kahramanlarını ve davranışlarını etkileyen diğer yerel etkenleri de içeren ana karakteristik özellikleri.
- 3- Toplumsal yapılanma ve ekonomik etkenler
- 4- Gelenekler, ahlaksal tavırlar ve davranış biçimleri.

Sayılan etkenlerin her birinin sorunlar, karşıtlıklar ve kahramanların karakterleri üzerinde önemli etkileri olduğu gözden kaçırılmayarak herhangi bir öykünün akışı ya da izleğin ayrılmaz parçası olduğu unutulmamalıdır.

İnsanı biçimlendiren çevresidir, çevre koşullarıdır; diğer bir deyişle; içinde yaşadığı çevrenin iklimi, yaşadığı dönem ve bu dönemde üyesi olduğu topluluğun ekonomik ve toplumsal yapısı, egemen olan gelenek ve görenekler, ahlaksal değerler ve davranış biçimleri insanların karakterini belirler. Kırdaki yaşayan biriyle, kentte yaşayan birinin karakteri kesinlikle aynı değildir.

İstanbul’da ve Ankara’da ya da kutupta ve sahrada yaşayan toplumların benzer karakteristik özellikler göstermesi beklenebilir. Dolayısıyla, çevre filmi konu olan kişinin ya da kişilerin özelliklerini belirleyici oluşu açısından da büyük önem taşımaktadır.

Çevre, sine ma izleyicisine fil mdeki kişi ya da kişilerin karakterlerini anla mak için ipuçları verir. Bir başka anlatı mha evre, fil mkahra manlarının karakterini yansıtır. Görsel olarak izleyiciye sunulan evre, fil mdeki kahra manlar hakkında ilk izlenimleri edinme mizi sağlar. Kahra manın yaşadığ ev görülerek , me kanın kent veya kır olduğu, yalnız yaşayıp yaşamadığı, zengin ya da fakir olduğu veya toplumsal konumu anlaşılabilir (şenyapılı, 1988).

Çevre, fil mde anlatıl mak istenenlerle bağdaşacak bii mde yaratılır. Ki mi zaman gerçekte var ol mayan bir yer, ve henüz yaşanmam ř bir zmandan ol uşan bir evre yarat mak ya da tasarıl mak gerekebilir. Örneğin, Ridley Scott'ın ynettiğ ve gel miş geçmiş bilim kurgu fil mleri içinde baş köşeye yerleştiril miş olan ‘Bladerunner’, (Baksırtı), adlı fil miin stüdyo içinde ve dışında 2020 yılını canlandıracak çok sayı da yeni evre yarat mak gerek miştir. Yal nızca stüdyo çeki mleri için tasarıl mam p kurul an set sayısı 25'tir.

Tasarı mdenil diğinde, stüdyo içinde ya da dışında, fil msetinin yaratıl mak istenen çevreye uygun hale dnştrl mesi nin kastedil diği anlaşıl malı dır. Yaratıl mak istenen çevreye göre, sette ya da kentsel alanda doku, renk, sistem değişikli kleri yapılarak, senaryoya uygun me kanlar yaratıl maktadır (şenyapılı, 1998).

şekil 1.3: Bladerunner Fil m Afi ři

'Movie line' adlı Amerikan sinema dergisindeki bir yazıda 'Film çekerken gittiğiniz her yer bir mekan ya da settir. İstedığınız rengi, istediğiniz şekli verebileceğiniz bir filmseti. Los Angeles koca bir filmsetine benzer. Sonunda oluşan dekor karaktere en uygundur.' denmektedir.

Şekil 1.4: Los Angeles

Filmin çekileceği mekan söz konusu olduğunda, kapalı mekan ya da dış mekan olmak üzere iki tercih ortaya çıkmaktadır. Genelde senaryoya göre şekillenen mekan seçimi; yapımcının filmi düşündüğü bütçeyle de ilgilidir.

Dış mekan çekimleri, set hazırlama ve yapıma için gereken giderlerden daha ucuza mal olabilir. Elbette ucuzluk, dış mekanın nasıl kullanıldığına bağlıdır. Dış mekanın doğrudan doğruya kullanılması durumunda maliyet düşük, gerekli düzeltme ve müdahalelerle bir sete dönüştürülüp kullanılması durumunda ise yüksektir. Dış mekanı sete dönüştürmek stüdyoda set oluşturmaktan daha pahalıya mal olabilir.

Günümüzde film yönetmenlerinin stüdyoda çekim yapmayı daha çok yeğledikleri gözlenmektedir. Bunun ana nedenlerinden biri de, sinema filmine göre çok daha dar bütçelerle yapılan, görsel dokusu ve yapımtasarımına pek titizlenilmeyen TV filmlerinin stüdyo dışında çekilmesi. Ayrıca, geniş perde için çekilen filmlerde istenilen görüntünün olabildiğince etkili olarak elde edilmesi amacıyla büyük çaba gösterilmede, yüklü harcamalardan kaçınılmaktadır. Ancak günümüzde her türlü olumsuzluğa rağmen, film bütçelerini yüksek tutarak kaliteli yapımlar ortaya çıkaran şirketlerin ve yapımcıların varlığı unutulmamalıdır (Şenyapılı, 1998).

Yönetmenlerin stüdyo çekimini tercih etmelerinin bir diğer nedeni de, tümüyle denetlenebilir bir çevrede çalışma olanağını bulmaktır. Stüdyoda ışık sürekli denetim altındadır. Dış mekanda ya da yerinde çekimlerde ise tek ışık kaynağı güneştir. Güneş sürekli hareket halindedir, dolayısıyla ışık açısı değişmektedir. Bunun yanında kentsel mekanlarda yapılan çekimlerde, taşıt trafiğinin kesilmesi gerekebilemektedir ki, bu kentliyi olumsuz etkileyebilmektedir. Kentin doğal gürültüsü ya da çekimlerin uzaması kentli açısından problem olarak görülebilir. Oysa stüdyo çekiminde bu tür sorunlar yaşanmaz. Ancak stüdyo çekimi ile doğal mekanın kullanıldığı dış mekan çekimi arasındaki etki gücü tüm bu kriterlerle beraber düşünülmelidir.

Dış mekan çekimlerinde dikkat edilmesi gereken diğer bir konu, film hatalarıdır. Senaryo ile mekan coğrafyasının örtüşmesi gerekmektedir. Geçmiş zamanla ait bir film çekilirken, objektif son teknoloji ürünlerini yansıması doğru olmaz. Bu açıdan bakıldığında, filmler dikkatli izlendiğinde, bu tarz hataların çok sayıda olduğu görülmektedir. Bu hatalar bazen dikkatsizlikten, ağırlıklı da zamanla bağlı kentsel, kültürel, sosyal ve çevresel etkilerin değişiminin bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunun giderilmesi için etkili olabilecek kişi ise bu konuda uzman bir kişidir.

1.2.5. Sinema- Mekan İlişkisi

1.2.5.1. Sinematik Mekan Seçim Kriterleri

Sinema ekranında görülen kentsel mekanların, kentsel imgelerin ve yapımcı ya da yönetmeni tercih ettiği açıyla yansıtılan kent imgelerinin, kent kullanıcısı ve izleyici üzerindeki etkileri yadsınmaz. Bu noktada ortaya çıkan en önemli sorulardan biri, bir mekanın 'sinematik mekan' olma kriterlerinin ne olduğudur.

Bu soruyu takip eden ikinci soru, mekanın kimin tarafından seçildiğidir. Bu sorunun cevabı dördüncü bölümde aranacaktır. Bu bölümde ise, sinematik mekan olmanın kent açısından olumlu ve olumsuz yönleri incelenecektir.

Film yapımcıları ve yönetmenler, çekecekleri filmere mekan ararken, tercihlerini etkileyen farklı faktörlerle karşılaşmaktadırlar. Bu faktörlerin ilki senaryodur. Senaryo film yapısını en çok bağlayan etmendir.

Yazılan senaryonun işaret ettiği zaman ve mekan, yapımcıya senaryoya uygun bir set hazırlama şartı getirir. Yapımcı bu doğrultuda tercihi ni yapar; dış mekan seçimi ni, yerinde çekimi seçer ya da mekanımı tamen yeni baştan yaratır. Yönetmenler, aynı filmde iki yöntemi de kullanmayı tercih etmektedir.

Günümüze kadar çekilen filmlerini içinde kentsel mekanların, önemli meydanların, büyük parkların, tarihi binaların, limanların, köprülerin ve akla gelebilecek tüm kentsel öğelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Yine de bazı kentler ya da kentsel mekanlar diğerlerine göre daha çok tercih edilmiştir. Bu tercihin farklı sebepleri vardır.

Eyfel kulesini, Özgürlük Anıtını, Brooklyn Köprüsünü, Pisa kulesini, New York'un ya da Tokyo'nun gökdelenlerini birçok yapımda farklı açılardan görmek mümkündür. Bu kentsel imgelerin çok baskın karakterlerde olması, birçok yapımcının onları tercih etmesine sebeptir. Öyle ki, bu imgelerden birinin, örneğin Eyfel Kulesinin film arasında ekranda birkaç saniye için görünmesi, izleyiciye anlatılmak istenen, anımsatılması istenen kentin birçok özelliğini bir anda hatırlatır.

Şekil 1.5: Eyfel Kulesi

‘Sinematik Mekan’ olmanın diğer bir kriteri de sinema sektörünün kent içinde dağılımıdır. Büyük kentler ya da metropoller, hem büyük sinema şirketlerini

barındırmak hem de ünlü sinema okullarını barındırmak suretiyle, sinemanın odağı haline gelmiştir.

Belirli kentsel mekanların sinemada kullanılması yanında diğer bir seçim tüm bir kentin sinema mekanı olarak kullanılmasıdır. Bu tarz kentlerin diğerlerinden farklı bir coğrafya, bir yaşam biçimi ya da iklimi ile bütüncül bir şekilde öne çıkması gerekmektedir. Bu tür kent örnekleri devam eden bölümlerde vurgulanacaktır.

1.2.5.2 Sinematik Mekan Seçim Sorumlusu

Yönetmen, neyin nasıl anlatılacağını, nasıl gösterileceğini, nasıl görselleştirileceğini tasarlayan kişidir. Filmin görsel tasarımı yönetmen yapar. Bu arada sinemanın görsel bir sanat olduğu anımsanmalıdır. Anımsanınca, yönetmenin de öne mi kendiliğinden ortaya çıkar. Yönetmen baş tasarımcıdır. Çekim ölççeklerini, kameraları açılarını kararlaştırır. Oyuncuları yönlendiren de yönetmendir.

Yapımtasarımcısı; dekor ve kostümleri de kapsamak üzere, filmde görülen her nesnenin tasarımıyla sorumlu olan görevlidir. Set tasarımı yapan, sonra da bu tasarımın gerçekleşmesi sırasında setle ilgili en küçük detaylara kadar ilgilenen kişidir.

Ancak yapımtasarımcısı ve sanat yönetmeni arasındaki fark açıklanmalıdır. Eğer bir filmin tanıtım listesinde bu sıfatlardan yalnızca biri görünüyorsa, bu iki görevi tek kişinin üstlendiği anlaşılmalıdır. İki görev ayrı ayrı listelenmişse, yapımtasarımcısının; filmin görsel dokusunu tasarladığı, sanat yönetmeninin; bu tasarıma göre yapılacak işlerin denetiminden sorumlu olduğu anlaşılmalıdır.

Film yapımının her aşamasında, yapımtasarımcısı; filmin görsel dokusundan sorumlu olan üç görevliyle – yönetmen, kameraman, kostüm sorumlusu- sıcak bir görüş alışverişi içindedir. Üç görevli ve yapımtasarımcısı, bir bütünsel görsel etki eldelemek yolunda çabalarını birleştirerek çalışırlar. Yapımtasarımcısının öne mi ve ağırlığı gerek stüdyo çekimlerinde gerekse stüdyo dışı çekimlerde değişmez. Yapımtasarımcısı, filmin yönetmeniyle yakın ilişki içinde, yönetmene danışarak, çekim mekanımın saptanmasından, mekanda gerekli değişikliklerin yapılmasından, gerekli

tasarımların yapılmasından ve denetlenmesinden sorumludur. Seçilen kentsel mekânın bir sete dönüştürülmesi de yapımtasarımcısının görevidir.

Görevini yerine getirirken, yapımtasarımcısının yoğun bir çalışma ve araştırma yapması gerekir. Bir tarihi film için, anlatılanların geçtiği dönemdeki yaşamı yansıtacak bir çevre yaratabilmek için yapımtasarımcısının yoğun bir şehirplancılığı ve mimarlık araştırması yapması, çeşitli kitaplar, anılar, mektuplar okuması; gazete koleksiyonları karıştırması gerekmektedir. Filmde anlatılanlar uzunca bir dönem kapsıyorsa, yapılacak araştırma daha da yoğun ve ayrıntılıdır. Örneğin, 1950'li yıllardan 1990'lı yıllara uzanan bir dönem öyküleyen ve Robert Zemeckis'in yönetiminde çekilen 'Forrest Gump' filmi insanı sanat yönetmeni yaklaşık kırk yıllık bir süreç içinde yaşanan siyasal, ekonomik ve toplumsal olaylarla, bu olayların yaşam biçimlerine nasıl yansıdığını, insanların giyim kuşamlarından davranışlarına kadar meydana gelen değişimlerin ayrıntılarını incelemek zorunda kalmıştır. Değişen otomobiller, kıyafetler, sokak dokusu, kent yaşayışı, sosyal yaşam binalar, caddeler ve akla gelebilecek her türlü eşya inceleme grubunun içindedir (Şenyapılı, 1998).

Şekil 1.6: Forrest Gump Film Afişi

Diğer bir yetkili, mekan sorumlusu (location manager); stüdyo dışında yapılacak çekimler için uygun iç ve dış mekanlar araştırıp bulan, gerekli pazarlıkları yaparak uygun bedellerle anlaşmaları imzalayan kişidir. Ancak bu kişiye sadece, Hollywood filmlerinde ya da batı sinemasında rastlanır. Türk sinemasında yapımcı böyle bir kişiye para ödemeyi asla kabul etmez. Türk film yapımcısına göre, bu işler prodüksiyon amirinin ya da yapımgörevlisinin görevleri arasında yer almaktadır.

Ancak yer seçimi de son kararı yönetmen verir. Bazı yönetmenler çekim mekanını da kendileri bulurlar.

Bu noktada üzerinde durulması gereken konu, yapımcı tasarımcısının yetki ve sorumluluk alanının genişliği göz önünde bulundurulduğunda, bu bilgileri araştırmak için yeterli zamanı olmayacağıdır. Eksik bilgi ve araştırma ise, önceki bölümde bahsedilen film hatalarına sebep olacağı ve filmin tutarlılığı konusunda şüphe yaratacağından; bu konuda teknik bilgi birikimine ve tecrübeye sahip bu konular üzerine eğitim almış kişilerin film setinde bulundurulmasının gerekliliği açık ortaya çıkmaktadır. Bu kişiler kent plancıları, mimarlar ve sanat tarihçileridir. Sanat tarihçilerinin bilgisi sanat yönetmenlerinde bulunduğundan, eksiklik kent plancısı ve mimarın film setinde olmayışının yarattığı boşluktur.

Geçmişte bu tür konularda sadece yönetmen yetkiliyken, günümüzde konular branşlaşmakta ve yetki ve sorumluluk bu konuda ilgili kişilere verilmektedir. Bu bir süreçtir. Bu açıdan sinema halen bir gelişme evresindedir.

1.2.5.3. Kent Plancısı ve Mimar Katılımı

Filmde, çevre düzenlemesinde öneme gözetilmesi gereken nokta, çevrenin izleyiciye gerçek zamanı ve gerçek mekan izlediği hissinin verilmesidir. Diğer bir söylemle, izleyiciye gerçeğin doğru bir şekilde yansıtıldığı, zamanın ve mekanın birebir birbirini karşıladığı hissi uyandırılmalıdır. Kentsel bir mekan, film çekimi için seçildiğinde, geçmişe ait bir senaryo ile mevcut mekan elemanları arasındaki ilişki incelenmelidir. Böyle bir inceleme konusunda, ancak bir şehir plancısı, mimar ve sanat tarihçisi, gerçeği olduğu gibi yansıtabilir.

Ayrıca işlenen konuya bağlantılı olarak, yapımcı ya da yönetmen görsel çarpıcılığı yüksek bir mekan arayışında olduğunda, yine kenti, kent elemanlarını, çevreyi en iyi şekilde değerlendiren kent plancısından tavsiye almalıdır. Bir anıt, park, heykel ya da kent mobilyası görsel çevrede ve objektifte yerini alırken, bu kentsel öğelerin yaratacağı görsel etkiyi en iyi kent plancısı ve mimar yansıtabilir.

Yabancı sinemada, Avrupa ve Amerika Sinemasında, film setinde bu yönde uzmanlaşmış kişilerin bulundurulması fikri son zamanlarda yayılmaya başlamıştır.

Ancak Türk Sinemasında bu tarz yaklaşımın henüz erkendir. Türk Sinemasında bu görevi, kent planlığına, mimarlığa kişisel olarak ilgili ve araştırmacı yönetmenler bir parça yerine getirebilmektedir. Ancak bu yönetmenler çok az bir orandadır.

Tüm bunların yanında, kentsel bir görüntünün, o mekanın kullanıcılarına ne anımsattığı, ne hissettirdiği en iyi şekilde, kentin sosyal ve kültürel yapısını değerlendirebilecek olan kent plancısı tarafından yansıtılabilir. Bu açıdan film setinde kent plancısı ve mimar katılım şarttır.

1.2.5.4 Mekan Seçiminde Yerel Yönetimin Görevleri

Sinematik mekan olarak seçilmiş bir kentin ya da kasabanın yönetimleri de büyük sorumluluklar düşmektedir. Kısa bir zaman sürecinde ekonomisi gelişen, kültürel etkileşime sahne olan, fiziksel olarak büyüyen, turizmalanmada ilerleyen bir kentin bu değişimlerle karşılayacağı zorluklar olacaktır.

Ani gelişim ve değişimler hazırlıksız bir yerel yönetimi için sorun teşkil edebilir. Yerleşimin turist çekmesi, göç alması kaynaklarının yeterli olmasını durumunda rahatsızlık verir.

Ayrıca yerleşimin niteliğine göre değişen etmenler söz konusudur. Sakin bir kasabadaki film çekimi ile beraberinde gelen hareketlilik me muniyet yanında me muniyetsizlik de yaratabilir.

Sinematik mekanın kullanımı, çekim sürecinde nasıl gelişiyorsa, çekim bitiminde de aynı hızla gerileyebilir. Yerel yönetimler bu sonuçlara hazırlıklı olmalıdır.

Kentteki sinemasal hareketlilik, yeni kentsel düzenlemeleri gerektirecektir. Sosyal hayatın canlanması, aktivitelerin artması, fiziksel ve ekonomik gelişme ile kentin sinemadan faydalanması kent için önemli bir alternatiftir.

1.3 Örnekler

1.3.1. Sinemada En Çok Kullanılan Kentlerden Örnekler

Lenny Smith makalesinde, film yapımcılarının en çok tercih ettiği on Amerikan kentinden bahsetmektedir. Bu kentlerden ilki, en önemli iktisadi öğeleri olan ‘Dünya Ticaret Merkezi’ ikiz bloklarını kaybetmiş olmasına rağmen, New York kentidir.

Her yıl 200’ü aşkın film çekilen ve en iyi sinema okullarının bünyesinde bulunduran New York, yaşayan bir film setidir. Birçok filmde kullanılan, Central Park, Brooklyn Köprüsü, New York Kütüphanesi Binası ya da Staten Adası Feribotu dünyanın büyük kesimi tarafından bilinen kentsel öğelerdir. New York’a hiç gitmemiş bir izleyici bile bu kentsel mekanları bilmektedir (Smith, 2002).

Şekil 1.7: New York

Makalede ikinci sırada bulunan kent filmsektöründe önemli bir yere sahip olan Vancouver’dir. Takip eden Toronto ve Los Angeles, sinema için çeşitli ve bol kaynak barındırarak ön plana çıkmaktadırlar. Austin, birçok müzik ve film festivaline ev sahipliği yapan genç bir şehir olarak beşinci sıradadır. Philadelphia; State caddesi, Navy pier’in Kristal Bahçeleri ve ünlü Wrigley Binasıyla Chicago; Seattle; günahkarlığa davet şehri Las Vegas ve sakin yaşamıyla Providence ön plana çıkan diğer kentlerdir (Smith, 2002).

Mamili milar Andres Dvany ve Elizabeth Plater-zyberk tarafından tasarlanan, 1981 yılında inşasına başlanan yeni kent Seaside ise diğerlerinden farklı bir yere sahiptir. Seaside, Jim Carrey'in başrolünü oynadığı 'Truman Show' adlı filmde ev sahipliği yapmıştır. Bütün bir kent dekor olarak kullanılmıştır. Bahçeli evler, planlı yollar ve otoparklar, eksiksiz donatılar ve yaşanabilir çevresiyle ideal bir kenti si ngeleyen Seaside, film sayesinde tanıtımını etkinleştirmiştir. Ayrıca bütün bir kentin filmseti olarak kullanılması açısından nadir örneklerdendir.

Sinema'nın kent kültürüyle olan ilişkisi ve onun filmel sunumunun en çekici örneğini Paris oluşturmaktadır. Paris aynı zamanda sinema aracılığıyla dünyaya açılan bir penceredir. Sinema'nın kendisi de Andre Bazin'e göre dünyaya açılan açık bir penceredir.

Yeni bir görsel aygıt olarak modern dünyanın başkenti sayılan Paris'te gelişmeye başlayan sinema, kentin canlı ritminin her zaman bir parçası olmuştur. Seçkin bir mahallede yapılan ilk film gösterimine sadece 33 kişi giderken, üç haftadan sonra bu sayı 2500'e çıkmıştır. Sinematograf daha sonra diğer kentlere yayılmıştır.

Şekil 1.8 Paris

Sinema'nın doğuş periodundaki önemli bir nokta da, Paris'in aynı zamanda tiyatroyla yaşayan bir kent olması ve kültürel yaşamın tiyatrolaştırılmasıydı. Paris'in sağ yakası tiyatro, opera gibi temsil sanatlarının zengin alanıydı ki, sinema da bu bölgede doğmuştur (Öztürk, 2002).

Paris, cadde ve bulvarlarıyla sinematik bir kent ve canlı bir dekor olmuştur. Öncelikle stüdyo filmlerinin çekilmesi tercih edilirken, ilk kentsel sokak filmi 1913 yılında Louis Feuillade tarafından çekilmiştir.

Şekil 1.9: Paris ve Eyfel Kulesi

XIX yüzyılda gazlı sokak lambalarıyla birlikte Paris sokakları, akşamları da kendilerini evinde hisseden kalabalıklarla dolmaktaydı. Paris'in bu ışığı, zevk ve eğlencenin imgesi olarak birçok filmde yansımıştır. Bu filmlerle birçok izleyiciye ulaşan sokak lambaları, Paris'in bu kentsel mobilyalarını hafızalara yerleştirdiği, kentsel bir imajın oluşumunda ve hatırlanmasında etkin olduğu kabul edilebilir.

Birçok filmde Eyfel Kulesi de, değişik açılardan kaydedilen bir mekan, çok sık kullanılan bir imge olmuştur. Canlı hayatıyla, kent meydanıyla, kulesiyle ve caddeleriyle Paris, tüm varlığıyla ekrandadır. Başka hiçbir kent Paris'in 'sinemasal' sunumu ölçüsünde ilgi çekici olmamıştır. Sinemadaki görüntü seyirci de, Paris'te olma isteği yaratmaktadır. Paris önce yazarların, şairlerin, ressamların daha sonra da sinema sektörünün 'yaratı mekanı' olmuştur (Öztürk, 2002).

Türk sinemasının en güzel yapıtları kentsel hayata dair olmaktan ziyade, kırsal alana dair tablolara sahiptir. Türkiye'nin kentsel nüfusunun çoğunluğu da kırsal kökenlidir. Günümüzde kent nüfusu kırsal alanıkinden daha fazla olmasına karşın, bilinç ve duygulara egemen olan kültürel gelenekler ve diğer alışkanlıklar henüz ataerkil bir özelliğe sahiptir. Diğer bir söylemle etkili ve kalıcıdır. Bu nedenle, sinema ve film senaryolarında işlenen kentsel sorunlar, çoğunlukla kırdan kente göç

eden insanların karşılaştığı durumlar ya da yaşadığı sorunlar üzerine olmuştur. Sinemanın bu gelişim süreci, kentlerin gelişim süreciyle paralel gerçekleşmiş ve sinemanın her an kent ile etkileşim halinde olmasını sağlamıştır.

Walter Benjamin'in büyük kent ve sinema arasındaki yakın ilişkilere meyilli olan 'Pasajlar' (1993) ve 'Chaplin'i Anmak' (1997) kitaplarındaki yazıları düşünüldüğü ve kentler, filmel tema ve form yaratma konusunda önemli bir yer teşkil ettikleri halde, kent ile sinema arasındaki etkileşimin sinema literatüründe yeterince tanımlanamadığı ileri sürülmüştür.

Aynı şekilde, Türk sinemasında önemli olan 'sinemasal' konumu ile İstanbul, yıllık film üretim sayısının 200-300 arasında olduğu, 1960-80 arasındaki dönemde, tamamen İstanbul'a kilitlenen sinemanın gördüğü büyük ilgiye karşın, İstanbul ile sinema arasındaki ilişkiyi tanımlayan literatürün az olduğu öne sürülebilir. Oysa sürekli büyüyen bu kültür alanının sosyolojik, estetik, sosyal, antropolojik, psikolojik, tarihsel, kentsel ve politik boyutlarıyla incelenip tanımlanmasına gereksinim vardır. Ancak, şaşırtıcı ölçüdeki yaygınlığa rağmen, Türkiye'de sinema basit bir araç olarak görülmüştür (Öztürk, 2002).

Şekil 1.10: İstanbul

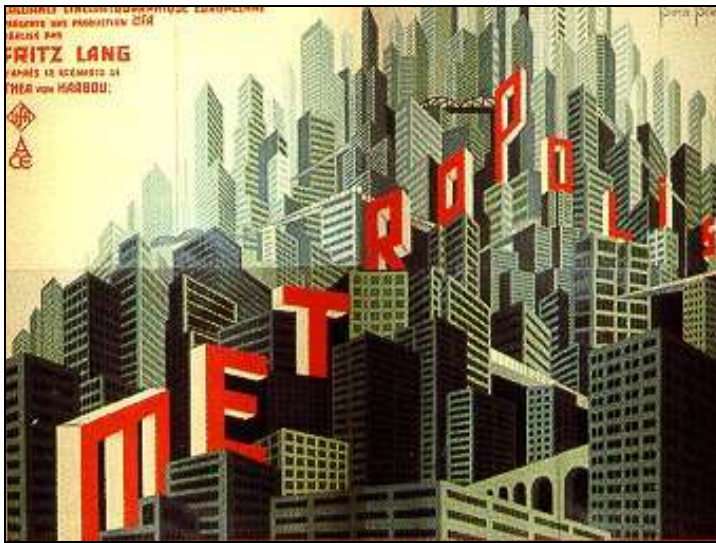
İstanbul, dinamik ritmi, karmaşası, şiirsel görüntüsü, doğulu-batılı, köylü-kentli, zengin-yoksul, güzel-çirkin karşıtlıklarıyla, sinemasal bir üretim alanı olarak mükemmeldir. New York gibi kinetik bir atmosferin yanı sıra, doğal dekoruyla sinemasal bir alandır. Türk sineması gücünü, her zaman çeşitli sinematografik materyallerle dolu olan İstanbul'dan almıştır. Beyoğlu ile sınırlı olmayan İstanbul'un

modernleşmesinde ve kentsel gelişiminde sinemanın konumu, çok önemli bir boyuttur. İstanbul, stüdyosuz bir ‘Hollywood’ konumundadır. Daha önceki bölümlerde üzerinde durulduğu üzere, Türk şehirleri ve kasabalarındaki doğal stüdyo havası, sinema sektöründe önemli bir alternatiftir. Stüdyo kurulumasına gerek olmadan kullanılabilen alan ve bu alanın kentsel karşılığı olan meydan, park ya da tanımlı herhangi bir mekan sinematik bir kentin ifadesidir.

Sinemanın ilgi alanı olan konular da çeşitlilik göstermektedir. Türkiye’nin İstanbul’unda da; gelişmekte olan ülkelerde rastlanan ortak sorunlardan; şehirleşme, göç, kentleşme, gecekondu, yoksulluk, çocukların çalıştırılması, sosyal hayatın karmaşası ve sosyal eşitsizlik gibi konular kentin sorunlarını sinema ekranına taşımaktadır. Farklı bakış açıları ve sonuçlarıyla bu konuların sinema sektöründe incelenmesi ve gündeme getirilmesi, kentin anlaşılması ve analizi için önemli ve faydalı bir durumdur.

1.3.2 Sinematik Şehirlerin En Çok Kullanıldığı Filmlerden Örnekler

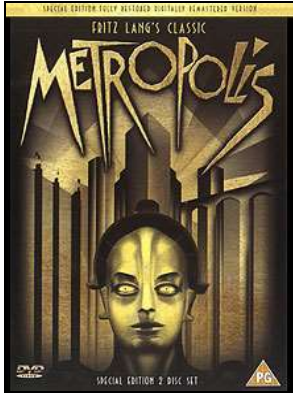
Ortaçağ’ın güzel ve özgür bir havası olan kentlerin tersine XIX yüzyıl kentleri zorlayıcı, planlı ve kuralları zorla benimsenen bir özelliğe sahip olmuştur. Kevin Robins’e göre de, tehdit olarak algılanan düzensizlik ve parçalanmaya karşı kent planlılığı, düzen ve bütünleşme anlamına gelmektedir (Öztürk, 2002).

Şekil 1.11: Metropolis Film Afişi

Hesaplı bir düzen ve planlamayla yapılaştırılan ‘Metropolis’ filmi de aynı özelliğe sahiptir. Kentin saldırgan, korku dolu, kaygılı ve kavgacı kültürünü, ‘Metropolis’ filminin yanında; ‘New York’tan Kaçış’, ‘Blade Runner’, ‘Leon’ gibi filmlerde ve ‘Sürü’, ‘Eşkiya’ ve ‘Ağır Roman’ gibi türk filmlerinde de görmek mümkündür. Tehlikeli bir boyut oluşturan endüstriyel sinema; Hollywood, Fransız ya da Türk yapımı olsun; medeni bir alanı ifade eden kentsel yaşamda bir deneyimi teşkil ederken, bir yandan da saldırganlığı ve şiddeti tanımlayan ticari bir araçtır.

Metropolis’te, kent bir sanat dekoru olarak kullanılmıştır. Bu tanımlamada kent tasarlanabilir çevresiyle ön plana çıkmaktadır. Geleceğin şehrinin tasvir edildiği Metropolis’te, hazırlanan dekor tasarımları öyle gerçekçi, inandırıcı, etkileyicidir ve bünyesinde o kadar önemli fikirler barındırmaktadır ki, bir plancı ya da mimarın bu filminden etkilenmesi, bu etkiyi kendi tasarımlarına taşıması olağandır. Bu noktada sinemanın ve filmi, kent ve kentliyle bağlantısı bir kez daha vurgulanmaktadır. Sinema tüm yanlarıyla, ‘ideal kent’in kullanıcı ya da izleyici tarafından tasavvur edilmesi de etkindir.

Şekil 1.12: Metropolis Film Afışı

F. Lang’ın en tanınmış filmi olan ve sinemada bir baş yapıt olan ‘Metropolis’ filmi, ileri bir sanayi toplumunun, tasvir edilen geleceğin kentinde, kitlelerin kişisiz robotlar olarak, yeraltı şehirlerinde yaşayışını anlatır. Metropolis filminde, sinema hilelerinden olan, mekanik efektler kullanılmıştır. 1920 yılında çevrilen filmi başarıya ulaşmasında bu tekniklerin etkisi büyüktür. F. Lang Metropolis’te geleceğin

kentini ‘Schüfftan işlemi’ ni kullanarak çekmiştir. Mercek ve aynalarla maketlerin yansıtılması olarak özetlenebilecek bu yöntemle, zengin görüntüler elde etmiştir.

Matrix’te olduğu gibi, Metropolis de, post modern şekilde tanımlanan yeni kent alanlarını ve ilişki biçimlerini yansıtmayı ve aynı zamanda bilgi veren, düşündürten eselerden olmayı başarmıştır.

Şekil 1.13: Matrix Film Afışı

‘Matrix’ filminin popülerliği ise, fiziksel ve zihinsel hareketliliği içermesi, izleyicilerin teknolojik objelere olan deneyim ve ilgilerinden gelmiştir. Bunun yanında ‘Matrix’ de kentin nerede olduğu belli değildir. Her yerdedir ya da hiçbir yerde değildir (Öztürk, 2002).

‘Matrix’ filmi, diğer filmlerden ayıran en önemli özellik görsel üslubu ile seyircinin giderek daha ayrıntılı olarak tasarlanmış ve gerilimi artan aksiyon sahneleri aracılığıyla filme daha yoğun şekilde dahil olmasının bir birleşimi olmasıdır. Film çekişi, sahnelerin kullanılışı, mekanlar ve kostümler bunu göstermektedir. ‘Matrix’ sinema dünyasının daha ikna edici, daha gösterişli ve akılda kalır olduğu yerdir.

1.4 Sonuç

Sinema tüm mekanlarda ve tüm şehirdedir. Kent sinemanın merkezi dir. Sinema ve modern şehircilik aynı zamanda gelişmiştir. Dolayısıyla aynı zamana rastlayan bu süreç boyunca kent sinemadan, sinema da kentten etkilenmiştir (Clarke, 1997).

Kent, sinematik form tarafından şekillenmiştir. Sinema da doğasının büyük kısmını kentin tarihi gelişiminden almıştır. Bu noktada da ‘Sinematik Şehir’ kavramı ortaya çıkmaktadır. Kent içinde yürüyen birinin kendini film setinde hissetmesinin açıklanması, kentin sinemanın bir parçası olmasıdır (Clarke, 1997).

Sinema-kent etkileşiminin tarihi sürecine bakıldığında, varılan son noktanın kent planlılığının, film yapımcıları tarafından bir ‘toplumsal ilaç’ olarak kabul edilmesi ve planlamada atılan her pozitif adımın, toplumun fiziksel ve sosyal sağlığını iyileştireceğine inanılmasıdır.

Kentsel mekanların, film seti olarak kullanılması, sinema ekranından izleyiciye sunulması, kent kullanıcılarının kent hakkında bildiklerini sorgular, yeni fikirler verir, kullanıcıların bakış açılarını değiştirir ve kentlerin algılanan veya empoze edilen imgelerini yaratır. Kent imgelerinin doğru yansıtılması, kent kullanıcılarının içinde yaşadıkları kenti algılamak kapasitelerini etkileyeceğinden, sinema bu konuda üzerine büyük bir sorumluluk almaktadır (Barber, 2002).

İnsanı biçimlendiren çevresidir, çevre koşullarıdır; diğer bir deyişle; içinde yaşadığı çevrenin iklimi, yaşadığı dönem ve bu dönemde üyesi olduğu topluluğun ekonomik ve toplumsal yapısı, egemen olan gelenek ve görenekler, ahlaksal değerler ve davranış biçimleri insanların karakterini belirler. Dolayısıyla, çevre film konuları olan kişinin ya da kişilerin özelliklerini belirleyici oluşu açısından da büyük önem taşımaktadır (Şenyapılı, 1998).

Bütün bir dünya coğrafyasında kentsel mekanlar, diğer mekanlara oranla daha gelişmiş, daha özgür yaşam alanları olmuş, sanatsal ilgi ve üretimin temel dinamikleri olmuştur. Ama aynı zamanda kentler mücadeleci, kaotik gibi özellikleri de şiddetle içlerinde barındırmıştır. Günlük hayatın sakinleştirilmesi ya da şiddetlendirilmesi sinemanın etkisi büyüktür. Kentin zaman içinde değişimliğe uğraması gibi, materyallerini özellikle kentlerden alan sinema formunda da süregelen bir değişim olmaktadır. Modern kentsel hayatın estetik bir gündeliği olarak sinema, kentlilerin hayatına canlı, renkli bir boyut, hem de realist ve düşsel-algisal boyutlar katmıştır. Sinema, kentsel bir müzik ve şiirdir.

Sinema ve kent arasındaki en önemli bağlantı kent imajı ve kentsel imgelerdir. Bir film kentin algılanmasına, üzerinde düşünülmesine ve hatırlanmasına sebep olmaktadır. Birbirine derinden bağlı olan sinema ve kentin kilitlendiği ortak nokta, kentsel imaj ve imgelerdir. Tokyo'nun gökdelenleri, Eyfel Kulesi, Pisa Kulesi, Özgürlük Anıtı ve diğer kentsel imgeler, kentin adı geçtiğinde ilk akla gelen görüntüleri oluşturur. Bu sinemanın kenti tanıtmı biçimidir (Barber, 2002).

Günümüze kadar çekilen filmlerin içinde kentsel mekanların, önemli meydanların, büyük parkların, tarihi binaların, li manların, köprülerin ve akla gelebilecek tüm kentsel öğelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Filimde, çevre düzenlenmesinde önemli gözetilmesi gereken nokta, çevrenin izleyiciye gerçek zamanı ve gerçek mekan izlediği hissini verilmesidir. Diğer bir söylemle, izleyiciye gerçeğin doğru bir şekilde yansıtıldığı, zamanın ve mekanın birebir birbirini karşıladığı hissi uyandırılmalıdır. Kentsel bir mekan, film çeki mi için seçildiğinde, geçmişe ait bir senaryo ile mevcut mekan elemanları arasındaki ilişki incelenmelidir. Böyle bir inceleme konusunda, ancak bir şehir plancısı, mimar ve sanat tarihçisi, gerçeği olduğu gibi yansıtabilir.

İşlenen konuya bağlantılı olarak, yapımcı ya da yönetmen görsel çarpıcılığı yüksek bir mekan arayışında olduğunda, yine kenti, kent elemanlarını, çevreyi en iyi şekilde değerlendiren kent plancısından tavsiye alınmalıdır. Bir anıt, park, heykel ya da kent mobilyası görsel çevrede ve objektifte yerini alırken, bu kentsel öğelerin yaratacağı görsel etkiyi en iyi kent plancısı yansıtabilir.

Kentsel bir görüntünün, o mekanın kullanıcısına ne anımsattığı, ne hissettirdiği en iyi şekilde, kentin sosyal ve kültürel yapısını değerlendirebilecek olan kent plancısı tarafından yansıtılabilir. Bu açıdan filmsetinde kent plancısı ve mimar katılım şarttır.

Sinematik mekan olarak seçilmiş bir kentin ya da kasabanın yönetimine de büyük sorunluklar düşmektedir. Kısa bir zaman sürecinde ekonomisi gelişen, kültürel etkileşime sahne olan, fiziksel olarak büyüyen, turizmalanında ilerleyen bir kentin bu değişimlerle karşılayacağı zorluklar olacaktır.

BÖLÜM 2 . SİNEMATİK MEKAN OLARAK KAPADOKYA

2.1. Kapadokya Bölgesini n Sinematik Mekan Olarak Kullanıl ması n n Nedenleri

Kapadokya bölgesi, farklı medeniyetlerin sahne aldığı zengin tarihi geçmişe sahip bir bölge olarak, dünyanın hiçbir bölgesinde görülmeyen kendi ne özgün coğrafyası, peribacaları, yeraltı şehirleri, tarihi yapıları ve İpek Yolunun üzerinde yer alması ile ön plana çıkmaktadır.

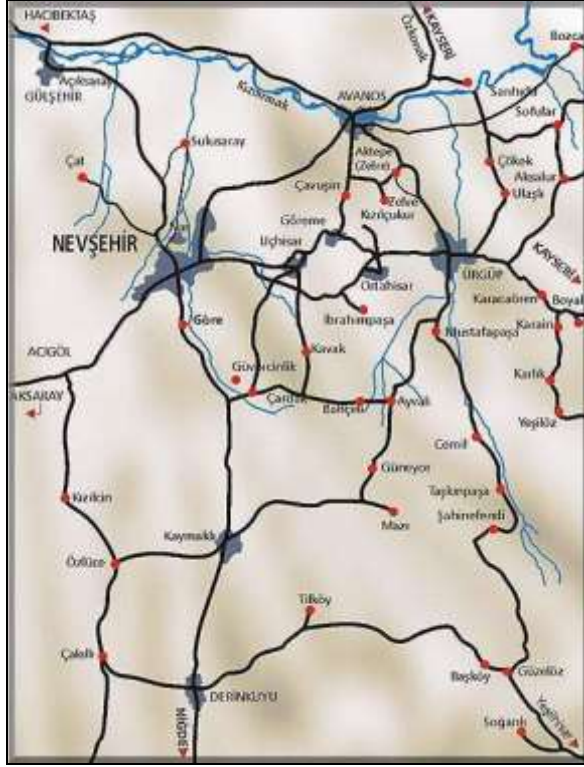
Bu etmenler Kapadokya'nın sinematik mekan olarak kullanılmasının en önemli sebeplerindendir. Bu sebeple öncelikle Kapadokya bölgesinin genel özelliklerinin tarihi geçmişi ve coğrafyasının incelenmesi gerekmektedir.

2.2. Kapadokya Bölgesini n Özellikleri

2.2.1. Kapadokya'nın Konumu

Roma İmparatoru 'Augustus' zamanında, Antik Dönem yazarlarından 'Strabon' 17 kitaplık 'Geographika' adlı kitabında (Anadolu XI, XII, XV) Kapadokya Bölgesi'nin sınırlarını, güneyde Toros Dağları, batıda Aksaray, doğuda Malatya ve kuzeyde Doğu Karadeniz kıyılarına kadar uzanan geniş bir bölge olarak belirtir.

Bugünkü Kapadokya Bölgesi Nevşehir, Aksaray, Niğde, Kayseri ve Kırşehir illerinin kapladığı alandır. Daha dar bir alan olan kayalık Kapadokya Bölgesi ise Uçhisar, Göreme, Avanos, Ürgüp, Derinkuyu, Kaymaklı, Ihlara ve çevresinden ibarettir.

Şekil 2 1: Kapadokya Bölgesi Haritası

2 2 2 Kapadokya' nın Coğrafi Özellikleri

2 2 2 1. Volkanların Patlaması ve Jeolojik Durum

Kapadokya Bölgesi'ndeki Erciyes, Hasandağ ve Göllüdağ jeolojik devirlerde aktif birer volkandı. Bu volkanlarla birlikte diğer çok sayıda volkanların püskürmeleri Üst Miyosen'de (10 milyon yıl önce) başlayıp Holosen'e (Günümüze) kadar sürmüştür. Neojen gölleri altındaki yanardağlardan çıkan lavlar, platoda, göller ve akarsular üzerinde 100-150 m kalınlığında farklı sertlikte tuf tabakasını oluşturmuştur.

Bu tabakanın bünyesinde tüften başka tüffit, ignimbirit tuf, lahar, volkan külü, kil, kumtaşı, marın aglomera ve bazalt gibi jeolojik kayalar bulunmaktadır. Ana volkanlardan püsküren maddelerle şekillenen plato, şiddeti daha az küçük volkanların püskürmeleriyle sürekli değişime uğramıştır. Üst Pliosen'den başlayarak başta Kızılırmak olmak üzere akarsu ve göllerin bu tuf tabakasını aşındırmaları nedeniyle bölge bugünkü halini almıştır.

Şekil 2.2: Kapadokya Genel Görünümü

2.2.2.2 Peribacalarının Oluşumu

Vadi yamaçlarından inen sel sularının ve rüzgarın tüflerden oluşan yapıyı aşındırmasıyla 'Peribacası' adı verilen ilginç oluşumlar ortaya çıkmıştır. Sel sularının dik yamaçlarda kendine yol bulması, sert kayaların çatlamasına ve kopmasına neden olmuştur. Alt kısımlarda bulunan ve daha kolay aşınan malzemelerin derin bir şekilde oyulması ile yamaç gerilemiş, böylece üst kısımlarda yer alan şapka ile aşınmadan korunan konik biçimli gövdeler ortaya çıkmıştır.

Daha çok Ürgüp civarında bulunan şapkalı peribacaları konik gövdeli olup, tepe kısımlarında bir kaya bloğu bulunmaktadır. Gövde tüf, tüffit ve volkan külünden oluşmuş kayaktan; şapka kısmı ise lahar ve ignimbirit gibi sert kayalardan oluşmaktadır. Yani şapkayı oluşturan kaya türü, gövdeyi oluşturan kayaya topluluğuna oranla daha dayanıklıdır. Bu peribacasının oluşumu için ilk koşuldur.

Şapkadaki kayanın direncine bağlı olarak, peribacaları uzun veya kısa ömürlü olmaktadır. Kapadokya Bölgesi'nde erozyonun oluşturduğu peribacası tipleri; şapkalı, konili, mantar biçimli, sütunlu ve sivri kayalardır.

Peribacaları en yoğun şekilde Ürgüp- Uçhisar- Avanos üçgeni arasında kalan vadilerde, Ürgüp Şahinefendi arasındaki bölgede, Nevşehir Çat kasabası civarında, Kayseri Soğanlı vadisinde ve Aksaray-Seli ne köyü civarında bulunmaktadır.

Şekil 2.3: Kapadokya - Peri Bacaları

Peribacaları'nın dışında vadi yaşıllıklarında yağmur sularının oluşturduğu ilginç kıvrımlar bölgeye ayrı bir özellik katmaktadır. Bazı yaşıllıklarda görülen renkarmonisi lav tabakalarının ısı farkından dolayıdır. Bu oluşumlar Uçhisar, Çavuşin, Güllüdere, Göreme, Meskendir, Ortahisar, Kızılçukur ve Pancarlı vadilerinde gözlenir.

2.2.3. Yeraltı Yerleşmeleri

Tarih boyunca Kapadokya, çok çeşitli medeniyetler tarafından yerleşim yeri olarak seçilmiş önemli bölgelerden biridir. Kapadokya'nın ilk sakinleri, çevrede sıkça bulunan obsidiyen ve sileksten yaptıkları aletler ile avlanmışlar, yabani bitkilerle beslenmişlerdir. Gerek sert ve soğuk hava şartları, gerekse doğadaki pek çok tehlike nedeniyle kendilerine kapalı mekanlar aramışlar, buldukları ilk kapalı mekan olan mağara veya kaya altı sığınaklarına yerleşerek göçebe hayatı terk etmişlerdir.

Kapadokya Bölgesi'ni kaplayan tüfün kolayca oyulabilmesi insanların buraya yerleşmesinin ilk nedenidir. Daha çok vadilerin dik yaşıllıklarını, peribacalarını mesken olarak tercih etmişler, ihtiyaç karşısında kayaların içlerine doğru günlük yaşantılarına uygun olarak yeni mekanlar oymuşlardır. Kış aylarında ılık, yaz aylarında serin olan bu kaya oyma mekanlar günlük yaşama son derece uygundur. Yöre sakinleri, bölgede ürettikleri besin maddelerini de kaya oyma mekanlarda

muhafaza etmektedir. Bugün bile Akdeniz Bölgesi'nden getirilen narenciye, kayalara oyulmuş bu doğal depolarda saklanmaktadır.

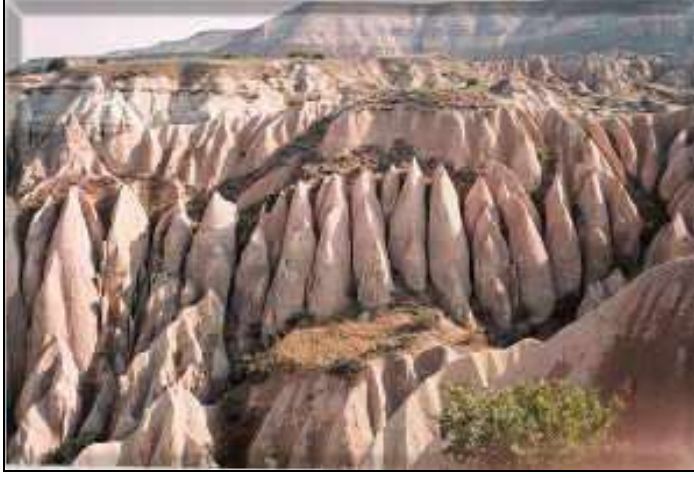
Kapadokya Bölgesi'nin en ilginç kültürel zenginliklerinden biri olan çeşitli büyüklükteki yeraltı yerleşimleri 150-200 civarındadır. Ancak 25 kilometrekarelik bir alanı kaplayan Kapadokya Bölgesi'nin bütün kasaba ve köylerinde büyüklü küçüklü kaya yerleşimi bulunduğundan bu sayı daha da artabilir.

Şekil 2.4: Yeraltı Yerleşimleri

Girişleri dışardan farkedilemeyen yeraltı yerleşimleri daha çok vadi ve plato yamaçlarına, yumuşak tüfün aşağıya doğru derinlemesine oyulmasıyla inşa edilmişlerdir. Kapadokya Bölgesi, geçmişte sık sık çeşitli saldırılara maruz kaldığından, bu şehirlerin yapılış amacı, daha çok tehlike anında halkın geçici olarak sığınmasını sağlamaktır.

Bu nedenle, yeraltı şehirleri yörede bulunan hemen her eve gizli geçitlerle bağlantılıdır. Yörede yaşamış olan insanlar kendilerini daha fazla emniyete almak için yaşadıkları kayadan evlerin çeşitli yerlerine geçilmesi zor odalar, tuzaklar hazırlamış, ihtiyaç karşısında kayaların dibine doğru yeni odalar açmışlardır. Böylece koridorlar ve galeriler çoğalarak yeraltı şehirlerini meydana getirmiştir. Oyma esnasında oluşan alet izlerinden, yeraltı yerleşimlerinin üst katları daha kaba ve düzensiz, alt katlara doğru daha düzenli ve itinalı olduğu, farklı tekniklerde kazıldığı belirgindir. Bu, yeraltı yerleşimlerini farklı zamanlarda farklı kavimlerin kullandığını gösterir.

Şekil 2.5: Kapadokya Genel Görünümü

Yeraltı kentlerin inşası artan nüfus sonucu yüzyıllar boyunca sürekli büyüyerek bugünkü halini almıştır. Ancak oyma işini gerçekleştirenlerin oyma ustası mı, yoksa sıradan insanlar mı oldukları ayırt edilememektedir.

Kapadokya Bölgesi'ndeki önemli yeraltı yerleşimleri; Nevşehir'de Kaymaklı, Derinkuyu, Özkonak, Mazi, Tatların, Gökçetoprak, Aksaray'da Güzel yurt ve tesadüfen tespit edilen Pınarbaşı (Geyral) köyündeki yeraltı yerleşimi, Kayseri'de ise Ağırnas ile Yeşilhisar ilçesi ne 20 km uzaklıktaki Doğanlı yeraltı kentidir.

Yeraltı kentlerinin pek çoğunun orijinal girişleri bugüne kadar pek korunmamıştır. Özellikle Acıgöl, Gökçetoprak (Sivas), Mazi ve Özlüce yeraltı kentlerinin birkaç yerden olan girişleri orijinal olup, savunma sistemi ustaca tasarlanmıştır.

Yeraltı yerleşimleri içinde hem havalandırma hem de haberleşme maksadıyla yapılmış, çoğu zaman yeraltı yerleşiminin tabanı ile bağlantılı bacalar bulunmaktadır. Bu havalandırma bacaları aynı zamanda su kuyusu olarak da kullanılmıştır. Bazı su kuyularının ağız kısımları, düşmanın suyu zehirlemesini engellemek için yeryüzü ile bağlantısızdır. Bacaların kenarlarında inişi-çıkışı sağlayan küçük nişler yer alır. Katlar arasında odaların tavan ve taban kısımlarında iletişim maksadıyla yapılmış, çapı 5-10 cm'ye geçmeyen haberleşme delikleri bulunmaktadır. Bu delikler sayesinde yeraltı kenti halkı, uzun yorucu tünellerden geçmek zorunda kalmamakta, olağanüstü zamanlarda ise kolay ve çabuk bir şekilde savunma tedbirlerini alabilmektedir.

Şekil 2.6: Kapadokya - Yeraltı Yerleşmeleri

Yeraltı şehirlerinin en eski katları genel de giriş katları olup, daha ziyade ahır olarak kullanılmıştır. Yöreden elde edilen üzümlerin işlenerek şarap haline getirildiği şirahaneler bulunmaktadır. Sayıları gözönüne alındığında, her ailenin bir mutfakı olmadığı; mutfakları ortaklaşa kullandıkları ortaya çıkmaktadır. Mutfaklar da bugün Kapadokya kasaba ve köylerinde de hâlâ kullanılan tandır adı verilen yemek pişirmeye yarayan ocaklar bulunmaktadır.

Antik Kapadokya Bölgesi'ndeki yeraltı kentlerinin ilk kez kimler tarafından inşa edildiği henüz tam olarak saptanamamıştır. Kapadokya'da yeraltı yerleşimlerinin hemen yakınında Gıvelek Mağarası, Aşıklı Höyük gibi Prehistorik Döneme ait yerleşimler bulunmasına karşın bunların yeraltı şehirleri ile bağlantısı olup olmadığı henüz bilinmemektedir. Ancak bölgenin jeolojik yapısı gözönüne alındığında Prehistorik Dönem insanların hiç olmazsa birkaç odadan ibaret yapay kaya sığınaklarında barınmış oldukları gerekmektedir.

Orta ve Geç Tunç Çağı'na ait kaya kabartmalarının ve yazılı anıtların bölgede sıkça bulunması, ayrıca Hitit şehirlerindeki savunma sisteminde Potern adı verilen yeraltı geçitlerine sıkça rastlanması ve ustaca yapılması nedeniyle yeraltı şehirlerinin yapısında ya da genişletilmesinde Hititlerin de katkısı olduğu kanısı güçlenmektedir.

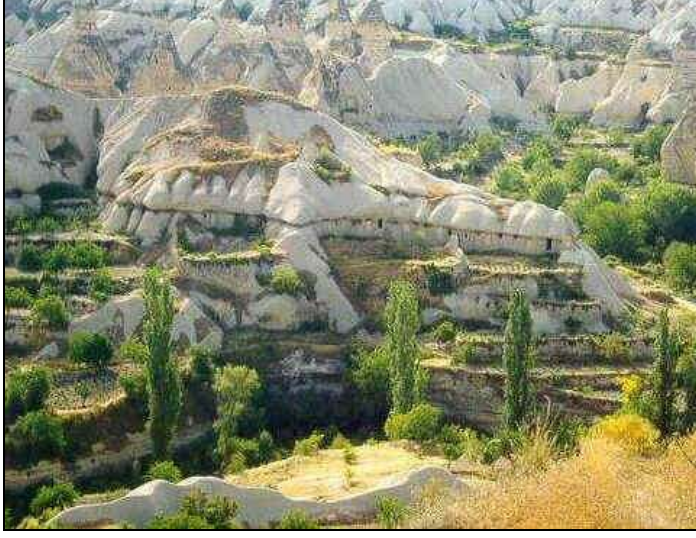
Şekil 2.7: Kapadokya - İhlara Vadisi

Kayseri, Nevşehir, Niğde ve Aksaray civarındaki Roma devrine ait kaya mezarları da yeraltı yerleşimlerinin hemen yakınında olup onlar kadar geniş alanlara yayılmıştır. Hatta, kaya mezar odalarında yer alan tüflere oyulmuş yatak şeklindeki nişli klinelerin örnekleri yeraltı kentlerinde de bulunmaktadır. Ayrıca Derinkuyu yeraltı kentlerinin gezilemeyen bölümlerindeki bir mekanda açığa çıkarılan Roma Dönemi'ne ait mermerden bir boğa heykeli, Roma devri halkının da yeraltı kentlerinin inşasında rolü olduğu kanısını güçlendirir.

MS 5-10. yüzyıllar arasında, yani Bizans Dönemi'nde, genellikle dini ve sığınma amaçlı olarak kullanılan yeraltı şehirlerinin sayısı hayli artmıştır. Bu dönemde, 7. yüzyıl da başlayan Arap-Sasani akınları karşısında Kapadokya'da yaşayan Hristiyan topluluklar düşman geldiği zaman yeraltına oydukları gizlenme yerlerine çekilerek zorunda kalıyorlar, girişlerde bulunan sürgü taşlarını kapatarak kendilerini savunuyorlardı.

Selçuklular ve Osmanlıların da bu yeraltı şehirlerinden yararlandıkları ve askeri amaçlı kullandıkları sanılmaktadır. Çünkü Kapadokya Bölgesi'ndeki Selçuklu kervansarayları bu yeraltı yerleşimlerinin 5-10 km uzağında bulunmaktadır. Yeraltı şehirleri hakkında en eski yazılı kaynak Xenophon'un Anabasis adlı kitabıdır. Kitapta, yukarıda da bahsedildiği gibi, Anadolu'da ve Kafkaslar'da yaşayan insanların evlerini yerin altına oydukları ve evlerin birbirlerine dehlizlerle bağlı

olduğundan bahsedilmektedir. Xenophon MÖ 4. yüzyılda yaşadığına göre, yeraltı yerleşimlerini en kesin bir şekilde bu döneme tarihlenek mümkündür.

Şekil 2.8: Kapadokya Genel Görünümü

Bölgedeki en eski ciddi çalışmayı 1960-1970 yılları arasında yapan Alman Martin Urban ise, yeraltı yerleşimlerini MÖ 7-8. yüzyıllara tarihlenmektedir.

Şekil 2.9: Kapadokya Genel Görünümü

Sonuçta, mevcut bilgiler ışığında yeraltı kentlerini bölgedeki ilk medeniyetlerle aynı zamana, yani Prehistorik döneme tarihlenek pek yanlış olmayacaktır. Çünkü taş endüstrisini oldukça iyi bilen o devir insanlarının basit aletlerle yumuşak tüfü oyması zor değildir. Bu dönemde birkaç odadan ibaret olan ve Kapadokya'ya gelen değişik

topluluklar tarafından sürekli olarak genişletilen yeraltı yerleşimleri, bir önceki kültürün tüm arkeolojik izleri yok edilerek bugünkü halini almıştır. Ancak unutmamak gerekir ki, yeraltı kentlerinin en yaygın kullanımı Bizans döneminde olmuştur.

2.2.4. Kapadokya'nın Tarihi

2.2.4.1. Prohitit-Assur Ticaret Kolonileri Çağı (MÖ 3000-1750)

Anadolu Eski Tunç Çağı'nda madencilikte doruk noktasına erişmiştir. Özellikle çağın son evrelerinde en büyük gelişim Orta Anadolu'nun kuzeyinde gözlenmiştir. MÖ 2000-1750 yılları arasında Kuzey Mezopotamya'da yaşayan Assurlu tacirler Anadolu'da ticari koloniler kurarak ilkticaret örgütünü oluşturmuşlardır. Bu ticaretin merkezi Kayseri'deki Kültepe, Kaniş-Karum'dur. Belgelerde adı geçen ve yeri saptanabilen karumlardan biri de Karum Hattuşaş'tur (Boğazköy).

Zengin altın, gümüş ve bakır kaynaklarına sahip olan Anadolu, tunç alışı için gerekli olan kalay bakımından fakirdi. Tacirlerin beraberinde getirdikleri kalay, çeşitli kumaşlar ve kokular bu ticaretin ana malzemeleri idi. Hiç bir zaman politik üstünlüğe sahip olmayan tacirler yerli beylerin himayesi altındaydılar.

Assurlu tacirler sayesinde Anadolu'da ilk defa yazı görülür. Kapadokya Tabletleri olarak adlandırılan Eski Assurca yazılmış çivi yazılı metinlerden, tacirlerin geliş yolları üzerindeki beylere %10 yol verdikleri, borçlu olan halktan %30 oranında faiz aldıkları, Anadolu krallarına sattıkları mal üzerinden %5 vergi verdikleri anlaşılmaktadır. Yine bu tabletlerde Assurlu tacirlerin Anadolu'da kadınlarla evlendikleri ve nikah sözleşmelerinde Anadolu'da kadınların haklarını koruyacak maddeler bulunduğu görülmektedir.

Assurlu tacirler yazıdan başka silindirik mühürler, madencilik tapınak ve tanrı fikirlerini de Anadolu'ya getirmişlerdir. Böylece Anadolu'nun yerli sanatı, Mezopotamya sanatının etkisi altında gelişerek kendine has yeni bir sanat anlayışını ortaya koymuştur. Bu sanat daha da gelişerek Hitit sanatının temelini oluşturmuştur.

2.2.4.2 Hittitler Dönemi (MÖ 1750 - 1200)

MÖ II. bininin başlarında Avrupa'dan Kafkaslar üzerinden gelerek Kapadokya Bölgesi'ne yerleşen Hittitler, daha sonra yerli halkla kaynaşarak imparatorluk kurmuşlardır. Dilleri Hint-Avrupa dil grubundandır. Başkentleri Hattuşaş (Boğazköy) olan Hittitlerin önemli şehirleri Alacahöyük ve Alişar'dır. Kapadokya Bölgesi'nde bulunan bütün höyüklerde Hittitlere ait kalıntılara rastlamak mümkündür. Bunun yanı sıra Hittit İmparatorluk Dönemi'nde özellikle Kapadokya Bölgesi'nde stratejik açıdan önemli geçitlere ve su kenarlarındaki yüksek kayalar rölöf olarak işlenmiş anıtlar bulunmaktadır. Bu kaya anıtları sayesinde Hittit krallarının güneydeki ülkelerle ulaşmak için geçtiği yolları saptamak olasıdır.

2.2.4.3 Geç Hittit Dönemi (MÖ 1200-700)

Friglerin Orta Anadolu'nun önemli kentlerinin hemen hepsini yıkarak Hittit İmparatorluğu'nu ortadan kaldırmasından sonra Orta ve Güneydoğu Anadolu'da Geç Hittit Krallıkları ortaya çıkmıştır.

Kapadokya Bölgesi'ndeki Geç Hittit Krallığı ise Kayseri, Niğde ve Nevşehir'i içine alan Tabal Krallığı'dır. Bu döneme ait Gülşehir - Sivas (Gökçetoprak), Acıgöl - Topada, Hacıbektaş - Karaburnaz Köyü'nde Hittit Hieroglifi yazılmış kaya anıtları bulunmaktadır.

2.2.4.4 Pers ve Kapadokya Krallığı (MÖ 585-332)

Kimmerlerin Frig egemenliğine son vermesi sonucu Anadolu'da Medler (MÖ 585), daha sonra da Persler (MÖ 547) görülür. Persler bölgeyi 'Satrap' adını verdikleri valilerce yönettiler. Eski Pers dilinde "Katpatuka" olarak adlandırılan Kapadokya bölgesi, 'Gns Atlar Ükesi' anlamına gelmekteydi. Persler, Zerdüşti dini ne bağlı olduklarından ve ateşi kutsal saydıklarından bölgedeki volkanları, özellikle Erciyes Dağı ve Harsandağı'nı, kutsal saymışlardır.

Persler, Kapadokya'dan geçerek başkentlerini Ege'ye bağlayan, 'Kral Yolu'nu geliştirmişlerdir. Makedonya Kralı İskender MÖ 334 ve 332'de Pers ordularını arkas arkaya bozguna uğratarak bu büyük imparatorluğu yıkmıştır.

Pers İmparatorluğu'nu yıkan İskender, Kapadokya'da büyük bir dirençle karşılaştı. İskender, komutanlarından Sabi ktas'ı bölgeyi denetim altına almakla görevlendirdi, ancak halk buna karşı çıktı ve eski Pers soylularından Ariarathes'i kral ilan etti. Çalışkan bir yönetici olan I. Ariarathes (MÖ 332-322) Kapadokya Krallığı'nın sınırlarını genişletti.

İskender'in ölümüne kadar barış içinde yaşayan Kapadokya Krallığı, Roma'nın bir eyaleti olduğu MS 17 yılına kadar varlığını korumak için Makedonyalılarla, Pontuslularla, Galatlarla, Romalılarla mücadele etmiştir.

2.2.4.5. Roma Dönemi (MS 17-395)

MS 17'de Tiberius Kapadokya'yı Roma'ya bağlayarak bölgedeki kargaşaya son verdi. Romalılar bölgeyi ele geçirdikten sonra batıya bir yol yaparak Ege'ye ulaşım sağladılar. Bu yol hem askeri hem de ticari açıdan önemliydi.

Roma egemenliği sırasında, yöreye gerek saldırı gerekse göç biçiminde doğudan gelenler oldu. Romalılar bu yeni gelenlere karşı 'Lejyon' adını verdikleri askeri birlikleriyle karşı koydu.

İmparator 'Septimus Severus' Dönemi'nde ekonomik bakımdan oldukça canlanan Kapadokya'nın merkezi Kayseri, daha sonraki yıllarda İran'dan gelen Sasaniler'in saldırılarına uğradı. Gordianus III bu saldırılara karşı şehrin etrafını surlarla çevirtti.

Bu sırada Anadolu'da yayılmaya başlayan ilk Hristiyanların bir kısmı büyük şehirlerden köylere göç etmeye başladılar. Kayseri'nin önemli bir din merkezi haline geldiği 4. yüzyılda, kayalık Göreme ve çevresini keşfeden Hristiyanlar, Kayseri Piskoposu da olan 'Aziz Basil'in dünya görüşünü benimseyerek kayalar içinde manastır hayatını başlattılar.

2.2.4.6. Bizans Dönemi (397-1071)

Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesiyle Kapadokya Doğu Roma İmparatorluğunun etkisi altında kaldı. 7.yüzyılın ilk yıllarında Kapadokya'da Sasanilerle Bizanslılar arasında yoğun savaşlar oldu. Sasaniler bölgeyi 6 - 7 yıl kadar

ellerinde tuttular. 651'de Halife Osman Sasanileri yıkınca bölge bu kez Arap-Emevi göçlerinin akınlarına uğradı.

Uzun süredir devam eden mezhep çatışmaları III. Leon'un müslümanlıktan etkilenerek ikonları yasaklamasıyla doruk noktasına ulaştı. Bu durum karşısında bazı hristiyan ikon yanlısı keşişler Kapadokya'ya sığınmaya başladılar. İkonoklasma hareketi yüz yıldan fazla sürdü (726-843). Bu dönemde birkaç Kapadokya kilisesi ikonoklasma etkisinde kaldıysa da ikondan yana olanlar burada rahatlıkla gizlenip ibadetlerini sürdürdüler.

2.2.4.7. Selçuklu Dönemi (1071-1299)

Oğuz Türklerinden Selçuk Bey'in kurduğu Selçukluların anavatanı Orta Asya'dır. 10. yüzyılda kuzeye doğru yayılan İslamiyeti kabul eden Selçuklular, İslamiyeti kabul etmemiş kavimlerle sürekli mücadele ederek egemenlik alanlarını genişletmeye çalışmışlardır.

Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'in Selçuk Bey'in torununun oğlu Alp Arslan'a 1071 yılında yenilmesi Bizans'ın gerilemesine, Anadolu'da yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur.

1075 yılında Anadolu Selçuklu Devleti kurulur. 1082'de Kayseri fethedilir ve böylece Kapadokya Selçuklu hakimiyetine girer. Hristiyanlığın önemli yerleşim ve yayılma alanı olan Anadolu, bundan böyle Kuzey Afrika'dan, Ortadoğu ve Yakındoğu'ya kadar uzanan İslam bölgelerine dahil olmuştur. Anadolu'nun Selçuklu Türkleri tarafından fethi, patrikhanenin idari etkinliğini etkilememiştir. Çünkü 13. yüzyıla ait İhlara Bölgesi'ndeki Aziz George Kilisesi'nin yazıtlarında Selçuklu Sultanı II. Mesud ve Bizans İmparatoru II. Andronicus'un adlarından övgüyle bahsedilmektedir.

13. yüzyılın sonunda Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflaması üzerine Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde beylikler ortaya çıkar. 1308 yılında Moğol kökenli İlhanlılar Anadolu'yu istila eder ve Kapadokya Bölgesi'nin önemli bir kenti olan Kayseri'de yıkılıp tahrip edilir. Selçuklu sultanları Moğol yönetiminin etkisi altında kalırlar ve bağımsız hareket edemezler. Anadolu artık Türk boylarının kurduğu beylikler halinde idare edilecektir.

2.2.4.8. Osmanlı Dönemi

Kapadokya Bölgesi, Osmanlı Dönemi'nde de oldukça sakin idi. Nevşehir, Da mat İbrahi mPaşa Dönemi'ne kadar N ğde'ye ba ğlı küçük bir köydü. 18. yüzyıl başlarında özellikle Da mat İbrahi mPaşa zamanında Nevşehir, Gülşehir, Özkonak, Avanos ve Ürgüp'te inar hareketleri gelişmiş; camiler, külliyeler, çeşmeler yaptırılmıştır. Özkonak kasabasının merkezi nde Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'in doğu seferi sırasında (1514) yapılan köprü, Nevşehir'deki erken Osmanlı yapısı ol ması açısından önemi dir.

Osmanlı Dönemi'nde de, Selçuklu Dönemi'nde olduğu gibi yörede yaşayan Hristiyanlara karşı hoşgörölü davranılmıştır. Ürgüp/Sinasos'taki 18.yüzyıla ait Konstantin - Eleni Kilisesi, Gülşehir'deki 19.yüzyıla ait Dinitrius adına yapılan kilise ve Derinkuyu'daki Ortodoks Kilisesi bunun en güzel örnekleri dir.

2.2.5. Kapadokya'daki Önemli Tarihi Eserler

2.2.5.1. Medreseler

Araştırmacılar, medrese mimarlığının kökenini Mısır'a ve Orta Asya'ya başlarlar. XII. yüzyıldan itibaren görölün Anadolu Selçuklu Medreseleri, açık ya da kapalı avluludur. Açık avlulu medrese tipi ise en yaygın olanıdır. Bunlarda tek, çift, üç ve dört eyvanın yanı sıra iki katlı olanları da bulunmaktadır. Bunun yanı sıra avlu yerine, büyük bir kubbeyle örtölü merkezi bir mekânın bulunduğu medreseler de ikinci temel tipi oluşturmaktadır.

Kapadokya Bölgesi'ndeki önemli medreseler Kayseri'de Hunat Hatun Medresesi, Gıyaside medresesi Nevşehir'de Taşkınpaşa Medresesi'dir.

Ürgüp-Soğanlı yolu kenarında, Ürgüp'ün 20 km güneyindeki Da msa (Taşkınpaşa) köyündedir. Karamanoğulları'na ait Medrese, 22.60 x 23.85 m ölçülerindedir. Portali, mescitteki mihrabı, kapı ve pencereleri düzgün kesme taşlardan duvarları ise moloz taşlarla örölüdür.

Üst örtüsü tamamen yıkılmış olmasına karşın girişin hemen solundaki merdivenlerden en az iki katlı olduğu anlaşılmaktadır. Batı taraftaki portalinde görülen zengin taş işçiliği klasik Selçuklu üslubundadır. Portal, tamamen geometrik ve bitkisel motiflerle süslüdür. Girişin üstünde yer alması gereken kitabesi kayıptır. Basık kemerli girişin hemen sağında medresenin mescidi bulunur. Mhrabı portalde olduğu gibi zengin bitkisel motiflerle süslüdür. Üst kısım palmet dizileri, çift sıra bordürü ise bitkisel motiflerle bezelidir. Dikdörtgen planlı üzeri açık avlunun etrafında birbirinden bağımsız mekanlar yer alır.

2.2.5.2 Türbeler

Plan açısından dışta ve içte farklılıklar arzedeabilen türbeler, çokgen, silindirik gövdeli oldukları gibi, kare planlı örnekleri de bulunmaktadır. Ancak kare planlı örnekler, XIII. yüzyıldan sonra görülür. Üst örtüsü iç kısmında kubbe, dışta ise konik veya piramidal çatılıdır. Yapının dış yüzeyi, kapısı, pencereleri, saçak ve çatısında oldukça zengin geometrik ve bitkisel süslemeler görülür.

Kapadokya Bölgesi'ndeki önemli türbeler:

- Kayseri'de Döner Kümbet, Hınat Hatun Türbesi, Çifte Kümbet;
- Niğde'de Hüdavent Hatun Türbesi;
- Ürgüp'te Taşkınpaşa Türbesi ve Altı Kapılı Türbe'dir.

Kayseri'de bulunan Döner Kümbet'in, 1276 ya da daha sonra yapıldığı sanılmaktadır. Kapı üzerindeki iki satırdan oluşan mermer kitabe de şah Ghan Hatun için yaptırıldığı yazılıdır. Tamamen kesme taştan yapılan türbenin tabanı kare planlı, dış yüzeyi oniki köşeli, iç kısım ise silindirik biçimindedir. Anıtsal bir çadırı andıran Döner Kümbet'in çatısı üzeri kabartmalarla süslü konik olarak inşa edilmiştir.

Portal cephesi üstünde insan başlı, kanatlı iki pars figürü arasında çift başlı kartal kabartması yer alır. Portalin solunda hurma ağacının üstünde çift başlı kartal ve iki tarafında birer arslan sağında ise hurma ağacı kabartması bulunmaktadır.

Niğde'de Selçuklu mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan Türbe, Selçuklu Sultanı IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın kızı Hüdavent Hatun adına Anadolu'daki İlhanlı egemenliği sırasında 1312 yılında yaptırılmıştır. Türbe yaklaşık 80 cm

yüksekliğinde sekizgen tabanlı, tavan ile gövde arası bir sıra mukarnas sıralı, sekizgen gövdeli ve onaltıgen başlıklıdır.

İki taraflı, üç basamaklı merdivenle ulaşılabilen giriş portalı, Türbe'nin doğu cephesindedir. Kapının her iki yanında yer alan üzeri geometrik motiflerle süslü sütun ve başlığı yüksek kabartma olarak yapılmıştır. Aynı tipteki sütunlar gövdenin her köşesinde de yer alır. Üst kısmında sekizgen gövde dışı doğru kırıklık yaparak ikiye bölünmüş; böylece sekizgen plan onaltıgene dönüştürülmüştür.

2.2.6. Kapadokya'nın Sivil Mimarisini

19. Yüzyıl Kapadokya evleri ya maçlara, ya kayaların oyulması suretiyle ya da kesme taştan inşa edilmişlerdir. Bölgenin tek mimari malzemesi olantaş, yörenin volkanik yapısından dolayı ocaktan çıktığında yumuşak olduğundan çok rahat işlenebilmekte ancak hava ile temas ettikten sonra sertleşerek çok dayanıklı bir yapı malzemesine dönüşmektedir. Kullanılan malzemenin bol olması ve kolay işlenebilmesinden dolayı yöreye has olantaş işçiliği gelişerek mimari bir gelenek haline almıştır.

Gerek avlu gerekse ev kapılarının malzemesi ahşaptır. Kemerli olarak yapılmış kapıların üst kısmı stilize sarmaşık veya rozet motifleriyle süslenmiştir.

Evlerin kat aralarında bulunan konsolların araları bazen tek bazen de 2-3 sıralı rozet, yıldız, palmet, yelpaze, fırlak ve stilize bitki motifleriyle doldurulmuştur. Çoğunlukla konsolların yüzeyi perde püskülünü andırır yüksek kabartma motiflerle kaplıdır.

Evlerin pencereleri ikişer veya üçerli olup etrafları daha çok stilize bitki motifleriyle süslüdür. Pencereler 'kanatlı' ve 'göyten' tarzda olmak üzere iki tiptir.

Her iki tip evlerde çok sayıda oturacak odalar, mutfak, kiler, depo, tandır, şarap-pekmez yapma bölümleri v.s. bulunmaktadır. Misafir odalarındaki nişlerde sıva üzerine boyalı bezemeler bulunmaktadır; genelde püsküllü perde motifinin altında çiçek doldurulmuş kulplu vazolar, su dolduran ya da taşıyan bayanlar resmedilmiştir.

Yöresel mimarinin en ilgi çekici örnekleri 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarına tarihlenmektedir. Bu ilginç mimari gelenek, Ürgüp, Ortahisar, Mustafapaşa, Uçhisar, Göreme, Avanos, Kayseri sınırları içindeki Güzelöz ve hemen yanındaki Başköy, Ihlara Vadisi civarında Güzel yurt başta olmak üzere tüm Kapadokya kasaba ve köylerinde de görülebilmektedir.

Kapadokya'nın kayalara oyulmuş kilise, manastır ve yeraltı yerleşimlerinin yanı sıra bir başka özelliği de çok sayıda ziyaretçinin farkına bile varmadığı peribacalarının ve vadilerin üst kısımlarına inşa edilen güvercinliklerdir.

Kapadokya Bölgesi'nde yer alan güvercinliklerin büyük çoğunluğu 19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir. Ancak 18. yüzyılda yapılmış örneklerle çok ender de olsa rastlanır. Pek çoğumuzun dikkatini çekmeyen bu küçük yapılar, Kapadokya Bölgesi'nde oldukça nadir olan Türk-İslam halk resim sanatını göstermesi açısından önemlidir.

Güvercinlikler, 18. yüzyılın başından beri Kapadokya'yı ziyaret eden Batılı gezginlerin de dikkatlerini çekmiş; Charles Texier ve William Hamilton gravürlerinde güvercinliklere yer vermiştir. Güvercinliklerin en küçük olanları bile yüzden fazla güvercini barındırabilecek kapasitededir. Vadi seviyelerinden oldukça yükseğe inşa edildiklerinden içten oyulan dar bir tünel vasıtasıyla veya tek ayaklı merdivenler sayesinde ulaşılabilir. Kapadokya Bölgesi'nin en yoğun güvercinliklerinin yer aldığı Üzengi Vadisi ve Soğanlı güvercinlikleri 7-8 katlıdır.

Kapadokya bölgesi güvercinlikleri en yoğun biçimde Uçhisar civarındaki vadilerde, Göreme-Kılıçlar ve Güllüdere vadilerinde, Ürgüp-Üzengi vadisinde, Ortahisar-Balkan deresi ve Kızılçukur vadisinde, Nevşehir yakınlarındaki Çat vadisinde, Kayseri sınırları içindeki Soğanlı vadisinde ve Cesi'de bulunmaktadır.

2.2.7. Kapadokya Alanı İçinde Önemli Çevre Merkezler

2.2.7.1. Avanos

Orta Anadolu'nun orta yerinde, bir zamanlar Aksaray, Gülşehir ve Kayseri kervan yolu üzerinde yer alan Avanos, yüzyıllar ötesinden günümüze dek gelen çömlekçiliği ile ünlü tarihi bir belgedir.

Antik Halys'in (Kızılırmak'ın) ikiye bölüdüğü Avanos ilçesi; Ürgüp ve Göreme gibi Kapadokya bölgesinin üç önemli turistik odak noktasından birini oluşturmaktadır. Nevşehir'in 18 kilometre kuzeydoğusunda yer alan Avanos yakınlarındaki ünlü Çeç tümüsü 32 metrelik yüksekliği ile Gordion, Nemrut, Karakuş gibi Anadolu'nun en büyük kral mezarlarından biridir. Avanos'un geçmiş tarihine bakıldığında, ilk yerleşimcilerinin Hititlere kadar uzandığı ve yöreye özgü çanak çömlekçiliğinin de ilk defa Hititler tarafından başlatıldığı görülmektedir.

Tarihi MÖ 2000'li yıllara kadar uzanan Avanos'un, Hititler döneminde 'Zu- Wnasa', kim tarihçilere göre de 'Nenassa' olduğu varsayılan adları, yüzyıllar sonra Yunan ve Roma dönemlerinde 'Venessa' adını almıştır. Bizans döneminde de Vanot'e ye dönüşmüştür. Daha sonraki yüzyıllarda ise Selçuklu Türkleriyle birlikte Selçuk ordusu kumandanlarından Evranos Bey'in adını aldığı öne sürülmektedir. Evranos adı Osmanlı döneminde de Avanos'a dönüşmüştür.

Şekil 2 10: Avanos - Çömlekçilik

Ancak, Kapadokya'daki hemen bütün yerleşim bölgelerinde olduğu gibi Avanos ve çevresi de Roma zulmünden kaçıp bölgeye yerleşen Hristiyanlarla önem kazanmaktadır. Kapadokya bölgesinin en eski kiliselerinden olan 'Yamanlı Kilise', birkaç yıl önce Avanos Belediyesi'nin aldığı bir kararla, Vatikan'dan gelen temsilcilerin de bulunduğu bir törenle ibadete açılarak bölgeye gelen dini grupların hizmetine sunulmuştur. Avanos'un kazanmış olduğu önemli tarihi yapılardan biri de 'Saruhan Kervansarayı'dır. Yapı 13. yüzyıl da Selçuklular tarafından yörenin sarı tuf taşlarıyla inşa edilmiştir. Ayrıca, bugün ilçe merkezinde yer alan ve yüzyıllardan beri

ibadete açık tutulan ‘ Alaaddin Camii’ de Avanos'taki ikinci Selçuklu eseri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nevşehir yönünden gelip, Kızılırmak üzerinde ilçeyi ikiye ayıran köprüye girildiği zaman, sarı tüf kayalar arkasında yükselen görkemli bir konak göze çarpmaktadır. İlk sahibinin adıyla anılan ‘ Doktor Hacı Nuri Bey Konağı’, Avanos'un Orta Mahallesi'ndeki günümüze kalmış eski Avanos evlerinin en güzel örneklerinden biridir. Yüzyılın başlarında yapılan konağın önünden geçip ilçe merkezine girildiğinde, çömekçi atölyeleri ve halı mağazaları, Avanos'un geçmişiinden günümüze uzanan renkli görüntüleri sergilenmektedir. Tüm Kapadokya bölgesinde olduğu gibi, ilçe çevresindeki bağ ve bahçelerde de çok kaliteli üzümler yetiştirilmektedir.

2.2.7.2 Zelve

Avanos'a 5 km Paşabağları'na 1 km uzaklıktaki Zelve, Aktepe'nin dik kuzey yamaçlarında kurulmuştur. Zelve Ören Yeri, üç vadi den oluşmaktadır.

Uçhisar, Göreme, Çavuşin'de olduğu gibi kaya oyma mekanlardaki trogloditik yaşamın ne zaman başladığı bilinmeyen Zelve, özellikle 9. ve 13. yüzyılda Hristiyanların önemli yerleşim ve dini merkezlerinden biri olmuştur. Yamaçların dibinde yeralan 'Drekli Kilise' Zelve'deki manastır hayatının ilk yıllarına aittir. Kilise süslemelerinde tercih edilen kabartma haçlar daha çok ikonoklastik düşünce ile yakından ilgilidir. İkonoklastik Dönem öncesi ne tarihlenen Balıklı, Üzümlü ve Geyikli Kiliseler vadinin en önemli kiliselerindendir.

1952 yılına kadar iskan edilmiş vadi de, manastır ve kiliselerden başka yerleşim yerleri, iki vadiye açılan tünel, değirmen, Kapadokya tipik minarelerinden en güzeline sahip bir cami ve güvercinlikler bulunmaktadır.

2.2.7.3 Göreme

Nevşehir'e 10 km uzaklıktaki Göreme, Nevşehir-Ürgüp-Avanos üçgeni arasındaki etrafı vadilerle çevrili bölgede yer alır. Göreme kasabasının eski adları 'Korama, Matiana, Maccan ve Avcılar'dır.

Göreme ile ilgili 6. yüzyıla ait bir belgede ilk olarak 'Korama' adına rastlanıldığından dolayı en eski adının bu olduğu düşünülmektedir.

Göreme ve çevresinin Roma Dönemi'nde Venessalı'larca (Avanos) mezarlık olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Gerek Göreme'nin merkezindeki amir gibi büyük peribacasının içine oyulmuş iki sütunlu Roma mezarı, gerekse civarında yer alan çok sayıda mezar bu görüşü desteklemektedir.

Kasabada peribacalarının ve iki sütunlu Roma kaya mezarlarının yanında, Bezirhane, Orta Mahalle Kiliseleri, Uzun Dere, Durmuş Kadir ve Yusuf Koç Kiliseleri bulunmaktadır.

Şekil 2.11: Göreme

Ortaçağ nilkevlerinde Hristiyanlar için en önemli dini merkezlerden olan Göreme, 11. ve 13. yüzyılda Aksaray yakınlarındaki Mokişos'a bağlı bir piskoposluk merkeziydi. Göreme ve çevresinde çok sayıda manastır, kilise ve şapel bulunmasına karşın yapılaş tarihleri hakkında yeterli bir kitabe bulunmamaktadır. Bu nedenle bu dini yapılar daha çok ya ikonografik açıdan ya da mimari özelliklerine göre tarihlenebilmektedir.

2.2.7.4. Uçhisar

Nevşehir merkezine 10 km uzaklıkta bulunan Uçhisar, bir kale olarak Hititler döneminde itibaren yerleşmelere sahne olmuştur. Doğal konumu nedeniyle bir hisar

görünümündeki yapı, tüm Kapadokya manzarasına hakimdir. Bizans döneminde bu korunaklı yapısı ile Arap akınlılarına karşı kolayca savunma sağlamıştır.

Bölgenin en yüksek noktasında yer alan Uçhisar, yerleşim biçimi bakımından Ortahisar'a benzetilmektedir. Daha çok kale eteklerinde yaşayan halk nüfus artışı ve erozyon nedeniyle bu kesimi terk etmek durumunda kalmıştır.

Uçhisar Kalesi'nin zirvesi aynı zamanda bölgenin panoramik seyir noktasıdır. Kale içerisinde bulunan çok sayıda odalar birbirine merdivenler, tüneller ve koridorlarla bağlanmıştır. Odaların girişlerinde ise -tıpkı yeraltı yerleşimlerinde olduğu gibi giriş ve çıkış kontrol altına alınmaya yarayan sürgü taşları bulunmaktadır. Çok katlı bir özelliğe sahip olan Kale'nin bazı mekanları bugün yer yer göçtüğünden dolayı tüm mekanlara ulaşmak ne yazık ki mümkün olamamaktadır.

Uçhisar Kalesi'nde Ortahisar ve Ürgüp'teki (Başhisar) gibi kalesi olan yerleşimlerle savunma amacıyla çevreye uzanan uzun tünellerden bahsedilmektedir. Fakat bu tüneller yer yer göçtüğünden dolayı bugün esrarını hala korumaktadır.

Şekil 2 12: Uçhisar Genel Görünümü

Uçhisar'ın doğu, batı ve kuzeyinde yer alan bazı peribacaları Roma Dönemi'nde mezarlık amacıyla oyulmuştur. Girişleri genellikle batı yönüne bakan mezarlarını iç kısımlarında ölülerin yatırıldığı kılıneler bulunmaktadır.

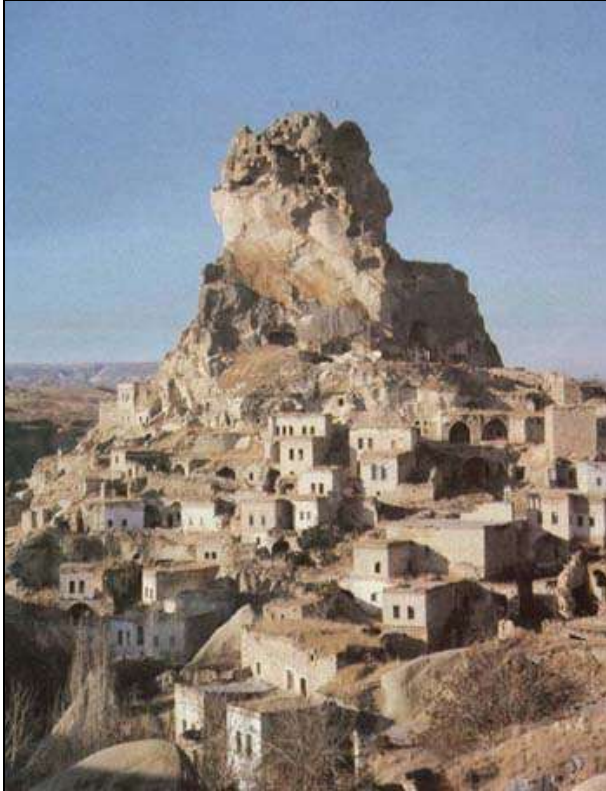
Kale'nin zirvesindeki Bizans Dönemi'ne ait basit kaya mezarları ise oldukça tahrip olduklarından ve soyulduklarından pek özellik arz etmezler. Çerek Kale'nin eteklerinde gerekse Kale'de çok az sayıda kaya oyma kiliseler tespit edilebilmiştir.

Bunun nedeni belki de çok sayıda kilise ve manastıra sahip olan Göreme'nin Uçhisar'a yakın olmasıdır,

Kale ve çevresindeki peribacalarına ve yaşıllara mezarların dışında çok sayıda güvercinlikler de inşa edilmişti. Güvercin gübresini tarımda verim arttırdığını bilen Uçhisarlılar peribacalarının içlerine ya da vadi yaşıllarına güvercinlikler oyarak veya inşa ederek tarımda verimlilik sorununu çözmeye çalışmışlardır.

2.2.7.5 Ortahisar

Ürgüp- Nevşehir yolu üzerinde Göreme sapağına gelindiğinde güneye dönülürse Ortahisar'a ulaşılır. Kasabanın ortasında, etrafı kayalarla oyulmuş evlerle çevrelenmiş doğal bir kale bulunur. Kasabanın en ilginç yanı yeraltı kentleridir. Kolay oyulabilen bir toprak yapısına sahip olan bölgede, yine yerin altına oyulmuş doğal soğuk hava depoları bulunur. Bu depolarda bugün de narenciyeler saklanmaktadır.

Şekil 2.13: Ortahisar Genel Görünüm

2.2.7.6 Ihlara Vadi si

Aksaray'a 40km uzaklıktadır. Vadi ye, Aksaray- Nevşehir karayolunun, 11.km'sinden ayrılarak ulaşılır. Hasandağ'ndan çıkan bazalt ve andezit yoğunluklu lavların soğumasıyla ortaya çıkan çatlaklar ve çökmeler kanyonu oluşturmuştur. Bu çatlaklardan yol bulan kanyonun bugünkü halini almasını sağlayan Melendiz çayı na ilk çağlarda Kapadokya ırnağı anlamına gelen "Potamus Kapadukus" denilmekteydi.

14 km uzunluğundaki vadi (kanyon) Ihlara'dan başlar, Seli ne' de son bulur. Vadinin yüksekliği yer yer 100-150 m'dir. Vadi boyunca kayalara oyulmuş sayısız barınaklar, mezarlar ve kiliseler bulunmaktadır.

Şekil 2.14: Ihlara Vadi si

Bazı barınaklar ve kiliseler yeraltı şehirlerinde olduğu gibi birbirine tünellerle bağlantılıdır.

Ihlara vadisi jeomorfolojik özelliklerinden dolayı keşiş ve rahipler için uygun bir inziva ve ibadet yeri, savaş ve istilâ gibi olağanüstü zamanlarda ise gizlenme ve korunma yeri olmuştur. Ihlara vadisi kiliselerindeki süslemeler 6.yüzylda başlayarak 13. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir.

Vadi boyunca yer alan kiliseler iki gruba ayrılabilir. Ihlara ya yakın olan kiliselerin duvar resimleri Kapadokya sanatından uzak, doğu etekisi taşırırlar. Belisırna yakınında yer alanlar, Bizans tipi duvar resimleri ile süslüdür. Ihlara Bölgesi'nde Bizans Dönemi'ne ait bilinen kitabelerin sayısı oldukça azdır. Belisırna köyüne 500 m

uzaklıktaki Aziz Georgios (Kırkdamaltı) Kilisesi'nde Selçuklu Sultanı II. Məsud (1282-1305) ve Bizans imparatoru II. Andronikos'un adlarını içeren 13. yüzyıla ait fresk üzerine yazılmış bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabe bölgeyi ellerinde bulunduran Selçukluların hoşgörülü yönetiminin varlığını kanıtlamaktadır. İhlara Vadisi'nde yer alan ve resimleri en iyi korunmuş olan kiliseler Ağaçaltı, Pürenliseki, Kokar, Yılanlı ve Kırkdamaltı Kiliseleridir.

2.2.8 Nevşehir

Nevşehir bölgedeki il merkezidir. Antik dönemlerde 'Nyssa' ve 'Soandos' olarak adlandırılan yerleşmeye, Türkler 'Muşkara' adını vermişlerdir. Lale devrinin ünlü sadrazam Damat İbrahim Paşa, Nevşehir'lidir ve kentin nüfusunu artırmak için buraya 'Sarılar Türkmenleri'ni yerleştirmiştir. Kentin adı da bu dönemde 'yeni şehir' anlamına gelen Nevşehir olarak değiştirilmiştir. Kentin yaslandığı tepenin üzerinde 12. yy. Selçuklu yapısı olan bir kale bulunur. Kentin merkezinde Damat İbrahim Paşa Külliyesi bulunur. Külliyeğe ait cami Kurşunlu Cami olarak bilinir. Cami ile birlikte imaret hane, kütüphane ve kervansaray da inşa edilmiştir.

2.2.8.1. Nevşehir'in Tarihi

Yapılan kazılardan elde edilen bilgilere göre, Nevşehir İli'nin MÖ 3000 yıllara kadar uzanan bir tarihi olduğu anlaşılmaktadır. Buraları tarih öncesi çağlardan beri yerleşmeye sahne olmuştur. Kızılırmak'ın güneyinde olan Nevşehir, Hititler'in egemenliğine MÖ 2000 yıllarından sonra girmiştir. Hitit İmparatorluğu MÖ 1150 yılında dağılınca Asurların etkileri, Nevşehir'e kadar uzanmıştır.. MÖ 7. yüzyılda, bütün Anadolu gibi, Nevşehir de İran (Pers) İmparatorluğuna katıldı. Başkent Persopolis'ten yola çıkan İran imparatoru Kiroş (Kurus) MÖ 546'da Nevşehir'i de aldı. MÖ 333 yılında Makedonya İmparatoru Büyük İskender, İran imparatorluğunu yıkıp burasını kendi topraklarına kattı. İskender'in ölümünden sonra Roma İmparatorluğu'na kadar İskender'in generallerinden Seleuklar, Kapadokya Krallığı tarafından yönetildi. Bölge MÖ 1. yy'da Roma egemenliğini tanıdı. MS 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra 1077'de Anadolu Selçuklu Devleti kurulunca, bu topraklar da Orta Asya'dan gelen Türk egemenliğine girmiştir. Kapadokya yöresi 1071'den önce özellikle 7. ve 8. yy'larda doğudan İran-Sasani, güneyden gelen Arap-İslam akınlarına hedef olmuştur. Hititler döneminde kalma

yörede bulunan 200'e yakın yeraltı şehri bu akınlara zamanında geliştirilmiştir. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra bölge çoğunlukla Anadolu Selçuklu Devleti'nin elinde kaldı. 1308 yılında Anadolu Selçuklu Devleti yıkılınca Moğol istilasına uğramıştır. Yöre halkı Aca ve Arap kültürüne karşı çıkmıştır. 13. yy' da Horasan'dan gelen Türk düşünürü Hacı Bektaş-ı Veli'nin çalışmaları sonucunda Türkler bölgede egemenliklerini kurmuşlardır. 1515 yılında Yavuz Sultan Selim I. Dulkadiroğulları Beyliği'ne son verip eski Kapadokya'yı kesin olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimine almıştır. Osmanlılar döneminde bölgede önemli olaylar geçmiştir. Gerek Selçuk, gerekse Osmanlı dönemlerinde yörede pek çok kervansaray, cami ve medrese yaptırılmıştır. 20 Temmuz 1954 yılına kadar Niğde ilinin bir ilçesi olan Nevşehir bu tarihte il olmuştur. 2000 nüfusu 287866'dır. (Tablo 2.1)

2.2.8.2 Nevşehir'in Konumu ve Ulaşım

Nevşehir'de ulaşım esas olarak karayollarıyla sağlanır. Toplam uzunluğu 274 km olan il karayollarının niteliği ülke ortalamasının üzerindedir. Çevre illere ve önemli merkezlere düzgün ve nitelikli yollarla bağlıdır. İlin ilçe, kasaba ve köylere olan bağlantısı tamamen asfalt olup diğer illerimize oranla iyi durumdadır. Nevşehir'in son yıllarda turistik bir önem kazanmasıyla birlikte karayollarına da gereken önem verilmiştir. İl, ülke ulaşımında önemli bir kavşak noktasında değildir. İlde doğu-batı yönünde iki, kuzey-güney yönünde iki kara yolu ekseni vardır. Bunlardan Ankara-Kayseri (doğu-batı) yönündeki devlet yolu önemlidir. Kozaklı ilçesi 24km'lik bir yolla bu yola bağlanır. Yol doğuda çatallanarak Sivas ve Malatya'ya uzanır. Batıda Kırşehir üzerinden Ankara'ya varır. Yine bu yoldan sınırları dışında ayrılarak güneye yönelen yol kuzey-güney yönünde Hacıbektaş, Gülşehir, Nevşehir merkez, Derinkuyu ilçelerini Kayseri-Adana yoluyla Niğde üzerinden Adana'ya bağlar. Doğu-batı yönündeki ikinci yol Ereğli üzerinden gelir Nevşehir ve Ürgüp'ten geçerek Kayseri-Adana yoluna bağlanır. En önemli ulaşım hattı E-5 Devlet yolunun Aksaray sapağından şehre yönelmesiyle 48. km de Acıgöl İlçesine, 20. km de Nevşehir merkeze, merkezden ilçe, kasaba ve köylere ulaşım sağlanır.

Tablo 2.1: Nüfus Tablosu (2000)

İLÇE KODU	İL ADI	İLÇE ADI	TOPLAM		ŞEHİR		KÖY	
			DE FACTO	DE JURE	DE FACTO	DE JURE	DE FACTO	DE JURE
50 NEVŞEHİR								
0	NEVŞEHİR	MERKEZ	93142	93348	60305	60732	32837	32616
1	NEVŞEHİR	ACIGÖL	22295	23334	5544	5946	16751	17388
2	NEVŞEHİR	AVANOS	54730	55313	14483	15896	40247	39417
3	NEVŞEHİR	DERİNKUYU	19371	19777	8857	9003	10514	10774
4	NEVŞEHİR	GÜLŞEHİR	27998	29151	8570	9092	19428	20059
5	NEVŞEHİR	HACİBEKTAŞ	17587	17879	5866	5963	11721	11916
6	NEVŞEHİR	KOZAKLI	19523	20756	6867	7628	12656	13128
7	NEVŞEHİR	ÜRGÜP	33220	33459	13321	13295	19899	20164
TOPLAM			287866	293017	123813	127555	164053	165462

Tablo 2.2: Bölgelere göre şehir ve köy nüfusu ve yıllık nüfus artış hızı (1990-2000)

2- Bölgelere göre şehir ve köy nüfusu ve yıllık nüfus artış hızı									
Bölgeler	1990 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçları (1)			2000 Genel Nüfus Sayımı geçici sonuçları			Yıllık nüfus artış hızı ‰		
	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
Toplam	56 473 035	33 656 275	22 816 760	67 844 903	44 109 336	23 735 567	18.34	27.04	3.95
1. Marmara	13 295 878	10 350 307	2 945 571	17 351 417	13 739 470	3 611 947	26.61	28.32	20.39
2. Ege	7 594 977	4 344 471	3 250 506	8 953 375	5 517 724	3 435 651	16.45	23.90	5.54
3. Akdeniz	7 026 489	4 051 596	2 974 893	8 723 839	5 239 500	3 484 339	21.63	25.70	15.80
4. İç Anadolu	9 913 306	6 412 910	3 500 396	11 625 109	8 046 723	3 578 386	15.92	22.69	2.20
5. Karadeniz	8 136 713	3 337 392	4 799 321	8 439 355	4 143 669	4 295 686	3.65	21.63	-11.08
6. Doğu Anadolu	5 348 512	2 285 798	3 062 714	6 147 603	3 267 692	2 879 911	13.92	35.73	-6.15
7. Güneydoğu Anadolu	5 157 160	2 873 801	2 283 359	6 604 205	4 154 558	2 449 647	24.73	36.85	7.03
(1) 1990 Genel Nüfus Sayımı'nın kesin sonuçları, 2000 Genel Nüfus Sayımı günündeki idari bölünüşe göre yeniden düzenlenmiştir.									

2.2.9. Ügüp

2.2.9.1. Ügüp'ün Konumu

Nevşehir'in 20 km doğusunda olan Ügüp, Kapadokya Bölgesi'nin en önemli merkezlerindenidir. Göreme'de olduğu gibi tarihsel süreç içerisinde çok sayıda isme sahip olmuştur. Bizans Döneminde Osiana (Assiana), Hagi os Prokopi os - Selçuklular Dönemi'nde Başhisar; Osmanlılar zamanında Burgut Kalesi; Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren de Ügüp adıyla anılmıştır.

Ügüp ve civarındaki ilk yerleşim antik adı Tomissos olan Damsa Çayı'nın doğusundaki Avla Dağı etekleridir. İngiliz Arkeolog Ian Todd'un burada yaptığı yüzey araştırması sonucunda çok sayıda obsidiyenden ve sileksten Paleolitik Döneme ait aletler bulunmuştur. Daha geç dönemlere ait en önemli kalıntıları ise Ügüp kasaba ve köylerinde bulunan Roma Dönemi'ne ait kaya mezarlarıdır.

Şekil 2.15: Ügüp Genel Görünümü

Bizans Döneminde de önemli bir dini merkez olan Ügüp, köy, kasaba ve vadilerindeki kaya kiliselerin ve manastırların piskoposluk merkeziydi.

Ügüp Kapadokya bölgesini turizmaçısından en gelişmiş merkezidir. Kaynaklarda, 19. yy. da ilçede 70 Cami, 5 Kilitse ve 11 kütüphane olduğu belirtilmektedir. Ügüp'ün en yüksek tepesinde üzerinde Selçuklu sultanı Kılıç Arslan'ın türbesi bulunur. Ügüp- Kayseri yolu üzerinde Yeşilöz köyünde bulunan Tağar Kilitresi, st. Theodora

için yapılmıştır. Güneye gidildiğinde ise kervansarayı ile ünlü Sivas'a 30 km sonra da, Soğanlı vadisi'ne varılır. Soğanlı'ya varmadan yol güzergahındaki Keşlik Vadisi de görülmeye değer yerlerdendir.

11. yüzyılda Ürgüp, Selçukluların önemli kentleri Konya'ya ve Niğde'ye giden yolların üzerinde önemli bir kale konumundaydı. Bu döneme ait iki yapı kentin merkezindeki Atıkapılı ve Temenni Tepesi Türbeleri'dir. Bir anne ve iki kızına ait olan ve 13. yüzyılda yaptırılan 'Atı Kapılı Türbe', altı cepheli, her cephesinde keşerli pencere ve üstü açıktır. Ürgüp'ün Temenni Tepesi'nde bulunan iki türbeden birinin, 1268 yılında Veli Paşa tarafından yaptırılan ve halk arasında 'Kılıçarslan Türbesi' olarak da anılan Selçuklu Sultanı IV. Rüknettin Kılıçarslan'a, diğerinin ise III. Alaaddin Keykubat'a ait olabileceği düşünülmektedir. Ancak araştırmacılara göre bu olasılıklar oldukça zayıftır.

1515 yılında Osmanlı topraklarına katılan Ürgüp, XVII. yüzyılda Osmanlı Sadrazamı Damat İbrahim Paşa'nın kadılık makamını doğduğu kent olan Nevşehir'e (Mışkara) bağlaması nedeniyle ilk kez ikinci planda kalır. Ancak Paşa da Ürgüplülere mağdur etmemek için Nevşehir yakınlardaki Kavak köyünden yaklaşık 20 km bir yeraltı yolu ile su getirtir. Sokak ve meydanlara nereden çeşmeler yaptırarak şiirlerini dönemin meşhur şairlerine yazdırır, kitabelerini de en iyi ustalara kazıtmıştır. Bu kitabeli çeşmelerin sadece bir kaç orijinal yerindedir. Ürgüp'teki bir diğer önemli yapı da Rum Hamamı'dır. Rumca kitabesinden temelinin 1900'de atıldığı tüm halkın ortak çalışması sonucunda 1909'da tamamlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Şenettin Sami 1888-1900 yıllarında yazdığı Kamus-ül Alema'da tarih ve coğrafya ile ilgili eserinde Ürgüp'te 70 cami, 5 kilise ve 11 kütüphane olduğunu belirtir. Ürgüp civarındaki Pancarlık, Üzengi ve Keşlik vadisi hem tarihi, hem de doğal değerleri olan vadilerdir.

Ürgüp ve Görene'nin tanıtım bölgesi Fransa Kraliyet Sarayı tarafından Akdeniz ülkelerine geziler yapmakla görevlendirilen Paul Lucas'tan yaklaşık 130 yıl sonra gelen Fransız seyyah Charles Texier'e aittir. Fransa Hükümeti tarafından Anadolu'da araştırmalar yapmakla görevlendirilen bu ünlü mimar, 1833 ve 1837 yıllarındaki seyahatleri sırasında Kapadokya bölgesini de ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Daha

sonra Anadolu'daki gezi ve incelemelerinin sonuçlarını altı ciltlik "Description de l'Asie Mineure..." adlı anıtsal eserinde gravür ve planlarıyla birlikte yayınlarken "...Doğa, hiçbir zaman kendini bir yabancı'nın gözlerine böylesine olağanüstü bir şekilde sergilememiştir. Dünyanın hiçbir bölgesinde böylesine sürekli ve daha düşsel bir tabii day varolduğunu duymadım" demektedir.

Lucas'tan sonra bölgeye, Avrupalı seyyahlar 19. Yüzyılda daha çok bilimsel amaçlarla araştırmalar yapmaya gelmişler ve bu değişik jeolojik yapı karşısında şaşkınlıklarını gizleyememişlerdir. İngiliz Seyyah WF. Ainsworth, volkanik vadi'nin gerçek dışı görünümünü şöyle aktarır: "Nehir boyunca uzanan bir vadi den geçtikten sonra, kendimizi birden bire sonsuz bir karışa halinde çevreleyen koni ve sütun biçimli kayalardan oluşan bir ormanda bulduk. Çok eski ve büyük bir kentin harabelerini geziyor gibiydik. Bazı koniler üstte büyük ve şekilsiz kaya parçaları taşıyordu."

2.2.9.2 Ürgüp'teki Önemli Tarihi Eserler

1971 yılında açılan müze, Ürgüp ve civarından ele geçen fosil örneklerinin dışında Prehistorik, Eski Tunç Çağı, Hitit, Frig, Pers, Hellenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemi eseri mevcuttur. Müze de ayrıca yörenin mahalli kıyafetlerinin, eşyalarının ve silahların bulunduğu etnoğrafik seksiyon da bulunmaktadır. Ürgüp Müzesi'ne bağlı ören yerleri Mustafapaşa (Sinassos) Aios Vasilios Kilisesi, Manastır Vadisi Kiliseleri, Yeşilöz (AzizTheodor) Kilisesi ve Pancarlık Kilisesi'dir.

Ürgüp- Kayseri yolunda 8 km sonra sağa dönülüp 8 km daha gıldiğinde Ürgüp ilçesinin Yeşilöz köyüne ulaşılır. Buradaki kilise 'T' planlı, merkezi kubbeli dir. (Kubbe çöktüğünden camla kapatılmıştır.) Üst katta bulunan galeriye bir merdiven vasıtasıyla çıkılmaktadır. Bu nedenle Kapadokya kiliseleri içinde tek örnektir. Genelde resimleri iyi korunmuş olan kiliseyi üç sanatçı kendi stillerine göre farklı zanaatlar da süslemişlerdir. Aziz Theodore adına yapılmış olan Tağar Kilisesi, 11-13. yüzyıllara tarihlenmektedir.

Ortahisar kasabasının güneyinde, Ürgüp- Mustafapaşa yolunun sağındaki Pancarlık vadisindedir. Düz tavanlı tek nefli ve tek apsislidir. Kilisedeki duvar resimleri daha çok yeşil zeminedir ve oldukça iyi korunmuştur. İlk bakışta kiliseyi iki farklı

sanatçının farklı zamanlarda boyadığı düşünülse de sahneler ve tüm yazılar ayrı ayrı incelendiğinde aynı sanatçı tarafından süslendiği anlaşılmaktadır. Zengin İncil konularını içeren kilisede sahneler frizler halinde birbirini takip etmekte, frizin her iki yanını madalyonlar içinde aziz tasvirleri sınırlanmaktadır. Pancarlı Kilisesi 11. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.

2.2.10. Mustafapaşa

Ürgüp'ün 6 km güneyinde yer alan Mustafapaşa, 20. yüzyılın başlarına kadar Ortodoks Rumların yaşadığı bir kasabadır. 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarına tarihlenen eski Rum evleri oldukça zengin taş işçiliği gösterirler.

Şekil 2.16: Mustafapaşa Genel Görünümü

Mustafapaşa'nın batısında yer alan, Gömede Vadisi jeomorfolojik açıdan Ihlara Vadisi'nin küçük bir benzeridir. Ihlara Vadisi'nde olduğu gibi kaya oyma kiliselere, barınaklara ve vadinin içinden geçen bir dereye sahiptir.

Şekil 2.17: Mustafapaşa - Yerleşim Merkezi

Mustafapaşa'daki önemli kilise ve manastırlar; Aios Vasilios Kilisesi, Konstantinos-Helena Kilisesi, Manastır Vadisi Kiliseleri ve Gömede Vadisi'nde Alakara Kilise ve Aziz Basil şapeli'dir. Ayrıca Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş güzel taş ve ağaç işçiliği gösteren bir de kervansaray bulunmaktadır.

Aziz Basil Şapeli, Mustafapaşa kasabasının yaklaşık 2km batısında, Gömede vadisi'nin batı yakası ndadır. İki apsisli, dikdörtgen planlı ve düz tavanlı 2 nefli şapel, iki sütunla desteklidir. Batı nefi'nin duvarlarında üzeri kırmızı aşı boyası ile süslü yarı kabartma sütunlar ve aralarında nişler yer alır. Doğudaki nef ise oldukça zengin geometrik ve bitkisel motiflerle dekore edilmiştir. Gömede Vadisi'ne bakan, kısmen yıkılmış kapısı olan bu nefin yanında kilise banisine ait olabilecek bir mezar bulunmaktadır.

Şekil 2.18: Mustafapaşa – Kaya Evleri

Doğu nefin apsisi her birinde bir patriğin adı yazılı, etrafı palmetlerle çevreli üç malta haçı ile süslüdür. Tasvirlerin yerine ismi yazılı bu üç malta haçlarından ortadaki İbrahim Peygamberi, diğerleri İsaac ve Yakup'u temsil etmektedir. Araştırmacılar bu malta haçlarının cenneti ya da Golgota'daki 3 haçı sembolize ettiğini belirtmektedirler. Tavandaki büyük boyutta, etrafı geometrik ve bitkisel motiflerle boyalı haç, kornişte yer alan yazıta göre Aziz Konstantinos'u si ngelenmektedir.

Şekil 2 19: Mustafapaşa – Kaya Evler

İkonoklastik düşünce ile ilgili bu motiflerin yanı sıra apsisin ön cephesine iki önemli aziz, Aziz Basil ve Nazianus'lu Aziz Gregorios resmedilmiştir. Aziz Basil şapeli, bazı araştırmacılara göre İkonoklastik Döneme (726-843) ya da daha geç döneme tarihlenmektedir.

2.3 Sonuç

Sonuç olarak Kapadokya bölgesinin içerdiği tüm yerleşmelerin, yerleşmeler arasındaki yeraltı şehirlerinin, peribacalarını içeren vadilerin, İpek Yolu üzerinde inşa edilmiş kervansarayların, farklı dönemlere ait tarihi eserlerin birleşmesiyle dünya üzerinde örneği olmayan bir mekan ortaya çıkmaktadır. Bu özelliği ile Kapadokya, Türk yapımcılar ve Yabancı yapımcılar tarafından sinematik mekan olarak tercih edilmektedir.

BÖLÜM 3. SİNEMATİK MEKAN KULLANIMI ÖRNEĞİ OLARAK 'ASMALI KONAK'

3.1. Asmalı Konak- Kimlik ve Seçim Nedeni

'Asmalı Konak' filmi 2002 yılında, Kapadokya bölgesi içinde yer alan, Nevşehir İline bağlı Ürgüp ve Mustafapaşa yerleşimlerinde çekilmeye başlamıştır. Abdullah Oğuz yapımcı olan dizide, yapımcı koordinatörlüğünü Timur Savcı, yönetmenliğini Çağan Irmak, Öykü Yazarlığını Meral Okay ve Senaryo Yazarlığını Mahir Ergün yapmaktadır.

Şekil 3.1: Asmalı Konak – Ürgüp

Mekan kullanımı başarıyla gerçekleştiren, izleyiciye görsel bir güzellik sunan 'Asmalı Konak' filmi araştırma ve örnekleme alanı olarak seçilmiştir.

3.2 Asmalı Konak- Kapadokya İlişkisi

Yapılan röportajlar sonucunda; mekan seçimi yapılırken, mekanın yazılan senaryoya uygunluğu ve Kapadokya'nın coğrafi yapısının etkinliğinin dikkate alındığı gözlemlenmektedir. Senaryo Anadolu'nun sakin bir kasabasında yaşayan yerel bir aile üzerine hazırlanmıştır.

Şekil 3.2: Asmalı Konak – Mustafapaşa

Çekimler önce Mustafapaşa yerleşiminde bir konakta başlamış, ve film bu süreçte popüler olmuş; ardından da Ürgüp merkezindeki bir konakta devam etmiştir. Konağın değiştirilmesi'nin sebebi konak sahibiyle yapımcı arasındaki ekonomik anlaşmazlıktır.

İnceleme bölgesi bu sebeple hem Ürgüp hem de Mustafapaşa olarak alınmış ancak anketler filmi'nin tanıma sürecinde aktif olan Mustafapaşa'da yapılmıştır. Mustafapaşa, Ürgüp'e bağlı bir yerleşim olup, Ürgüp'e olan mesafesi 5 km'dir.

Şekil 3.3: Asmalı Konak İç Mekan - Mustafapaşa

3.3. K padokya'nın Sine ma Geç nişi

Kapadokya b l gesinin sine ma geç nişine bakıldığında, Türk ve Yabancı yapı mlara ev sahipliğ yaptığ g r l mektedir. Yabancı sine manın ve özellikle reklam fil ni yapı mlarının da tercihi bu b l ge ol maktadır. 'As malı Konak' fil minin çeki minin başlamasıyla ve yoğun bir ilgiyle karşılaşmasıyla, harekete geçen yapımcılar, bu mekanda yeni fil mlerin çekilmesi ne sebep ol muştur. Bu fil mlere örnek olarak yine bir Türk yapı m olarak 'Kırık Ayna' fil ni verilebilir. Diğer bir et kileşi mi se benzer senaryolarla ya da felsefeyle, Anadolu kasabalarının ya da yerel yerleşi mlerinin sine matik mekan olarak kullanılmasıdır. Bu b l geni nt  md nyaya tanıtılması için bu fil m ne mli bir alternatiftir. Ancak sine ma fil mi ile di zi fil min arasındaki fark gözden kaırıl malıdır. Sine ma kısa sürede büyük etki yarat ma durumundayken, di zi filimi kentsel mekanı kullanması daha geni ř bir sürece dağıl maktadır.

3.4. Değerlendir me

3.4.1. Sine matik Mekan Olmanın Sonuçlarının ve B l gedeki Deği şikliklerin Değerlendirilmesi

'As malı Konak' fil minin ekilerinin başlamasından itibaren yerleşimde büyük deği şikliklerin olduğu g zlen mektedir. En belirgin deği ři m b l ge sakinlerini bu fil ni ve ekilerini benims emeleri ve kendi hayatlarına kat malarıdır.

şekil 3.4: As malı Konak-  g p

Fil m konusuyla ve oyuncularıyla, çekimleri her gün takip eden sakinlerin, günlük konuşmalarında yer edinmiştir. Çekimin yapıldığı konağın önünde sürekli bir kalabalığın olması ve bu kalabalığın kentte yaşayan insanlardan oluşması da bunu göstermektedir. Film çeki mini beni mseyen, takip eden, oyuncularla iletişim kuran ve sohbet etmeye çalışan, zaman zaman filmde fi güran olarak yer alan her yaştan kent sakinleri, sosyal hayatlarındaki bu değişikli kten memnun olduklarını belirtmektedirler.

Film çekiminin başlamasıyla görülen değişikliklerin diğer önemli bir maddesi, bölgeye gelen yerli turist sayısındaki artıştır. Bölgeye yapılan turlar artmış, ‘Asmalı Konak’ adında özel turlar düzenlenmeye başlamış, otellerin ve pansiyonların sayısı artmıştır.

Otellerin ve pansiyonların doluluk düzeyi artmıştır. Sıradışı coğrafyası sebebiyle belirli orandaki yabancı turisti her zaman çekmiş olan bölge, bu film sonucunda yerli turistin de ilgisini kazanmıştır. Film çekiminden sonra, bölgede % 100’ lük bir artışla, 1 pansiyon, 1 restaurant, 1 otel, 1 market ve 9 dükkan açılmıştır. Ayrıca bir yatırımcının bölgede tatil köyü kurma talebi belediye yetkilileri tarafından doğrulanmıştır. Kente gelen ekonomik canlılık kent kullanıcılarının yüzünü güldürmektedir. Satışlardaki artış, otellerin doluluk oranı, bölgeye gelen göç, sadece ekonominin ve turizmin değil aynı zamanda sosyal hayatın da renklenmesine sebep olmuştur.

Şekil 3.5: Asmalı Konak Çevresi – Turistik Eşyalar - Mustafapaşa

Bölgede daha önce ika met eden ancak zaman i içinde Nevşehir'e göç eden kesimin de eski evlerine geri döndükleri görülmüştür. 2000 kişilik Mustafapaşa nüfusunun 2500 kişiye çıktığı, yerel yönetimler tarafından belirtilmektedir.

Şekil 3.6: Asmalı Konak - Ürgüp

Tarihi kiliselerin ve kalıntıların yoğunlukta olduğu Ürgüp ve Mustafapaşa yerleşimleri görsel dokularıyla ön plana çıkmaktadır. Çekimlerde de bu coğrafyanın tarihin ve doğal çevrenin doğru şekilde kullanılması filmin başarısında etkili olmuştur.

Şekil 3.7: Asmalı Konak Çevresi - 'Asmalı Konak Eşarba' - Mustafapaşa

Her iki konağın, Ürgüp ve Mustafapaşa, önünde meydanlar oluşmuştur. Bu meydanlarda turistik eşyalar, yerel örtüler ve yöresel hediyelik eşyalar satılmaktadır. Ayrıca ‘Asmalı Konak Eşarba’ adıyla ünlenen eşarplar, yerli kadınlar tarafından hazırlanıp satışa sunulmaktadır. Çoğunlukla ev kadınlarından oluşan kadın nüfus, böylelikle kendi emekleriyle ekonomik hayata katılmış bulunmaktadır.

Şekil 3.8: Asmalı Konak Çevresi - Yerel Örtüler - Mustafapaşa

Fil mçeği minin beraberinde getirdiği olumsuzluklar incelendiğinde, karşılaşılan en önemli olumsuzluk fiyatların artışı ve sakin kasaba hayatına dahil olan gürültü ve kalabalıktır. Ancak bu etmenler yine de kullanıcıları fazla rahatsız etmemektedir.

3.4.2 İmar Planının Değerlendirilmesi

1982 yılında, turizm potansiyeli bilincinde hazırlanmış 5000 kişi projeksiyon nüfuslu, Mustafapaşa İmar planı, ana felsefe olarak tarihi eserlerin ve bölgelerin korunmasını benimsemiştir. Tarihi bölgeler olan, tarihi mezarlık tarihi vadi alanları, tarihi binalar ve tarihi kalıntılar korunmuştur. Merkezin tamamı arkeolojik site içindedir. Yeni başlanan koruma amaçlı imar planı çalışmaları devam etmektedir.

Geniş turistik alanların, günübirlik tesis alanlarının, otellerin ayrıldığı planda, bu alanların yer seçimi merkezi çevreleyen kuşaklar halinde yapılmıştır. Organik dokuya sahip yerleşmenin yolları da tarihi dokunun el verdiği şekilde

kademeleştirilmiştir. Çikmaz sokakların yoğunlukta olduğu bölgede yollar bu sokaklara ottopark alanlarının yerleştirilmesiyle bağlanmıştır.

Konut bölgelerini ayrı m 2 şekildedir. Merkez odaklı bölgede bitişik nizam i ki katlı yapılara yer verilirken, merkezden dışarı uzaklaşıldığında binalar ayrık nizam i ki katlıdır.

Ayrıca donatılara bakıldığında; plan bünyesinde bir ilköğretim okulu ve bir lise barındırmaktadır. Mevcutta korunan tarihi dini yapıların, cami ve kilise, yanında sağlık tesisleri, idari tesisler ve spor tesisleri için yer ayrılmıştır.

Koruma bilincinin kent genelinde yüksek olduğu düşünülürse, hazırlanan imar planı başarılı ve sürdürülebilir bir plandır. Ancak, film çekiminin bölgeye getirdiği turizm potansiyelinin yoğunluğu, bölgenin tekrar göç almaya başlaması sebepleriyle imar planının revize edilmesi, bu potansiyele hitap eden yeni turizm ve konut alanlarının plana ilave edilmesi ilerde gerekli olacaktır. Bu bölgelerin yanında, kentsel alanda ziyaretçilerin ve turistlerin tarihi eserleri, tarihi kalıntıları, vadileri ve kent dokusunu incelemeleri doğrultusunda, kent içinde bir yaya aksının oluşturulması ve bu aksın donatı ve yeşil alanlarla sürekliliğinin sağlanması etkili olacaktır. (Ek 2 - Harita 3.1)

3.4.3. Görüşmelerin Değerlendirilmesi

‘Asmalı Konak’ ekibinden, genel sanat yönetmeni Ayla İncekol, yönetmen Çağan Irmak ve oyuncu İpek Tuzcuoğlu ile röportajlar yapılmıştır.

Genel sanat yönetmeni arkeolog Ayla İncekol, mekan seçimi aşamasına katıldığını söylemiştir. Ona göre Kapadokyanın seçimi nedeni coğrafyasıdır. Filmin halk üzerinde büyük etkisi olduğu, önemli olanın kullanıcının mekana katılımının sağlanması olduğunu belirtmektedir. İncekol’a göre, minari dokusuyla ön plana çıkan yerleşimin tanıtımını en iyi şekilde bu film gerçekleştirmiştir. Hatta bu tanıtım hiçbir yerel yönetimin yapamayacağı kadar çok yönlü ve etkilidir. Kültür seviyesinde önemli değişiklikler olduğunu vurgulayan İncekol, ekip olarak dikkatli davranışlar sergilediklerini eklemektedir. Ayrıca, yerleşimdeki ev kadınlarının ekonomik hayata katılıp, kendi ürettikleri malları satışa sunmalarından hoşnut olduğunu söylemektedir. Film setinde kent plancısı ve minarın eksikliği

sorulduğunda, İncekol, gerçek zamanlı filmlerde bu uzmanlara ihtiyaç olduğunu vurgulamakta ve bu kavramın Türk Sinemasında yerleşmesi için zaman gerektiğini söylemektedir.

Şekil 3.9: Asmalı Konak - Ürgüp

Genç yönetmen, 31 yaşındaki Çağan Irmak'la yapılan söyleşide, Irmak'ın Kapadokya'nın görünüşü ve coğrafyası ile filmde canlandırılan karakterler arasında bağlantı kurduğu görülmektedir. Irmak'a göre, yerleşim köy-kent ikileni arasında sıkışmaktadır. Mekanın bu kimlik karışması, film kahramanlarına da yansımaktadır. Eki binde üç sanat yönetmeni barındıran Irmak, sette plancı ya da mimar gerekliliğini kabul etmektedir. İncekol'un da dile getirdiği gibi, bu uzmanların gerçek zamanlı filmlerin ve senaryolarının olması gerektiğini öne sürmektedir.

Şekil 3.10: Asmalı Konak - Film Çekimi - Ürgüp

Oyuncu İpek Tuzcuoğlu ile yapılan röportajda, mekandan çok etkilendiği anlaşılmaktadır. İç turizm patlaması olduğunu söyleyen Tuzcuoğlu'na göre, kültür ve turizm alışverişi bakanlıklarının ve yönetimin üzerinde gelişmektedir.

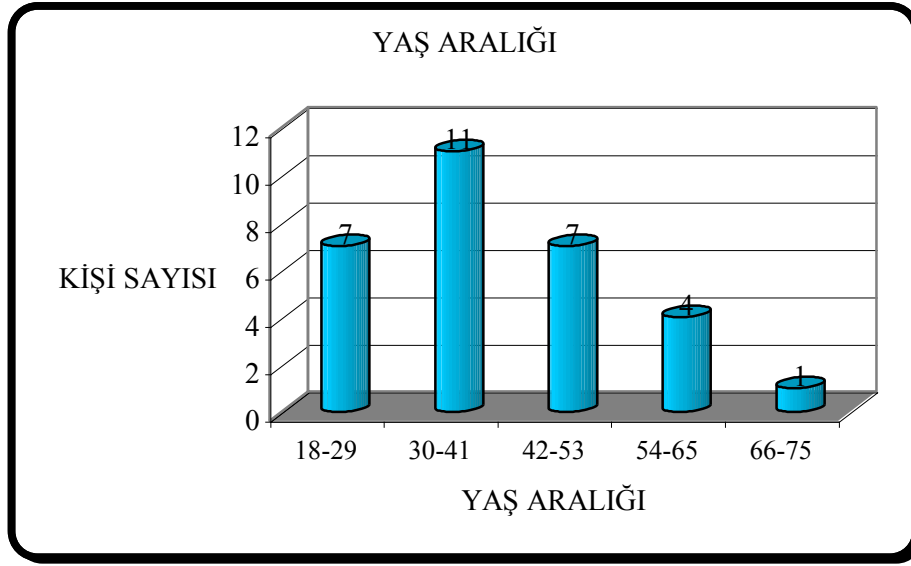

Şekil 3.11: Mustafapaşa - Aralık Sokakları

Mekanın etkisi ile film çekimleri bitse de, etkisinin azalmayacağını vurgulayan Tuzcuoğlu, filmin halk tarafından benimsendiğini ve savunulduğunu söylemektedir. Her yaşta, her meslekten, her eğitim grubundan insanın dikkatini Kapadokya'ya çekilmesinin söz konusu olduğu üzerinde duran Tuzcuoğlu, çekimler dışındaki vakitleri, yerleşimin sakinlerine ayırdığını söylemektedir.

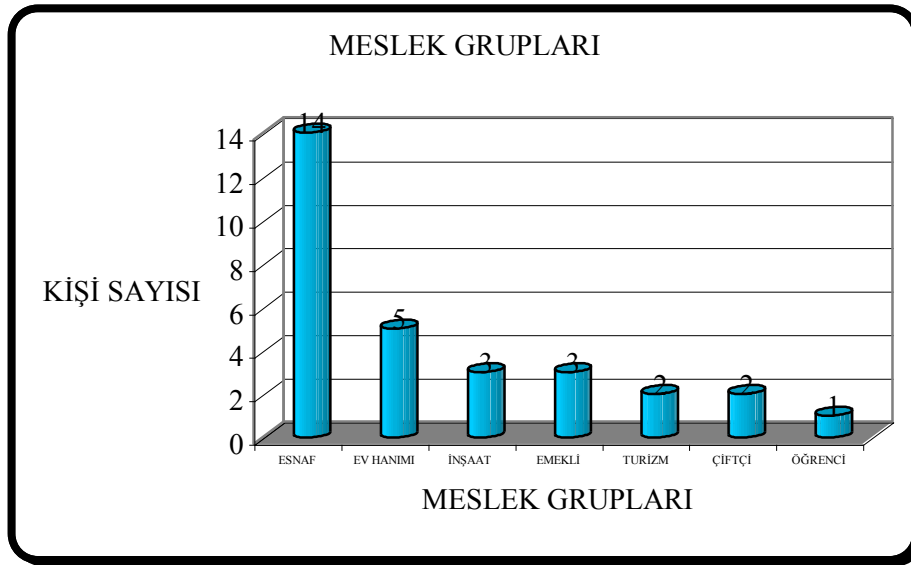
3.4.4. Anketlerin Değerlendirilmesi

Ürgüp, Mustafapaşa yerleşiminde, 'Asmalı Konak' filminin çekildiği bölgede yapılan anketler, 08-11 Şubat 2003 tarihleri arasında kaydedilmiştir. Anket kapsamında, nesnel değişkenleri ve öznel değişkenleri ortaya çıkarmak üzere iki ana kategoride, toplam 31 (otuzbir) soru yöneltilmiştir.

Tablo 3.1: Yaş Aralığı

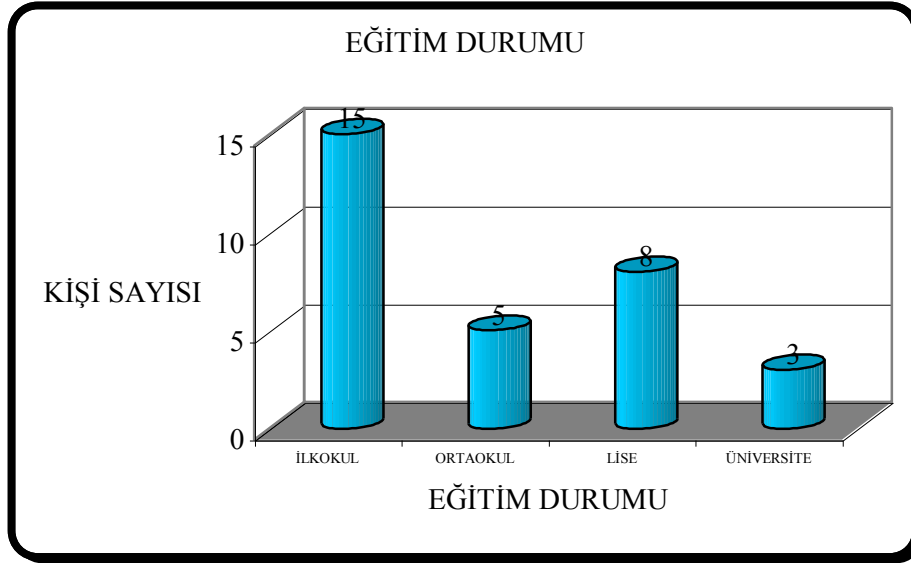
Ankete katılan 30 kişi kapsamında yaş gruplarına bakıldığında, %36 lık oranla 30-41 yaş aralığının diğer yaş gruplarından daha fazla öne çıktığı görülmektedir. Bu grubu takiben %23 lük paylarla 18-29 ve 42-53 yaş grupları gelmektedir.

Tablo 3.2: Meslek Grupları

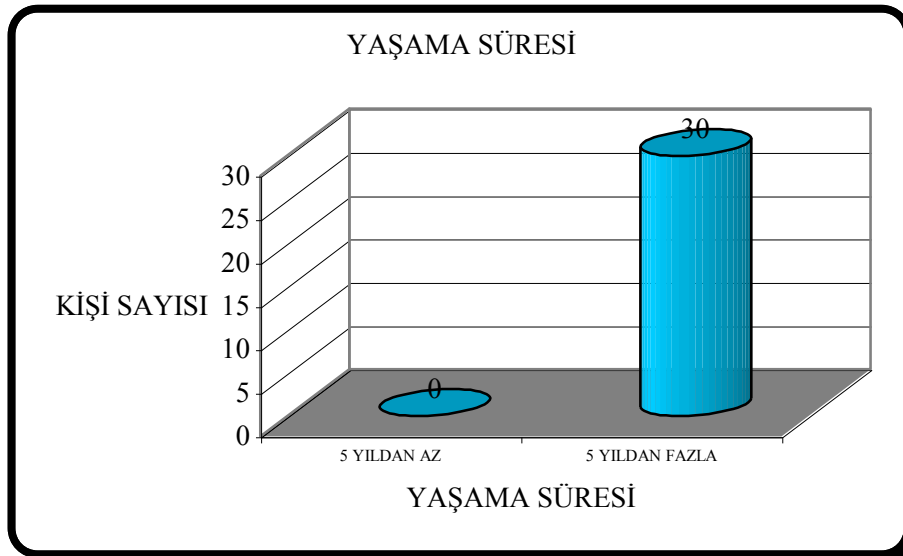
Meslek gruplarına bakıldığında, kentsel çalışma alanlarında faaliyet gösteren, çoğunluğunu küçük esnafın oluşturduğu esnaf grubunun, %46 lık pay ile ilk sırada

yer aldığı görülmektedir. Bu grubu ev hanımları ve inşaat sektöründe çalışanlar takip etmektedir.

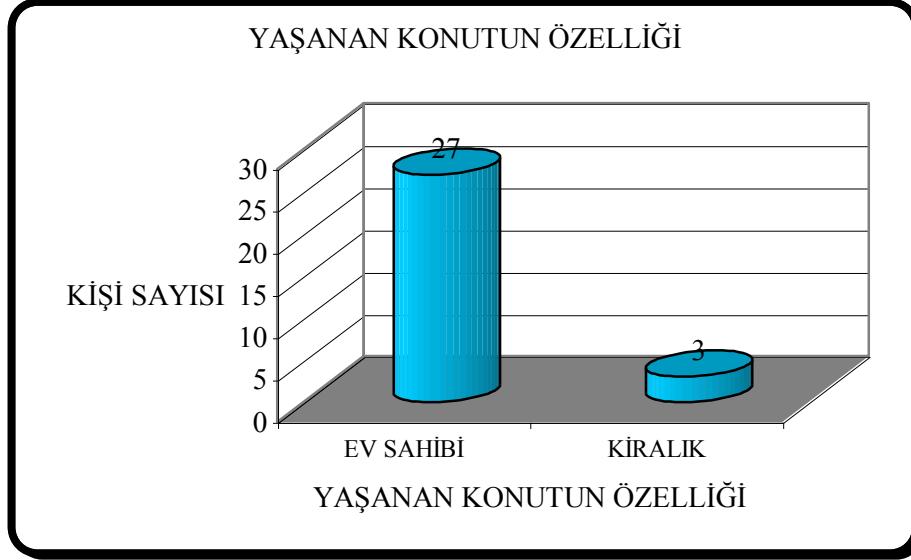
Tablo 3.3: Eğitim Durumu

Anket yapılanlar içinde ilkökul mezunu olanlar %50 ile ilksırada yer alırken, ikinci sırada %26 lık oranla lise mezunları yer almaktadır. En düşük pay %10 ile üniversite mezunlarıdır. Ağırlıklı meslek dalı ise turizmdir.

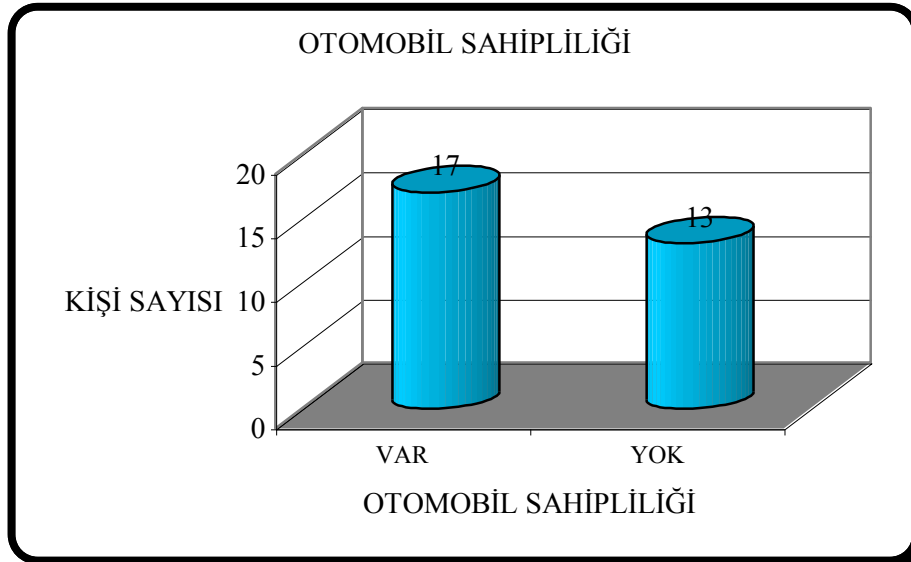
Tablo 3.4: Yaşama Süresi

Mustafapaşa yerleşiminde ankete katılanların %100 ü, 5 yıldan fazla süredir bu yerleşimde ikamet edenlerden oluşmaktadır. Bu özellik, ilçemizin etkilerinin anlaşılması sürecinde yararlı olmuştur.

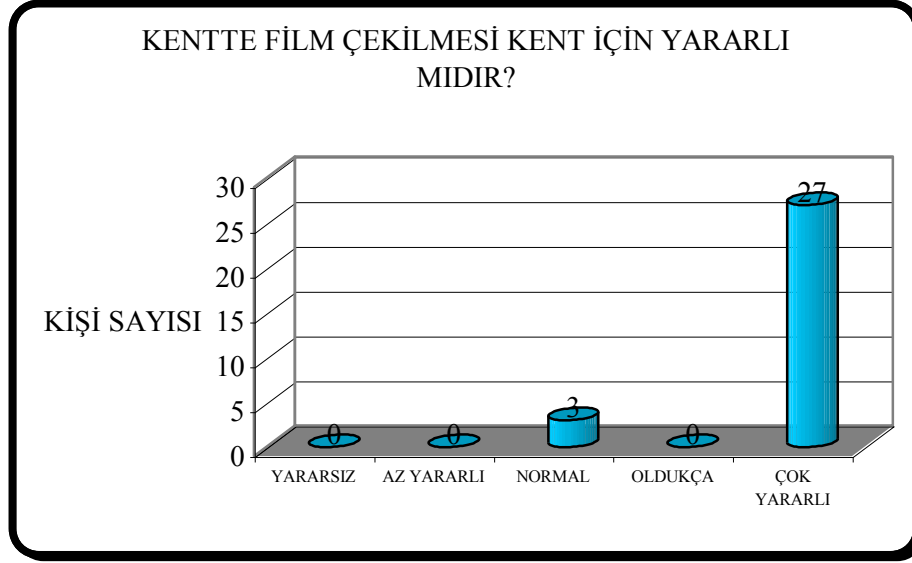
Tablo 3. 5: Yaşanan Konutun Özelliği

Yaşanan konutun özelliğini sorusuna, 27 kişi %90 lık bir oranla ev sahibi cevabını vermiştir. Kalan %10 luk kısım kiralık konutta oturmaktadır.

Tablo 3. 6: Otomobil Sahipliliği

Otomobil sahipliğine bakıldığında, % 56 lık kısmın otomobilinin olduğu görülmektedir. Kalan %44 lük kısmın ise özel otomobili bulunmaktadır.

Tablo 3. 7: ‘ Kentte film çekilmesi kent için yararlı mıdır?’

Öznel değişkenlerin öğrenilmesi için, beş sıralı derecelendirme lejandı oluşturulmuştur.

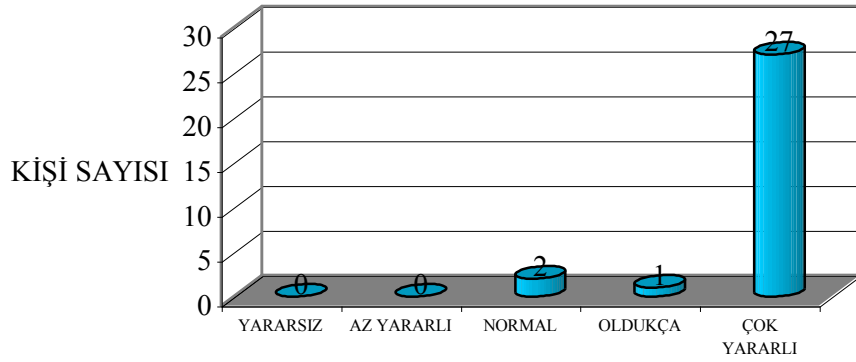
Bu lejandda 1-(bir) en az yoğun, 5-(beş) ise en yoğun derecelenmeyi ifade etmektedir.

İki, üç ve dört ara değerleri temsil etmektedir. Öznel değişkenlerin belirlenmesi amacıyla sorulan sorulardan ilki, ‘ Kentte film çekilmesi kent için yararlı mıdır?’ sorusudur.

Bu soruya verilen cevapların ağırlıklı birikimi, % 90 lık oranla, 5. dereceyi temsil eden ‘çok’ cevabıdır.

Bu oranın takibinde %10 luk oranla 3-normal cevabı gelmiştir. Kalan değerlerden 1, 2 ve 4 cevabını veren olamıştır.

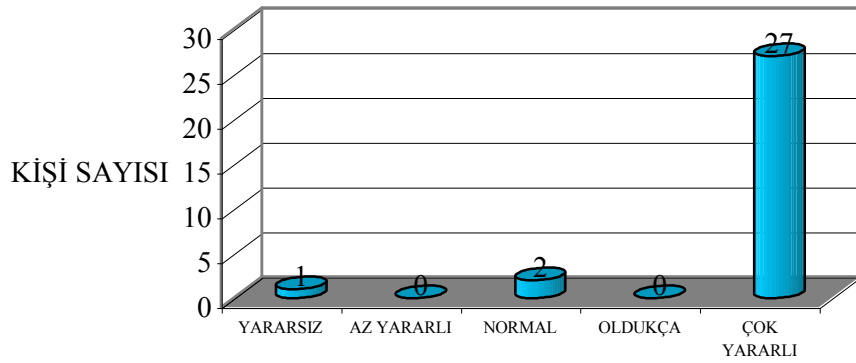
KENTTE FİLM ÇEKİLMESİ EKONOMİK AÇIDAN
YARARLI MIDIR?

Tablo 3. 8: ‘Kentte film çekilmesi ekonomik açıdan yararlı mıdır?’

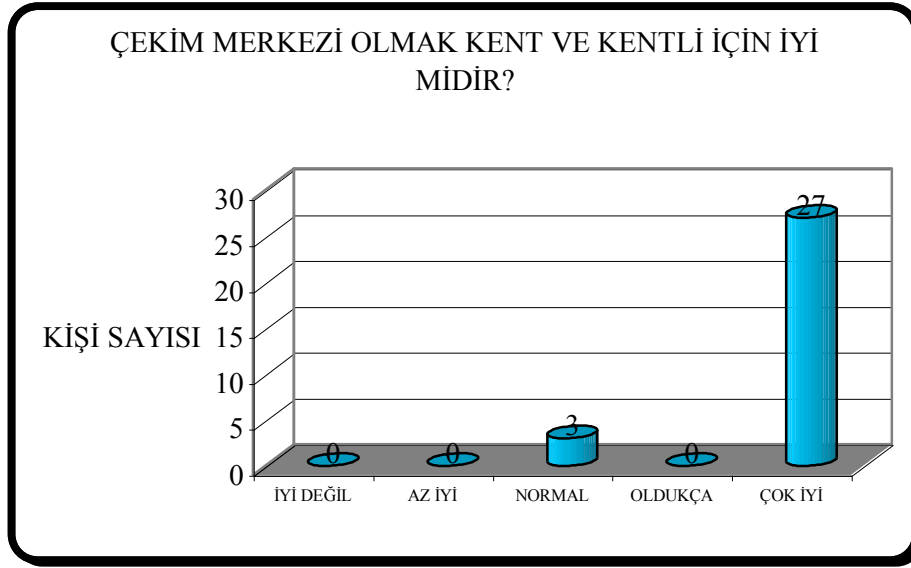
Film çekiminin ekonomik yararları sorulduğunda, %90 oranla 5-‘çok yararlı’ cevabı seçilmiştir. %7 oranı ile ikinci cevap, 3-‘normal’; %3 oranla son cevap 4-‘oldukça’ olmuştur. 1-‘Yararsız’ ya da 2-‘az yararlı’ cevabını veren olmamıştır.

KENTTE FİLM ÇEKİLMESİ TURİZM AÇISINDAN
YARARLI MIDIR?

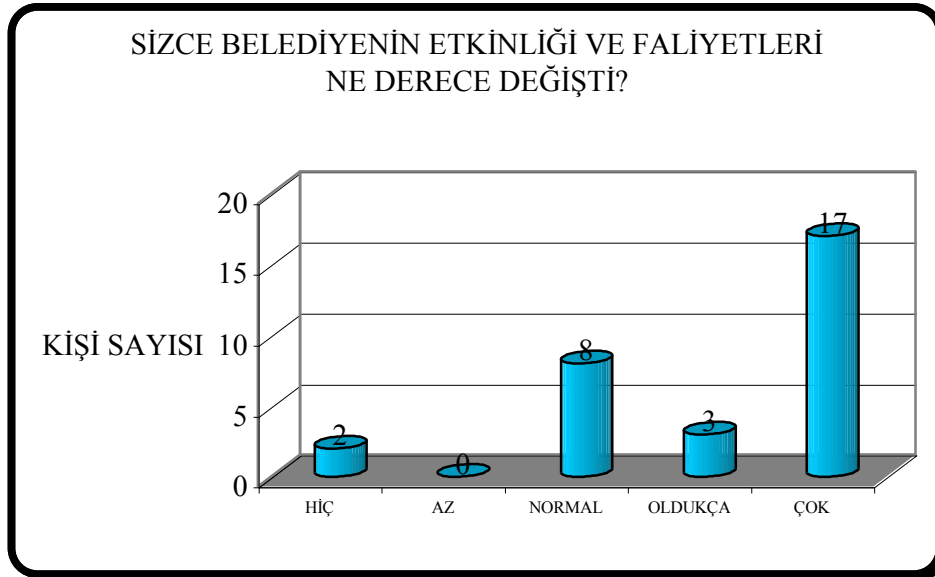
Tablo 3. 9: ‘Kentte film çekilmesi turizma açısından yararlı mıdır?’

Film çekiminin turizma açısından yararlı olup olmadığı sorulduğunda ise, yine %90 oranla 5-‘çok yararlı’ cevabı çoğunluğu kapsamıştır. Taki ben verilen 2-‘normal’ cevabı %7 ile ikinci; 1-‘yararsız’ cevabı %3 ile sonuncu olmuştur.

Tablo 3. 10: ‘Çekim merkezi olmak kent ve kentli için iyi midir?’

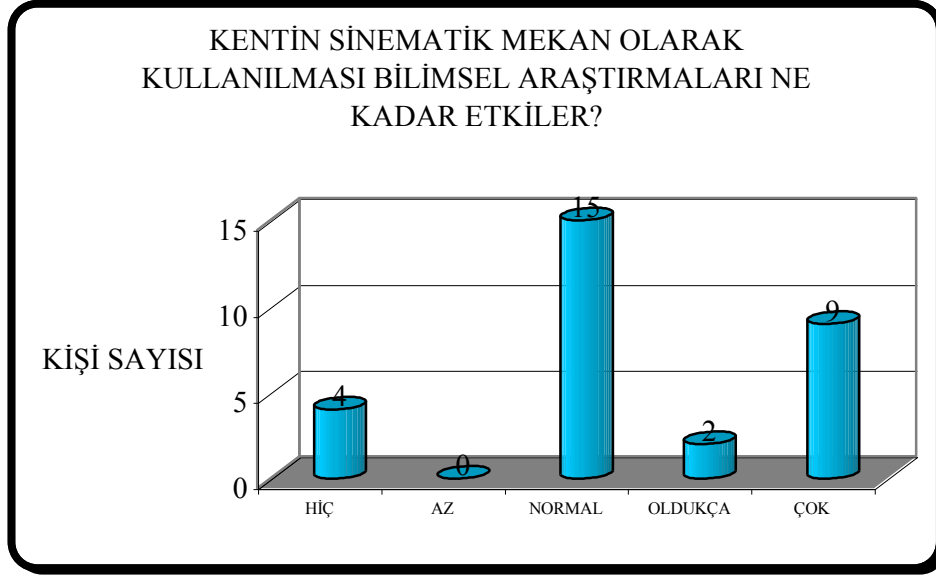
Çekim merkezi nin kent ve kentli açısından yararlılığı nı sorgulandığı soruda, en çok yanıt % 90 oranla 5-‘çok iyi’ cevabı olurken, takibinde % 10 oranla 3-‘normal’ cevabı diğer cevap olmuştur. 1-‘iyi değil’, 2-‘az iyi’ ve 4-‘oldukça’ cevaplarını veren olma mıştır.

Tablo 3. 11: ‘Sizce belediyenin etkinliği ve faaliyetleri ne derece değişti?’

Belediyenin etkinlikleri ve faaliyetlerindeki değişim ile ilgili soruda, düzensiz ve çeşitli bir cevap dağılımı gözlemlenmektedir. Bu düzensiz dağılıma rağmen en çok oranı, % 57’lik payla 5-‘çok’ cevabı almıştır. İkinci sırayı %27’lik oranla 3-‘normal’

cevabı alırken; bu cevapları %10 lık oranla 4-‘oldukça’ ve %6 lık oranla 1-‘hiç’ cevabı takip etmiştir.

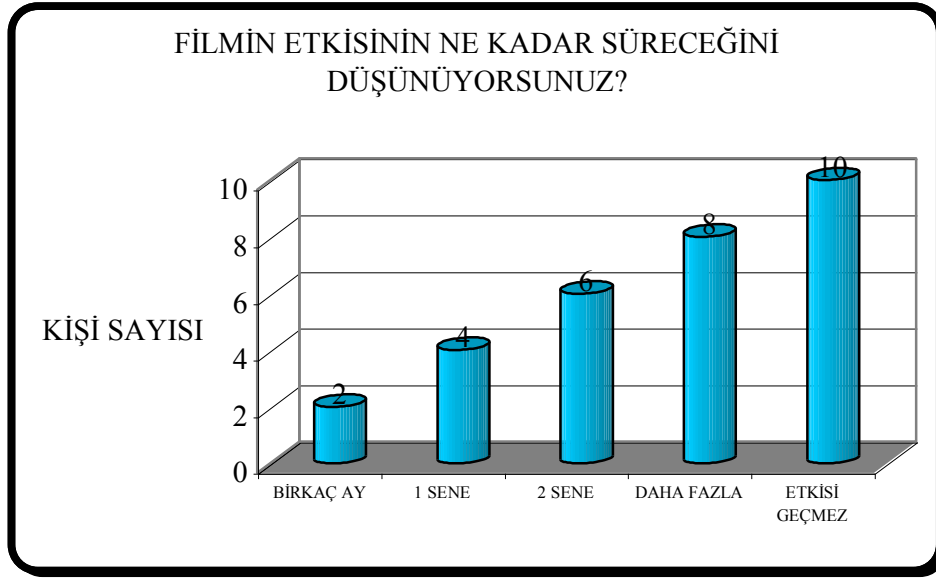
Tablo 3. 12: ‘ Kentin sinematik mekan olarak kullanılması bilimsel araştırmaları ne kadar etkiler?’

Sinematik mekan olmanın bilimsel araştırmalara etkilerinin sorgulandığı bu soruda, bir önceki soruda olduğu gibi, çeşitli cevaplar verilmiştir.

En büyük payı, %50 oranla 3-‘normal’ cevabı almıştır. %30 lık oranla 5-‘çok’ cevabından sonra da, %13 lük oranla 1-‘hiç’ cevabı ve %7 lik oranla 4-‘oldukça’ cevabı takip etmiştir.

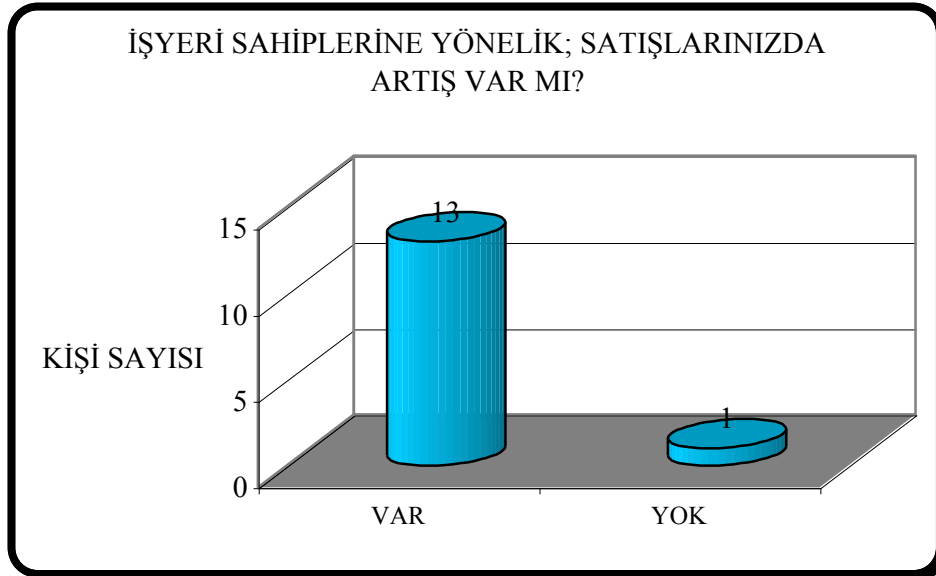
Filmin kentte meydana getirdiği değişikliklerin ve etkinin ne kadar sürmesinin beklendiğinin öğrenilme çalışıldığı bu soru sonucunda, düzenli artan bir grafik ortaya çıkmıştır.

Etkisinin hiç geçmeyeceğine inanan kişi %33 lük oranla çoğunluktadır. ‘İki seneden fazla’ cevabını seçen 8 kişi, %26 lık pay; ‘iki sene’ cevabını seçen 6 kişi, %20 lik pay; ‘bir sene’ cevabını seçen 4 kişi, %13 lük pay; ‘birkaç ay’ cevabını seçen 2 kişi ise, %8 lik pay almıştır.

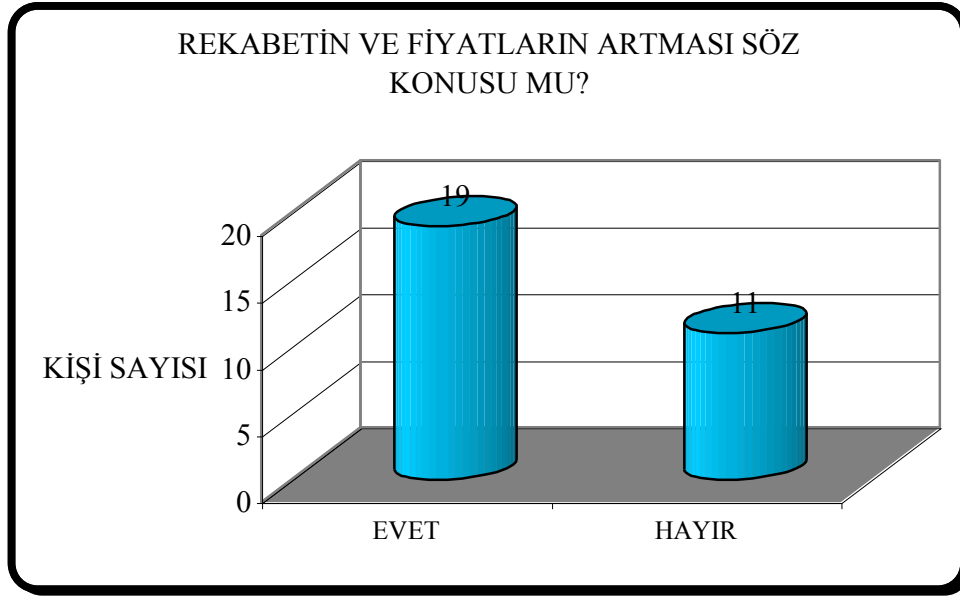

Tablo 3. 13: ‘Fİl m in etk is i n in ne kadar süreceğ i ni düşünüyorsunuz?’

Anket yapılan grubun içinde yer alan 14 işyeri sahibine yöneltilen bu soru sonucunda, satışlarda gözlemlenen artışın, %92 lik çoğunlukla hayatlarına katıldığı görülmektedir.

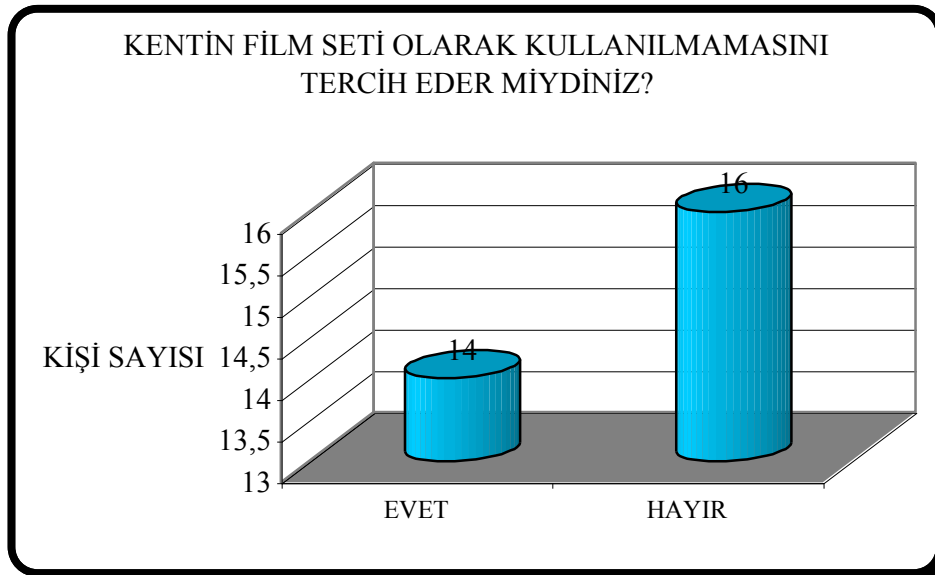

Tablo 3. 14: ‘Satış lar ınız da artış var mı?’

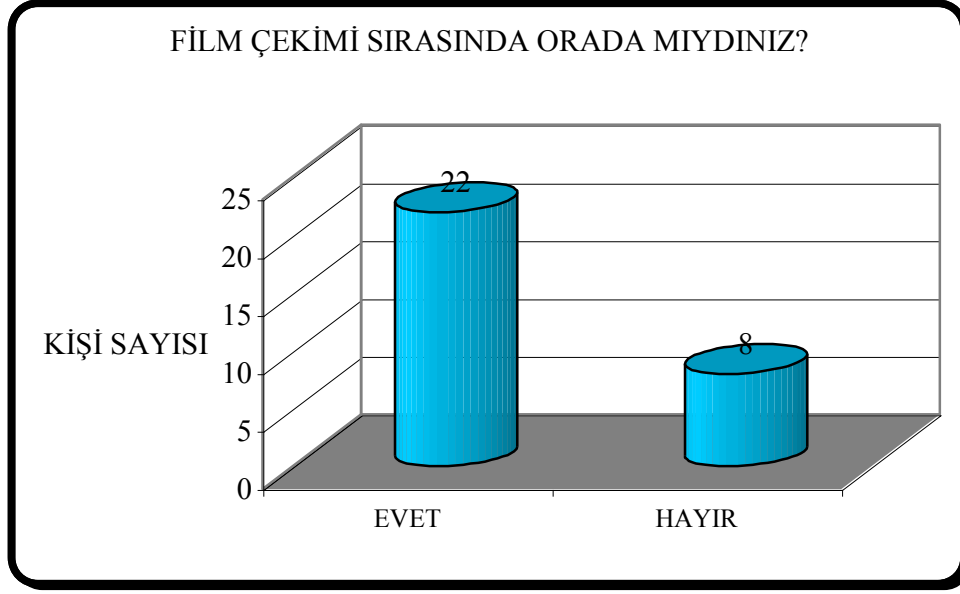
Tablo 3. 15: ‘Rekabetin ve fiyatların artması söz konusu mu?’

Ankete katılanların tümüne sorulan bu soruda ise, %64 lük oranla ‘evet’ cevabı öne çıkarken, ‘hayır’ cevabı, %36 lık oran ile takip etmiştir. 14. sorunun sadece işyeri sahiplerine sorulması, aradaki farkın ve ilginin anlaşılması açısından önemlidir.

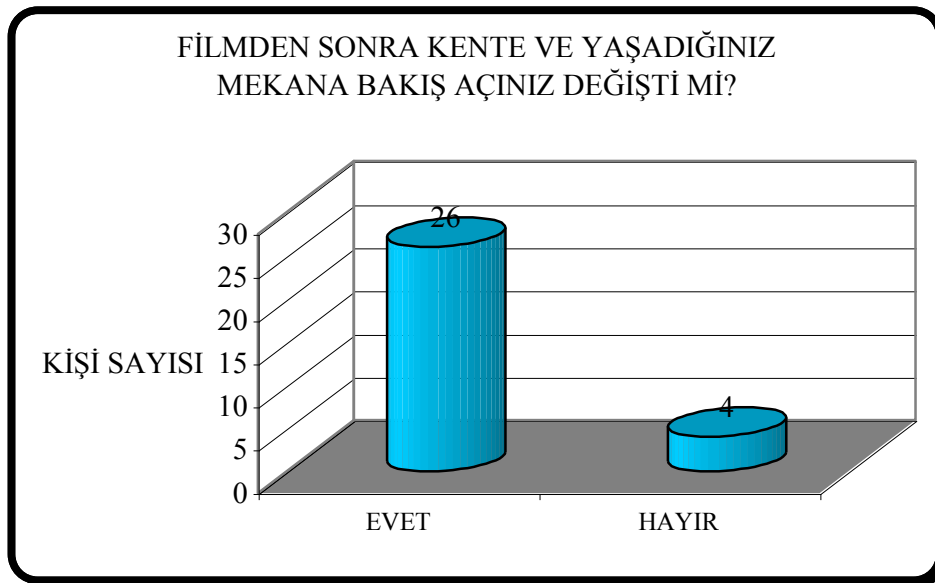
Tablo 3. 16: ‘Kent’in film seti olarak kullanılmamasını tercih eder miydiniz?’

Kentin film seti olarak kullanılması nı tercih edilip edilmediğinin sorgulandığı bu soruda, tüm sorularda olumlu yaklaşan kullanıcıların çelişkili bir yöne eğilim gösterdiği gözlemlenmektedir. Cevapların %54 lük kısmı ‘hayır’ iken, 14 kişilik bir katılımla ‘evet’ cevabı %46 lık bir pay almıştır.

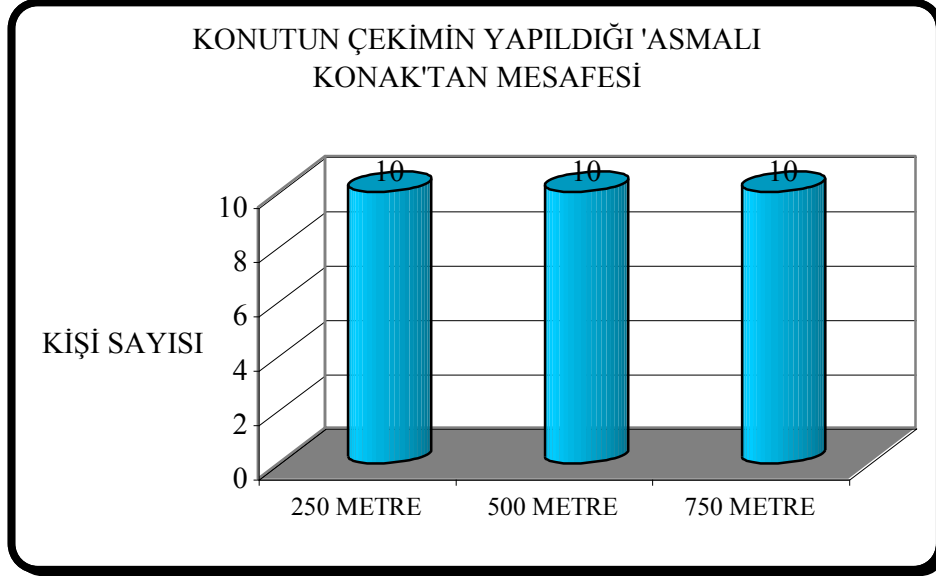
Tablo 3. 17: ‘Film çekimi sırasında orada mıydınız?’

Film çekimi sırasında yerleşim sakinlerinin büyük ilgi gösterdiği görülmektedir. Çekimleri takip eden kesim %74 lük oranla çoğunluğu teşkil ederken, kalan %26 lık kesim ‘hayır’ cevabını vermiştir.

Tablo 3. 18: ‘Film den sonra kente ve yaşadığınız mekana bakış açınız değişti mi?’

Film çekiminden sonra, kullanıcıların mekana bakış açılarındaki değişimin sorgulandığı bu soruda, çoğunluk, % 87 ile ‘evet’ cevabı öne çıkmıştır. ‘Hayır’ cevabı ise % 13 lük pay almıştır. Ekilerin ne yönde olduğu ise yazılı cevap gerektirdiğinden, bu soruyu takiben başka bir soruda sorulmuştur. Bu cevapların incelenmesi ve değerlendirilmesi, genel değerlendirme içinde ele alınmıştır.

Tablo 3. 19: ‘Konutun çekimin yapıldığı konağa mesafesi’

Anket; konak odak olarak alındığında, konağın merkezinde bulunduğu 750 metre yarıçaplı dairenin kapsadığı alanda gerçekleştirilmiştir. Bu alan toplamda 3 (üç) alt daire ile bölgenmiştir. Bu bölgeler 250 metre, 500 metre ve 750 metre olarak sıralandığında; her daire alanında ikamet eden 10 (on) kişi ile görüşme yapılmıştır. Toplam 30 (otuz) kişi ile yapılan görüşmelerin, bu daire alanlarının kullanımıyla, mesafeye bağlı etkilenme derecelerine dikkat çekmek amaçlanmıştır. (Ek 3 - Harita 3.2)

Anket sorularının bir kısmı grafik soruları olmakla beraber, bir kısmı da yorum dayalı soruları oluşturmaktadır. Bu bölümde bu ikinci gruptaki sorulara verilen cevaplar değerlendirilecektir.

‘Sizce neden bu mekan seçildi?’ sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, çekim elverişli, münari açıdan zengin, etkin bir tarihi dokuya sahip, belediye tarafından doğru bir şekilde tanıtılan, doğal bir güzelliğe sahip turizmaçısından elverişli, içten

Anadolu insanlarına sahip bir mekan olması gerekçe olarak gösterilmiştir. Bu cevaplardan çıkarılabilecek sonuç, bu bölgede yaşayan kullanıcıların, içinde yaşadıkları mekanın özelliğinin ve potansiyelinin farkında olduklarıdır. Bölgede yaşayanların çevreye duyarlılığını arttıran tarihi dokuya farklı ve benimseyen bir bakış açısıyla bakmalarını sağlayan unsur, bu mekanda geçmişte de Türk yapıları ya da yabancı yapıları tarafından farklı filmlerin çekilmiş olmasıdır. İlk defa böyle bir olguyla karşılaşmış olan bölge sakinleri, alışma ve algılama sürecini geride bırakmış, kısa sürede bu filmin ve filmdeki minnin kente getirebileceklerinin farkına varmış ve çekimleri kısa sürede benimsemiştir.

Bu soruyu takip eden soru ise mekanın kimin seçmiş olduğu sorusudur. Cevaplarda yapımcı ya da yönetmen cevabı %87 oranla yoğunluktadır. Diğer bir cevap ise %13 oranla tanıtılmış ve turistik bir bölge olduğu için tavsiye sonucu seçilmiş olma olasılığıdır. Tavsiyenin yönetmen ya da yapımcıya belli kişiler tarafından yapıldığı kanısı yer alsa da, bu kişilerin nitelikleri, kullanıcıların kafasında belirgin değildir. Yine de bu kişiler için %87 lik oranla ‘mekanı iyi gözlemleyen ve analiz eden kişiler’ kavramı yer almaktadır. Bu kişiler kullanıcılar tarafından ismilendirilememiş olsa da, mimarların, kent plancıların, sanat tarihçilerin kastedildiği açıktır.

‘Siz olsaydınız hangi mekanı seçerdiniz?’ sorusuna verilen cevaplarda; aynı mekan, köyün başka bir konağı, rumevlerinden biri, belediyeye ait bir bina ya bu durumdan yararlanabilecek başka bir mekan, yorumlarıyla karşılaşmıştır. Bu tarz bir etkinliğin mekanın popülaritesini arttıracak ve tanıtımın yapılarak, ekonomik açıdan fayda sağlanacak bilincinde olduğu için, %87 lik bir kısım bu durumdan faydalanabilecek mekanlar önermiştir. Bu noktada, kullanıcıların, bu etkinliğin faydalarından tamıyla haberdar olduğu görülmektedir.

Film çekiminin yararları ve zararları sorulduğunda, yararları konusunda; film sayesinde mekanın dikkat çekeceği, tanıtımın yapılacağı, turizmi canlandıracağı, kültür etkileşimini arttıracacağı, dünya çapında tanınan bir mekan olacağı, yeni projelere imkan vereceği üzerinde durulmuştur. Zararları ile ilgili ise hareketli bir mekanın getirisi olarak eski sakinliği ve dinginliğini kaybedeceği, kalabalığın ve trafiğin artacağı endişesi dile getirilmiştir. Ancak bu yön üzerinde anket katılımcıların ancak %13 i durmuştur. %87 lik kesimin yararlarının yoğun olduğu, bu yararın yanında ufak zararların kabul edilebileceğini kabul etmektedir.

Belediye düşen görevler konusunda, katılımcıların beklentileri; fırsatların en iyi şekilde değerlendirilmesi, fırsatların kamu yararına kullanılmasının sağlanması, tanıtımın üzerinde dikkatle durulması, bölgenin çekiciliğinin daimi kılınması, yeni yatırımların yapılması, tarihi binaların restore edilmesi, yeni otoparkların planlanması, kentsel fonksiyonların zenginleştirilmesi, çevrenin düzenlenmesi ve güzelleştirilmesi, yolların bakımının yapılması, tanıtıcı levhaların dikilmesi olmuştur. Yine de belediyenin faaliyetlerini yeterli bulanlar %33 oranındadır. Bu noktada ise, bir alanın sinematik mekan olması sonucunda, bölgenin yerel yönetiminin ya da bağlı olduğu merkezi yönetimin üzerine düşen görevlerin arttığı açığa çıkmaktadır. Yeni düzenlemelerin yapılması, imar planlarının ya da varsa koruma planlarının revize edilmesi gerekmektedir. Mekan görme gelen turist sayısının artması ile, çevre düzenlemelerinin, meydan ve park tasarımlarının yapılması, potansiyel grubun niteliklerine göre ihtiyaçların belirlenmesi, gerekli değişimlerin ve yeniliklerin yapılması yönetimin diğer sorumlulukları olmaktadır. Cevaplardan çıkarılan en önemli sonuçlardan biri ise, bölge sakinlerinin bu yeni gelişmelerin devamlılığını istiyor olmalarıdır.

Bilimsel araştırmaların artmasının mekana getirileri sorgulandığında, bu araştırmaların halkın bilinç düzeyini yükselteceği, kente çok yönlülük kazandıracığı, tanıtım arttıracığı, turizmi geliştireceği, kültür etkileşiminin artacağı, kentin gizli yönlerini ortaya çıkaracağı üzerinde durulmuştur. Bilimsel araştırmaların %74 oranında kültürel gelişmeye yarar sağlayacağı kanısı bulunmaktadır. Ancak bu yarar da, ekonomi ve turizm açısından olacak yarara bağlanmaktadır. Kullanıcıların gelişim adı altında her türlü ilerlemeye açık olduğu görülmektedir.

Kentsel mekan olmanın olumsuz yönleri sorulduğunda ise, halkın gündelik yaşamının aksamasından, aşırı kalabalığın oluşmasından, gürültü ve trafikten %7 oranında bahsedilse de genele bakıldığında olumsuz bir sonuç beklenmemektedir. Ancak rekabetin ve fiyatların artacağı konusunda katılımcılar hemfikirler.

‘Çekimlerde kameranı kim yönlendirir?’ sorusuna, yönetmen, yapımcı ya da oyuncu cevapları gelmiştir. Mekan seçimi sorusunda olduğu gibi, %87 lik oranın işaret ettiği kişi ‘bu konuda bilgili’ kişidir.

‘Çeki mlerden sonra yaşad ınız mkan a bakış açınız ne derece değışti?’ sorusuna verilen cevaplara bakıld ığında ise, katılı mcuların %87 oranla yaşadıkları mkanın güzelli ği ni tekrar fark edip kendilerini şanslı hisset mekten, binlerce insanın gör meye can att ığı bir mkan da yaşadıklarını fark et mekten, özel bir mkan a ait olmanın getirdi ği ayrıcalıktan, kentin değeri ni algıladıkları ndan, sürekli gördükleri mkanlara film nedeniyle başka bir açıdan bakıp heyecanlandıkları ndan bahsettikleri gözlemlenmiştir. Bu cevaplar film çekiminin kent ve kentli üzerindeki olumlu etkilerini apaçık gözler önüne ser mektedir.

3.4.5. Yerel Yönetim Etkilerinin Değerlendirilmesi

Hızlı bir gelişimle, turizm potansiyeli artan ve ekonomisi canlanan Ürgüp’ün yerel yönetimi de bu canlılığa ayak uydur mak durumunda kalmıştır. Yerli turist sayısının artması, sosyal hayatın canlanması bu bölgedeki yatırımları da arttırmıştır. Belediye, tarihi eserlerin restorasyonu için yatırımları desteklemektedir.

Şekil 3. 12: Belediye Ait Tarihi Bina - Mustafa Paşa

Film çekiminin başlamasından ve ilginin bu bölgede toplanmasından itibaren belediyenin çalışmaları hız verdiğ i görülmektedir. Kentsel tasarımlar yapılmakta, parklar düzenlenmeye devam etmektedir.

Şekil 3.13: Mustafapaşa Genel Görünümü

‘Asmalı Konak’ın açıldığı meydanı düzenleyen belediye, bu filmi anısına bir de anıt yaptırmıştır. Bu anıt, halk tarafından da beğeniyle karşılanmaktadır. Kullanıcılar üzerindeki genel kamu, yönetimin üzerine düşeni yaptığı doğrultudadır. Ayrıca bu meydana kurulan satış yerleri için sabit tezgahlar kurulması düşünülmektedir.

Şekil 3.14: Asmalı Konak Anıtı – Ürgüp Belediyesi

Film çekimlerinin başlamasının ardından bir de kültür sanat festivali düzenleyen belediye, 7 ülkeye canlı yayımla aktarılan bir etkinliğe imza atmıştır. Yaklaşık 1500 kişiyi topladığı festivalden, kent sakinleri de memnun kalmıştır. Belediye'nin diğer bir amacı, tanıtımın yönlerinin artırılmasıdır. Yöresel yiyeceklerin ve yerel Kapadokya şarabının da tanıtılması için çaba sarfetmektedirler.

Şekil 3.15: Şarap Evi – Mustafapaşa

Belediye yetkililerine sorulan önemli bir soru olan suç oranında artış olup olmadığı, yetkililer tarafından olduğu yönünde cevaplanmıştır. Bölge sakinleri ile yapılan anketlerde de aynı cevap alınmıştır.

Şekil 3.16: Tarihi Konak - Mustafapaşa

Hızlı gelişme ve değişime rağmen, konuya hakim görünen ve bilinçli yaklaşan yönetimi bölge sakinlerinin de bölgeye gelen turistlerin de beğenisi ni kazanmaktadır.

3.5 Sonuç

Kapadokya'yı; "... Doğa, hiçbir zaman kendini bir yabancı'nın gözlerine böylesine olağanüstü bir şekilde sergilememiştir. Dünyanın hiçbir bölgesinde böylesine sürekli ve daha düşsel bir tabii olay var olduğunu duymadım" kelimeleriyle anlatan Fransız seyyah Charles Texier'in haklı olduğu ve tüm tarihi geçmişiyle, tarihi eserleriyle, hayal gücünü zorlayan coğrafyasıyla, kendine has mimarisiyle ve geleneklerini benimsyen sakinleriyle, bölgeyi gören herkes için tanıdık ve ortak bir tanımlama olduğu gerçektir.

Konuğu, İpek Yolunu içinde barındırması, zaman içinde farklı kültürlerin ve toplumların etkisi altında kalmış olmasıyla; Kapadokya, Anadolu'da ön plana çıkan bir bölgedir. Tüm yönleriyle Kapadokya, sinematik bir mekandır.

'Asmalı Konak' filminin çekiminin başlamasıyla ve yoğun bir ilgiyle karşılaşmasıyla, harekete geçen yapımcılar, bu mekanda yeni filmin çekilmesine sebep olmuştur. Diğer bir etkileşimse benzer senaryolarla ya da felsefeyle, Anadolu kasabalarının ya da yerel yerleşimlerinin sinematik mekân olarak kullanılmasıdır.

'Asmalı Konak' filminin çekimlerinin başlamasından itibaren yerleşimde büyük değişikliklerin olduğu gözlenmektedir. En belirgin değişim bölge sakinlerinin bu film ve çekimleri benimsemeleri ve kendi hayatlarına katmalarıdır.

Film çekiminin başlamasıyla görülen değişikliklerin diğer önemli bir maddesi, bölgeye gelen yerli turist sayısındaki artıştır. Bölgeye yapılan turlar artmış, 'Asmalı Konak' adında özel turlar düzenlenmeye başlamış, otellerin ve pansiyonların sayısı artmıştır. Sıradışı coğrafyası sebebiyle belirli orandaki yabancı turisti her zaman çekmiş olan bölge, bu film sonucunda yerli turistinde ilgisini kazanmıştır. Turizm sektöründeki bu hızlı gelişim sinematik mekân olma getirisi dır.

Kente gelen ekonomik canlılık satışlardaki artış, otellerin doluluk oranı, bölgeye gelen göç, sadece ekonominin ve turizmin değil aynı zamanda sosyal hayatın da renklenmesine sebep olmuştur. Bölgede daha önce ika net eden ancak zaman içinde

Nevşehir'e göç eden kesinin de eski evlerine geri döndükleri görülmüştür. Bu noktada, tekrar benimsenen ve canlanan bir yerleşim söz konusudur.

Yerli turist sayısının artması, sosyal hayatın canlanması bu bölgedeki yatırımları arttırmıştır. Belediye, tarihi eserlerin restorasyonu için yatırımları desteklemektedir.

Bir alanın sinematik mekan olması sonucunda, bölgenin yerel yönetiminin ya da bağlı olduğu merkezi yönetimin üzerine düşen görevler artmaktadır. Mekanı görmeye gelen turist sayısının artması ile, çevre düzenlemelerini, meydan ve park tasarımlarının yapılması, potansiyel grubun niteliklerine göre ihtiyaçların belirlenmesi, gerekli değişimlerin ve yeniliklerin yapılması, yerel yönetim kadrolarında kent plancısı ve mimar bulundurulması, yönetimin diğer sorunlulukları olmaktadır.

Bir kentin sinematik mekan olarak kullanılmasının olumlu ve olumsuz etkilerinin incelenmesi, ekonomik ve sosyal verilerdeki değişikliğin gözlenmesi ve film setinde kent plancısı ve mimar katılımının gerekliliğinin sorgulanması amaçlanan anketin sonuçlarında, 'mekanı iyi gözlemleyen ve analiz eden kişiler' kavramı yer almaktadır. Bu kişiler kullanıcılar tarafından isimlendirilemiş olsa da, mimarların kent plancılarının sanat tarihçilerinin kastedildiği açıktır.

Film çekimi ile birlikte, bölgede yaşayan kullanıcılar, içinde yaşadıkları mekanın özelliğinin ve potansiyelinin farkına varmışlardır. Bölgede yaşayanların çevreye duyarlılığını arttıran, tarihi dokuya farklı ve benimsyen bir bakış açısıyla bakmalarını sağlayan unsur, bu mekanda geçmişte de Türk yapımlar ya da yabancı yapımlar tarafından farklı filmlerin çekilmiş olmasıdır. Kullanıcılar, bu etkinliğin faydalarından tamıyla haberdardır.

Katılımlar; yaşadıkları mekanın güzelliğini tekrar fark edip kendilerini şanslı hissetmekte, binlerce insanın görmeye can attığı bir mekanda yaşadıklarını fark etmekte, özel bir mekana ait olmanın getirdiği ayrıcalıktan, kentin değerini algılamakta, sürekli gördükleri mekanlara film nedeniyle başka bir açıdan bakıp heyecanlanmaktadır. Sonuç olarak film çekiminin kent ve kentli üzerindeki olumlu etkileri olduğu açıktır.

BÖLÜM 4. GENEL SONUÇ

Sinema tüm mekanlarda ve tüm şehirdedir. Kent sinemanın merkezidir. Sinema ve modern ürbaniizmayı zamanda geliştirmiştir. Dolayısıyla aynı zamana rastlayan bu süreç boyunca kentin sinemadan, sinemanın da kentten etkilenmiş olduğu yadsınmaz. (Clarke, 1997).

Kent, sinematik form tarafından şekillenmiştir. Sinema doğasının büyük kısmını kentin tarihi gelişiminden almıştır. Bu noktada da ‘Sinematik Şehir’ kavramı ortaya çıkmaktadır (Clarke, 1997).

Kentsel mekanların film seti olarak kullanılması, sinema ekranından izleyiciye sunulması, kent kullanıcılarının kent hakkında bildiklerini sorgular, yeni fikirler verir, kullanıcıların bakış açılarını değiştirir ve kentlerin algılanan veya empoze edilen imgelerini yaratır. Kent imgelerinin doğru yansıtılması, kent kullanıcılarının içinde yaşadıkları kenti algılamak kapasitelerini etkileyeceğinden, sinema bu konuda üzerine büyük bir sorumluluk almaktadır (Barber, 2002).

İnsanı biçimlendiren çevresidir, çevre koşullarıdır; diğer bir deyişle; içinde yaşadığı çevrenin iklimi, yaşadığı dönem ve bu dönemde üyesi olduğu topluluğun ekonomik ve toplumsal yapısı, egemen olan gelenek ve görenekler, ahlaksal değerler ve davranış biçimleri insanların karakterini belirler. Dolayısıyla, çevre filmi konu olan kişinin ya da kişilerin özelliklerini belirleyici oluşu açısından da büyük önem taşımaktadır (Şenyapılı, 1998).

Bütün bir dünya coğrafyasında kentsel mekanlar, diğer mekanlara oranla daha gelişmiş, daha zevkli ve neşeli, daha özgür yaşam alanları olmuş ve sanatsal ilgi ve üretimin temel dinamikleri olmuştur. Ama aynı zamanda kentler yırtıcı, mücadeleci, kaotik gibi özellikleri de şiddetle içlerinde barındırmıştır. Günlük hayatın estetize edilmesi, sakinleştirilmesi ya da şiddetlendirilmesinde sinemanın etkisi büyüktür (Ötörk, 2002).

Kentin zaman içinde değişikliğe uğraması gibi, materyallerini özellikle kentlerden alan sinema formunda da süregelen bir değişimol maktadır. Modern kentsel hayatın estetik bir gündeliği olarak sinema, kentlilerin hayatına canlı, renkli bir boyut, hem de realist ve düşsel-algısal boyutlar kat mıştır. Sinema, kentsel bir müzik ve şiirdir (Öztürk, 2002).

Sinema ve kent arasındaki en önemli bağlantı kent imajı ve kentsel imgelerdir. Bir film kentin algılanmasına, üzerinde düşünülmesine ve hatırlanmasına sebep olmaktadır. Birbirine derinden bağlı olan sinema ve kentin kilitlendiği ortak nokta, kentsel imaj ve imgelerdir. Tokyo’nun gökdelenleri, Eyfel Kulesi, Pisa Kulesi, Özgürlük Anıtı ve diğer kentsel imgeler, kentin adı geçtiğinde ilk akla gelen görüntüleri oluşturunur. Bu sinemanın kenti tanıtmıbiçimidir (Barber, 2002).

Filimde, çevre düzenlenmesinde önemli gözetilmesi gereken nokta, çevrenin izleyici de gerçek zamanı ve gerçek mekanı izlediği hissinin verilmesidir. Diğer bir söyleme, izleyici de gerçeğin doğru bir şekilde yansıtıldığı, zamanın ve mekanın birebir birbirini karşıladığı hissi uyandırılmalıdır. Kentsel bir mekan, film çekimi için seçildiğinde, geçmişe ait bir senaryo ile mevcut mekan elemanları arasındaki ilişki incelenmelidir. Böyle bir inceleme konusunda, ancak bir şehir plancısı, mimar ve sanat tarihçisi, gerçeği olduğu gibi yansıtabilir. Anket sonuçlarında % 87 oranla ortaya çıkan cevapta kullanıcıların kullandığı ‘ mekanı iyi gözlemleyen, bu konuda bilgili kişiler’ tabiri, şehir plancıları, mimarlar ve sanat tarihçilerini işaret etmektedir.

İşlenen konuya bağlantılı olarak, yapımcı ya da yönetmen görsel çarpıcılığı yüksek bir mekan arayışında olduğunda, yine kenti, kent elemanlarını, çevreyi en iyi şekilde değerlendiren kent plancısından tavsiye alınmalıdır. Bir anıt, park, heykel ya da kent mobilyası görsel çevrede ve objektifte yerini alırken, bu kentsel öğelerin yaratacağı görsel etkiyi en iyi kent plancısı yansıtabilir.

Kentsel bir görüntünün, o mekanın kullanıcı na ne anımsattığı, ne hissettirdiğı en iyi şekilde, kentin sosyal ve kültürel yapısını değerlendirebilecek olan kent plancısı tarafından yansıtılabilir. Bu açıdan filmsetinde kent plancısı ve mimar katılım şarttır.

Sinematik mekan olarak seçilmiş bir kentin ya da kasabanın yönetmenlerine de büyük sorumluluklar düşmektedir. Kısa bir zaman sürecinde ekonomisi gelişen, kültürel

etkileşimi sahne olan, fiziksel olarak büyüyen, turizm alanında ilerleyen bir kentin bu değişimiyle karşılaşacağı zorluklar olacaktır.

Sosyal hayatın canlanması, aktivitelerin artması, fiziksel ve ekonomik gelişme ile kentin sine madan faydalanması kent için önemli bir alternatiftir.

Kapadokya bölgesinin içerdiği tüm yerleşmelerin, yerleşmeler arasındaki yeraltı şehirlerinin, peribacalarını içeren vadilerin, İpek Yolu üzerinde inşa edilmiş kervansarayların, farklı dönemlere ait tarihi eserlerin birleşmesiyle dünya üzerinde örneği olmayan bir mekan ortaya çıkmaktadır. Bu özelliği ile Kapadokya, Türk yapımcılar ve Yabancı yapımcılar tarafından sinematik mekan olarak tercih edilmektedir.

‘Asmalı Konak’ filminin çekiminin başlamasıyla ve yoğun bir ilgiyle karşılaşmasıyla, harekete geçen yapımcılar, bu mekanda yeni filmin çekilmesi ne sebep olmuştur. Diğer bir etkileşim ise benzer senaryolarla ya da felsefeyle, Anadolu kasabalarının ya da yerel yerleşimlerinin sinematik mekan olarak kullanılmasıdır.

‘Asmalı Konak’ filminin çekiminin başlamasından itibaren yerleşimde büyük değişikliklerin olduğu gözlenmektedir. En belirgin değişim bölge sakinlerinin bu film ve çekimini benimsemeleri ve kendi hayatlarına katmalarıdır. Ankette, film çekiminin takibinin sorulduğu soruda, takip eden kullanıcıların % 74 lük kısmı kapladığı görülmüştür.

Film çekiminin başlamasıyla görülen değişikliklerin diğer önemli bir maddesi, bölgeye gelen yerli turist sayısındaki artıştır. Bölgeye yapılan turlar artmış, ‘Asmalı Konak’ adında özel turlar düzenlenmeye başlamış, otellerin ve pansiyonların sayısı artmıştır. Sıradışı coğrafyası sebebiyle belirli orandaki yabancı turisti her zaman çekmiş olan bölge, bu film sonucunda yerli turist de ilgisini kazanmıştır. Turizm sektöründeki bu hızlı gelişim sinematik mekan olma getirisiidir. Nüfusun film çekiminden sonra 2000 kişiden 2500 kişiye çıktığı yerel yönetimler tarafından doğrulanmıştır.

Kente gelen ekonomik canlılık, satışlardaki artış, otellerin doluluk oranı, bölgeye gelen göç, sadece ekonominin ve turizmin değil aynı zamanda sosyal hayatın da

renklenmesine sebep olmuştur. Bölgede daha önce ikaamet eden ancak zaman içinde Nevşehir'e göç eden kesimin de eski evlerine geri döndükleri görülmüştür. Bu noktada, tekrar benimsenen ve canlanan bir yerleşim söz konusudur.

Yerli turist sayısının artması, sosyal hayatın canlanması bu bölgedeki yatırımları arttırmıştır. Belediye, tarihi eserlerin restorasyonu için yatırımları desteklemektedir.

Bir alanın sinematik mekan olması sonucunda, bölgenin yerel yönetiminin ya da bağlı olduğu merkezi yönetimin üzerine düşen görevler artmaktadır. Mekanı görmeye gelen turist sayısının artması ile, çevre düzenlemelerinin, meydan ve park tasarımlarının yapılması, potansiyel grubun niteliklerine göre ihtiyaçların belirlenmesi, gerekli değişimlerin ve yeniliklerin yapılması, yerel yönetim kadrolarında kent plancısı ve mimar bulundurulması, yönetimin diğer sorunlu konuları olmaktadır. Anket sonuçlarında belediyenin faaliyetlerindeki değişimi ve gelişimi üzerine sorulan sorunun sonucunda %94'lük kesim belediye faaliyetlerinde gelişme olduğunu ve yeterli bir ilgi gösterdiğini belirtmiştir.

Film çekimi ile birlikte, bölgede yaşayan kullanıcılar, %90 oranla, içinde yaşadıkları mekanın özelliğinin ve potansiyelinin farkına varmışlardır. Bölgede yaşayanların çevreye duyarlılığını arttıran, tarihi dokuya farklı ve benimsyen bir bakış açısıyla bakmalarını sağlayan unsur, bu mekanda geçmişte de Türk yapıları ya da yabancı yapılar tarafından farklı filmlerin çekilmiş olmasıdır. Kullanıcılar, bu etkinliğin faydalarından tamıyla haberdardır.

Katılımlar; yaşadıkları mekanın güzelliğini tekrar fark edip kendilerini şanslı hissetmekte, binlerce insanın görmeye can attığı bir mekanda yaşadıklarını fark etmekte, özel bir mekana ait olmanın getirdiği ayrıcalıktan, kentin değerini algılamakta, sürekli gördükleri mekanlara film nedeniyle başka bir açıdan bakıp heyecanlanmaktadır. Sonuç olarak film çekiminin kent ve kentli üzerindeki olumlu etkileri olduğu açıktır. Anket sonuçlarında bu soru sonucunda çıkan oran % 87'lik bir kesimi kapsamaktadır.

Artistik ve bilimsel boyutları olan ürbaniizmin de sinemanın da, ticari boyuta yönlendirilmiş, 'güzel kent' ve 'güzel film' çoğunlukla karideolojisiyle bağlanmıştır.

söz konusudur. Oysa filmi n ve kenti n her za man yeni tasarı m ve fi kirlere ihtiya cı vardır.

Bu araştır ma kapsam ında, kent ile sine ma arasındaki güçlü ileti şim ve etkile şim incelenerek, iki ba ğı nsız alanda hizmet veren kavram lar gibi görünen kent ve sine ma nın birbirine derin ba ğ larla ba ğ lı oldu ğ unun ispatlanması amaçlan mıştır. Sonuç olarak, alansal gözlem anket, röportaj, sayısal veriler, sözel veriler gibi yöntem lerin kullanıldı ğ ı araştır ma sonucunda sine ma ve kent arasındaki geç mi ş ten başlayarak bugüne kadar gelen kuvvetli ba ğ ispatlan mıştır.

Araştır ma nın ilk hedefi bu ili ş ki ni n ispatıyken, takip eden hedef sine matik me kan olarak kentsel alanların kullanı m ının kent üzerindeki, sosyal, ekono mik hayatındaki ve kültürel yaş amındaki etkilerinin gözler önüne serilmesi dir. Ü ğ üp, Mustafapa ş a Yerleş i m inde 750 metre çaplı alanda üç kade meden oluş an hal kalar kapsamında yapılan anket sonuç larında, kent üzerindeki de ğ i ş i m in ispatlanması hedefine ula ş ıl mıştır.

Araştır ma nın di ğ er bir hedefi, film setinde kent plancısı nın ve mi marı n katılım ının gereklili ğ ini n vurgulanmasıdır. Anket sonuç larında % 87 oranla ortaya çıkan ve anket kullanıcı ları tarafından ‘ mekanı iyi gözlemleyen, analiz eden kişiler’ olarak tabir etti ğ i bu konuda bilgili kişilerin kent plancı ları, mi marlar ve sanat tarihçilerini temsil etti ğ i ispatlan mıştır.

Sonuç olarak, araştır ma hedefleri ve amaçları doğrultusunda, sine ma ve kent arasındaki güçlü etkile ş imi, sine matik me kan olarak kentsel alanların, kent hayatına getirdi ğ i ekono mik, sosyal ve kültürel de ğ i ş i m leri ve film setinde kent plancısı, mi mar katılım ının önemi ni ve gereklili ğ ini gözler önüne ser mi ş tir.

KAYNAKLAR

- [1] **Band, R**, 1943, *When We Build Again*, Yönetmen, Strand Filmleri.
- [2] **Barber, S**, Kasım 2002, *Gnema and Urban Spaces*, New York.
- [3] **Benjamin, W**, 1993, *Pasajlar*, YKY, İstanbul.
- [4] **Benjamin, W**, 1997, *Chaplin'i Anmak*, 25. Kare, İstanbul.
- [5] **Boggs, J M**, 1981, *The Art of Watching Films*, London.
- [6] **Cavalcanti, A**, 1939, *The City*, Yayıncı, Gvick Filmleri.
- [7] **Clarke, David B**, Mayıs 1997, *The Gnomatic City*, Routledge, London and New York.
- [8] **Dorsay, A**, 1986, *Beyaz Perdede Kırmızı Filmler*, Cep Kitapları, İstanbul.
- [9] **Herridge, J**, 1942, *New Towns For Old*, Yönetmen, Strand Filmleri.
- [10] **Gold, J R**, 1985, *From Metropolis to The City*, Yönetmen, London.
- [11] **Gold, J R**, 1984, *The City in Film*, Yönetmen, Architecture Series.
- [12] **Gökürk, M**, 1999, *Sinematik Şehirler*, Freshman, Sophomore Seminar.
- [13] **Gray, A**, 1981, *Lanark*, London.
- [14] **Gilyaz, M E**, 2000, *Kapadokya*, Skylife, Sayı 11.
- [15] **Irwin, W**, 2002, *Matrix ve Felsefe*, Güncel Yayıncılık.
- [16] **Keene, R**, 1945, *Proud City*, Yönetmen, Greenpark Productions.
- [17] **Leo, C**, 1995, *Gnema and The Invention of Modern Life*, London.
- [18] **Minden, M**, 1985, *The City in Early Gnema; Metropolis, Berlin, October*, Manchester University Press.
- [19] **Natter, W**, 1994, *The City as Gnomatic Space*, Lanham.

- [20] **Öztürk, M.**, 2002, *Sinemasal Kentler*, Omİletişim İstanbul.
- [21] **Özgüç, A.**, 1993, *Türk Sineması*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- [22] **Parsons, D L.**, 1999, *Urban Montage*, New York.
- [23] **Robins, K.**, 1999, *İmaj: Görmenin Kültür ve Politikası*, Ayrıntı.
- [24] **Scognamiglio, G.**, 1990, *Türk Sinema Tarihi*, 2 Cilt, Metis Yayınları, İstanbul.
- [25] **Sutcliffe, A.**, 1984, *The Metropolis in Cinema*, London.
- [26] **Şenyapılı, Ö.**, 1998, *Sinema ve Tasarım* ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.
- [27] **Thomas, E.**, 1990, *Early Cinema: Space, Frame, Narrative*, London.
- [28] **Webb, M.**, 1987, *The City in Film* Yönetmen, Design Quarterly.
- [29] **Wseman, N.**, 1979, *The Image of The City in The Cinema*, Toronto, York University Press.
- [30] ‘**Asmalı Konak**’, Film2002-2003, *Görüşmeler*, Yönetmen: Çağan Irmak, Genel Sanat Yönetmeni: Ayla İncekol, Oyuncu: İpek Tuzcuoğlu, Şubat 2003
- [31] **Mustafapaşa Belediyesi**, 2003, 1/5000 Halihazır Harita, 1/1000 İmar Planı, Mustafapaşa, Ügü, Nevşehir.
- [32] www.cappadocianonline.com
- [33] www.cappadocia.gen.tr
- [34] www.cappadocia.gov.tr
- [35] www.d.e.gov.tr
- [36] www.iula-ennet.org
- [37] www.katpatuka.org
- [38] www.likeyanet.net

EK- 1

ANKET ÖRNEĞİ

İSİM

YAŞ:

MESLEK

EĞİTİM DURUMU

YAŞAMA SÜRESİ: 5 yıldan az..... 5 yıldan fazla

OTURULAN EV: Kiralık..... Ev sahibi

OTOMOBİL: Var..... Yok

FİLM ÇEKİMLERİ İÇİN DÜŞÜNÜLENLER

	1 yararsız	2	3 normal	4	5 çok yararlı
Film çekimi nesi kent için yararlı mıdır?					

	1 yararsız	2	3 normal	4	5 çok yararlı
Ekonomik açıdan yararlı mıdır?					

	1 yararsız	2	3 normal	4	5 çok yararlı
Turizm açısından yararlı mıdır?					

	1 iyi değil	2	3 normal	4	5 çok iyi
Çekim merkezi olarak kent içini iyileştirir mi?					

	1 hiç	2	3 normal	4	5 çok
Sizce belediye yeni etkinlikleri ve faaliyetleri ne derece değişti?					

	1 az	2	3 normal	4	5 çok
Sinematik mekan olma bilimsel araştırmaları ne kadar etkiler?					

	1	2	3	4	5
	birkaç ay	1 sene	2 sene	daha fazla	et kisi geçmez
Filmin etkilerinin ne kadar süreceğini düşünüyorsunuz?					

- İşyeri sahipleri için: Satışlarınızda artış var mı? Var.....yok
- Sizce neden bu mekan seçildi?
- Bu mekanı kim seçmiş olabilir?
- Siz hangi mekanı seçerdiniz? Neden?
- Bir kentin tanıtılması kente başka ne yararlar ya da zararlar sağlayabilir?
- Sizce belediyeye düşen görevler nelerdir?
- Bölgesel araştırmaların odağı olmak kente ne tür yararlar sağlar?
- Kentsel mekanın film seti olarak kullanılmasının olumsuz yönleri neler olabilir?
- Rekabetin ve fiyatların artması söz konusu mu? Evet..... Hayır
- Kentin film seti olarak kullanılmasını tercih eder miydiniz? Evet..... Hayır
- Sizce film setinde kameranın kim yönlendirir?
- Film çekimi sırasında orda mıydınız? Evet..... Hayır
- Sizce halk da çekimlere dahil edilmeli mi? Evet..... Hayır
- Filmde en çok etkilendiğiniz mekan neresi?
- Filmten sonra kente ve yaşadığınız mekana bakış açınız değişti mi? Evet..... Hayır
- Ne yönde?
- Nüfusun ve potansiyelin artmasıyla kentte ihtiyaç duyulan gereksinimler de arttı mı?

Adres:

Evin Konaklıan Mesafesi:

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında İstanbul'da doğdu. 1996 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümüne başladı. 2000 yılında 'Şehir Plancısı' ünvanıyla mezun oldu. 2000 yılında Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehirsel Tasarım Yüksek Lisans Programına başladı. 2002 yılından itibaren, Adapazarı Büyükşehir Belediyesi, Proje Üretim Merkezinde, Şehir Plancısı ve Kentsel Tasarım Uzmanı olarak, Şehir Planlama Koordinatör Yardımcılığı görevinde çalışmaktadır.